Ahmet Altan

Kristal Denizaltı

3,50 YTL

alkım

Ahmet Altan

KRISTAL DENIZALTI

İçindekiler

Biz birbirimizin hiçbir şeyi...

Hafızamızın bizden bağımsız bir hayat sürdürdüğünden şüpheleniyorum bazen; kaybolduğunu sandığımız nice anı, nice çehre, söz, cümle, yazı, kendi derinliğiyle bulanıklaşmış kanalların İçinde varlıklarını sürdürerek yüzüp duruyor; sonra birden, neredeyse İlk günkü kadar taze ve parlak olarak beliriveriyor; o zamana kadar niye saklanmışlardı ve o gün ortaya niye çıktılar, bunu hiç bilemiyoruz.

Geçenlerde, her mevsimden kendinde bir şeyler taşıyan kararsız bîr sabah vakti, beyaz yelkenler gibi şişen bulutlarla çocuksu bir güneşin yaşadığı saklambacın bir yağmura mı, yoksa ılık bir güne mi döneceğim kestirmeye çalışarak, uzaktan kremalı bir pasta gibi gözüken uçuk sarıya boyanmış konağa yaklaşırken, Goethe'nin Frau von Stein'a yazdığı bir ayrılık mektubundan bir satır, görünürde kendisini çağıran hiç kimse olmadığı halde çıkıp geliverdi.

"Biz birbirimizin hiçbir şeyi olmayacaktık, ama her şeyi olduk" diye yazmıştı Alman şiirinin Zeus'u.

"Biz birbirimizin hiçbir şeyi olmayacaktık..."

Bu kısa mektubun tümünü okumak İçin duyduğum ani istekle hemen eve dönüp Goethe'nin Mektuplarım çıkardım.

Kendisinden yedi yaş büyük olan, evli ve dört çocuk sahibi soylu kadına bu mektubu yazdığında Goethe yir-

mi yedi yaşındaydı, bütün hayatını geçireceği ve "Ben Weimarlı bir dünya vatandaşıyım" diyeceği Weimar'a geleli henüz biT yıl olmuştu.

Daha o yaşında, çok az yazara nasip olmuş olağanüstü bir şöhretin tadını çıkarıyordu; yirmi altı yaşındayken yazdığı 'Genç Werther'in Acıları' yalnızca Almanya'da değil bütün Avrupa'da büyük ilgi görmüş,

kıtanın hemen hemen her yanında gençler Werther gibi giyinip Werther gibi konuşmaya, Werther gibi ölmeye başlamışlardı. Sokaklarda, Werther'in kitapta anlatılan kıyafetine bürünmüş, altın düğmeli mavi frak, sarı pantolon, fırfırlı beyaz gömlek giymiş binlerce genç dolaşıyordu.

Goethe'nin bu kitabında, çok yakın bir arkadaşının sevgilisi olan Charlotte Buff'a duyduğu aşkı ve bu imkânsız aşk nedeniyle çektiği acıları çok içten anlattığı için gençleri bu kadar etkilediği söyleniyordu.

Sonunda çareyi tutkuyla sevdiği kadının yanından kaçmakta ve duygularını yazıp kurtulmakta bulmuştu.

O büyük aşkın ertesinde rastlamıştı bir başka Charlot-te'a.

Charlotte von Stein, zarafeti ve etkileyici kültürüyle bağlamıştı genç yazarı kendisine.

Zor bir ilişkileri vardı.

Sık sık yaptıkları kavgalardan birinde Goethe işte o mektubu yazmıştı.

"Neden sana acı çektiriyorum sevgilim? Neden hep, ya sana acı çektirmek ya da kendi kendimi aldatmakla geçiyor günler? Biz birbirimizin hiçbir şeyi olmayacaktık, ama her şeyi olduk... Seni artık görmeyeceğim. Yıldızları nasıl seyrediyorsam, bundan böyle sana da öyle bakacağım demek."

insana ait bütün duyguları şiirlerinde ve yazılarında anlatan Goethe, sanki anlattıklarını daha iyi bilebilsin diye Tann'nın kendisine bağışladığı bütün çelişkileri ruhunda barındıran bir yazardı ve elbette ki bir aşk ilişkisini tek bir mektupla bitirebilecek birisi değildi.

İlişkileri, Goethe çok daha genç, ama çok daha basit bir kıza âşık olup onunla evlenene ve von Stein'ı, "Cenazemi onun evinin Önünden geçirmeyin" dedirtecek Ölçüde kızdırana kadar uzun yıllar sürdü.

'Birbirlerinin hiçbir şeyi olmayacakken her şeyi olmaya' devam ettiler.

Hem çok sevdiği hem çok beğendiği biriyle 'onun hiçbir şeyi olmamak' üzere yola çıkıp onun her şeyi olmaya varmak, kabul etmeli ki, insanın ilgisini çeken bir macera.

Hele bunun 'birbirlerinin her şeyi olmak için yola çıkıp birbirlerinin hiçbir şeyi olan' insanların çoğunlukta bulunduğu bir dünyada yaşandığını düşünürseniz, daha baştan 'birbirinin hiçbir şeyi olmamaya' karar vermenin sihrinin etkisinden pek kurtulamazsınız.

"Sen benim hiçbir şeyim olmayacaksın ve ben senin hiçbir şeyin olmayacağım" deyişteki korkunç vazgeçiş, hep biraz uzakta kalıp aradaki bağın, kararlarla, sözlerle, açıklamalarla, nikâh kâğıtlarına atılan imzalarla, birbirinin sahibi olabilmek için duyulan isteklerle değil de yalnızca karşısındakine hissedilen sevgiyle sürebileceğine olan muhteşem inanç, bir aşkı bir buçuk asır sonra da hatırlanır kılıyor elbet.

'Ben senin her şeyin olacağım' açgözlülüğü, sevdiğin insanı kendi varlığınla sarıp dünyadan kopartarak, yalnızca kendine ait, başkalarının girmeyeceğinden emin

olduğun bir kapalı bahçe haline getirme arzusunun bo-ğuculuğu, kimse kimsenin 'her şeyi olamayacağından' sonunda insanı sıkıntıyla bunaltarak, karşısındakinin 'hiçbir şeyi olmama' isteğine sürüklüyor herhalde.

Tersine bir yolculuk varmış gibi gözüküyor.

Hiçbir şeyi olmamaktan başlarsan, o geniş özgürlük meralarından 'her şeyi olmaya' ulaşabiliyorsun.

Her şeyi olmaktan başlarsan, kısa zamanda gideceğin yer 'hiçbir şeyi' olmamak oluyor.

Hiçbir şeyden başlayan macera artarak, çoğalarak, genişleyerek büyüyor.

Her şeyden başlayan ise sürekli eksilmeye, azalmaya, sonunda yok olmaya mahkûm gözüküyor.

'Birbirlerinin her şeyi olmak', gelip bîr sınıra dayanmanın, her türlü hareketten, kıpırtıdan yoksun iki

kişilik bir hapishanenin temellerini atmanın parolasına dönüyor.

Sanırım, yeryüzünde birbirini seven hiç kimse 'birbirinin hiçbir şeyi' ya da 'birbirinin her şeyi' olmayı becerememiştir, ikisi de imkânsızdır çünkü.

Birbirinizi seviyorsanız 'birbirinizin hiçbir şeyi' olarak kalamazsınız; sevgi hareket eder, yürümek, ilerlemek, 'her şeyi olmaya' doğru gitmek ister; sonunda 'her şeyi olursanız', ondan sonrası bir ayrılık mektubudur ya da daha fenası, bir sıkıntı ve kaçış.

Ama yine de bu uzun yürüyüşte unutulmayacak epeyce haz ve acı derlersiniz.

Her şeyi olma arzusu ise, daha sevgi başlarken onun yürüyeceği yollan keseceğinden, sıkıntı, yaşanabilecek birçok haz daha yaşanmadan gelir, vurur sizi.

Goethe 'hiçbir şeyi olmamayı' ve 'her şeyi olmayı' da-

ha yirmi yedi yaşında keşfetmiştir; daha sonra bütün hayatı aşkta ve edebiyatta hep bu iki şeyi keşfederek geçti.

Yirmi altısında parlak bir şöhretle taçlanırken kırkında onu derinden yaralayan büyük bîr başarısızlığı, okuyucularının kendisini terk edişini, sekseninde ise gelmiş geçmiş en büyük şair ilan edilişini gördü.

Yirmi yedisinde sevdiği kadının 'hiçbir şeyi' olmamayı isterken, yetmiş dördünde, karısı öldükten sonra âşık olduğu on dokuz yaşındaki bir kızın 'her şeyi' olmayı is

teyerek evlenme teklif edip reddedildi.

'Biz birbirimizin hiçbir şeyiydik' diyen serazat çocuk, 'her şeyi olmak' İstediği kadın tarafından reddedildiği için arabasında ağlayarak evine dönen adamın acısını da yaşadı.

Yazarken 'her şeyi' bilen bir yazardı, yaşarken 'hiçbir şey' ona mutluluğun nasıl ele geçirilebileceğini öğretemedi.

Hiçbir şey ve her şey, hepimiz gibi onun da hayatını altüst etti.

Öteki...

Onlar her şeyleriyle vaatkâr ve çekicidir; bakışlarıyla, kokularıyla, duruşlarıyla, "Sev beni" derler, "sev beni, kimse benim gibi sevişemez, benim gibi öpüşemez kimse, kimin dudaklarında böyle karadut tadı var, kim bu kadar güzel kokuyor; ay ışığında çırılçıplak dolaşırım, yağmurlarda gülerim; dokun saçlarıma, hiç bu kadar parlağını gördün mü, seni öyle çok severim ki kimse benim gibi sevemez."

Kleopatra'dır onlar, Mara Hari'dir, Messelina'dır, Hür-rem Sultan'dır.

'Muse'ler gibi her yolcuyu şarkılarıyla sarhoş eder, yolundan döndürürler; her gemi onların sesini dinleyebilmek için felaketlere uğramaya razı olur.

Her yerdedirler, her yanda; başınızı çevirdiğinizde bir ışık bulutunun içinden çıkıverirler.

Onlar göründüğü andan itibaren bütün duygular, bilinen ne kadar duygu varsa hepsi, saklandıkları köşelerden kuytulardan çıkarak size doğru çılgın bir koşu tutturur; hepsini tadarsınız, en yakıcı olanları, en baharatlıları, en lezzetlileri.

Ve, onlar gözyaşı demektir.

Acı çektirir ve acı çekerler.

Kadınlar için, onlar, bir gün bir yerde mutlaka karşılaşacaklarını bildikleri, bu karşılaşmayı yürek çarpıntılarıyla, korkarak bekledikleri karanlık ve uğursuz hayaletlerdir.

'Öteki kadın'ın çeşit çeşit kılıklara girebileceğini bilir kadınlar; en yakın arkadaş, komşu, bir başka erkeğin sevgilisi, iş arkadaşı, bir davetteki misafir kılığında yaklaşabilirler; bütün kadınlar diğer bütün kadınlara kuşkuyla, 'acaba bu mu, bu en yakınımda duran mı öteki kadın çıkacak' diye bakar, bu meşum ihtimale karşı daima hazır bekler, gizlice silahlanır, her kadının rastladığı diğer

bütün kadınlar için yaptığı küçük yorumlar, eksikliklerinin ya da fazlalıklarının altını usulca çizip her an olabilecek bir çatışmaya karşı biriktirilen cephane olarak tutulur bir yanda.

Kadınların en yakın arkadaşlarını bile hafifçe çekiştirmesi, minik alay oklarıyla daha sonra vurulacak yerleri önceden işaretlemesi, vefasızlıklarından, kötü kalpliliklerinden değildir; 'öteki kadın'ın hangi kisvenin altından aniden fırlayabileceğim bilemediklerinden ama her yerden çıkabileceğinden emin olmalarındandır.

Kızıl bir şeytan, kara bir büyücü, kötü kalpli bir orospudur 'öteki kadın' kadınlara göre; 'öteki kadın'ın hep güldüğünü, hep eğlendiğini, hep kurbanlarını aşağıladığını düşünürler; 'öteki kadın'ın nasıl ağladığını, erkeği gecenin bir vakti evine dönmek zorunda kaldığında kendini nasıl yenik hissettiğini, yalnızlığı nasıl bir yenilmiş-lik duygusuyla yaşadığını, kimsesiz gecelerde Kleopat-ra'nın masum ve güçsüz bir kız çocuğuna nasıl döndüğünü bilmezler, bunu umursamazlar da.

Birisi onlara 'öteki kadın'ın acı çektiğini söylese, en iyi yetişmişi, en kibarı bile bir anda değişip, "Ne acı çekecek o orospu" deyiverir, "o amacına ulaşamadığı için ağlıyor yalnızca, müstahaktır ona."

'Öteki kadın' ise herkese karşı dövüşür; sevdiği erkeğe, sevdiği erkeği seven kadına, o kadını destekleyen

bütün kadınlara, kalabalıkların ahlakına, kendi çevresine, ailesine karşı tek başına vuruşmak ve bu olağanüstü savaştan galip çıkmak zorundadır; 'öteki kadın'ın yenilgisi çok acıdır çünkü, savaş meydanına bir kez çıktıktan sonra oradan yenilmiş olarak ayrılırsa ona bu meydana çıkmasını pahalıya ödetirler, laf dokundurmalarla, alaylarla, dedikodularla onu parçalar, bu savaşa girme cesaretini gösterdiğine pişman ederler.

O yüzden bu savaş çok şiddetli geçer.

Arthur Miller'ın 'Cadı Kazanı'nda olduğu gibi yenileceğini düşünen 'öteki kadın' bütün bir kasabayı şeytanların istila ettiğini ve baş şeytanın da kendisinin

yenilmesine yol açan erkek olduğunu söyleyebilir, Catherine de Medici gibi rakibelerinin yemeklerine zehir koydurabilir.

Hiçbir erkeğin anlayamadığı, bilemediği, inanılmaz yöntemlerle istihbarat faaliyetleri yürütülür, iki kadın birbiri hakkında neredeyse en mahrem bilgileri bile kimsenin anlayamayacağı kaynaklardan öğrenir, bu bilgileri değerlendirir, erkeğe ihbar eder, ihaneti, hattâ cinayeti kışkırtır.

Eğer bu savaşta iki kadın yenişemeyeceğini anlarsa, erkek bir türlü karar veremez ve savaşın biri lehine bitmesini sağlayamazsa o zaman beklenmedik bir şey olur ve iki kadın birden o erkeği yok etmek için uğraşır; öyle hırpalarlar ki erkeği, onu ölmekle kesin bir karar vermek arasında bir seçime bütün vahşetleri, bütün cazibeleri, bütün silahlarıyla zorlarlar.

'Öteki kadın'ın ortaya çıkmasıyla birlikte aslında herkes acı çeker.

Bir eğlencenin, bir isteğin, bir sevginin, bir bağlılığın bu kadar süratle acı ve kedere dönüşebildiği belki de hayatımızda başka hiçbir örnek yoktur.

VIII. Henry gibi hükümranlığını ve krallığın cakasını en pervasızca, en şımarıkça yaşamış bir kral bile Katolik karısı Catherine ile sevgilisi Anne Boleyn arasındaki savaşta sıkışıp yeni bir din icat etmek ve bütün memleketin dinini değiştirip yıllarca bitmeyecek kanlı bir din savaşının başlamasına neden olmak zorunda kalır.

Ama o, kral olduğu ve krallar da kadınlar kadar vah-şileşebileceği için, kadınlar arasındaki savaşı kazanan Anne Boleyn'i daha sonra o güzel başını vurdurarak cezalandırır.

Her türlü duygunun ayaklanıp ortaya çıktığı, bu yer yer çok zevkli, yer yer çok acı, şefkatle şiddetin iç içe geçtiği neredeyse ölümcül macerada, tanrıların ve kadınların erkeklere yaptığı en büyük şaka ise, aslında her kadının 'öteki kadın' olmasıdır.

Bütün kadınlar aynı zamanda 'öteki kadın'dır.

En sıradanı, en durağanı, en kibarı, en sadesi, en dürüstü, en güvenilir olanı bile bir anda 'öteki kadın'a dönüşebilir, hayattaki rolünü kendini bile şaşırtabilecek bir süratle değiştirir, bir savaşta kalabalıkları yanına alıp 'öteki kadın'a karşı savaşırken, bir başka savaşta kalabalıkları karşısına alıp herkesle savaşa girebilir; 'öteki kadın' olmanın fettanlığına, çekiciliğine, yalnızlığına ve acısına bir anda kendini bırakabilir, bakışı, konuşuşu, yürüyüşü, saçlarının kesimi, görünüşü, dudaklarına sürdüğü rujun rengi aniden değişebilir.

'Öteki kadın' her kadının içindedir ve belki de bu yüzden onu o kadar iyi tanıyıp ondan o kadar nefret eder.

Zevk denizlerinin 'muse'leridir öteki kadınlar.

Her kadın 'öteki kadın'a düşmandır.

Ve, her kadın 'öteki kadın' olmayı çılgınca sever.

Kıskanmak ve içimizdeki bıçak

Bıçağı saplayan çıkarsın isteriz.

Kuşkunun ya da kaybetme endişesinin hançerini kim içimize sapladıysa, onu oradan çıkarma ve yaramızı iyi etme kudreti de yalnızca ondadır çünkü.

İçimize yerleştiği andan itibaren sivri pençeli bir kara kuş gibi bizi didikleyen kıskançlığı insanoğlunun en çözümsüz dertlerinden biri haline getiren de, çareyi o kara kuşu içimize yerleştirip bizi çaresiz bırakanda aramak zorunda kalmamızdır.

O kara kuş sanki boynuna takılı gizli bir iple onu oraya yerleştiren sahibine bağlıdır, o uzaklaştığında kuşun pençeleri daha da keskinleşir, gagası değdiği her yeri dağlayan zehirli bir diken gibi daha derine batar; sahibine yaklaştıkça vahşeti azalır.

Ve biz, acımızı hafifletebilmek için o kara kuşun sahibinin peşinden sürüklenir gideriz. Bütün istediğimiz kuşun sahibine kimsenin dokunmaması, onun kimseye yaklaşmamasıdır; o birinden hoşlandığı ya da birine dokunduğu zaman içimizdeki bıçak kımıldar, kuş canavar-laşır.

Şeytanın yarattığı bir gökkuşağı gibidir kıskançlık.

içinde siyahtan mora doğru her tür karanlık rengin kı-pırdaştığı bir gökkuşağı, sevdiğin tarafından sevilmediğin endişesinin yarattığı keder, istediğine dokunamama-nın getirdiği huzursuz yalnızlık duygusu, beğenilmediği-

ne inanmanın yarattığı aşağılanma, bir başkasının sana tercih edildiğini düşünmenin getirdiği eziklik ve öfke, alay edilme korkusu, benliğine olan güvenini

kaybetmenin sonucunda kendini değersiz görme, bir başkasının beğenisine muhtaç olduğunu hissetmenin zavallılığı.

Bütün bu karanlık, bu yok edici duygular demirden bir kapak gibi kapanır üstüne.

Kendini tutsak, kıskandığını özgür görürsün.

Sen kımıldayamazken onun her an başka biriyle oynaştığını hayal edersin.

Şüphelerin bilenir.

Hayaller uydurursun.

Belki de kendini çok aşağılanmış bulduğundan, kendinden intikam almak ister gibi, canını en çok yakacak hayalleri yaratırsın zihninde, onun bir başkasıyla nasıl seviştiğini, neler fısıldadığını, neler yaptığını en ince ayrıntılarına kadar canlandırırsın aklında.

iyi haberlere inanmakta güçlük çekersin, kötü haberlere ise inanmaya hemen hazırsındır.

Kıskançlık başladıktan sonra kuşku keskin dişleriyle öyle kemirir ki içinde herhangi bir şeye inanabilecek sağlam tek bir yapı bile kalmaz; uçurumlarla dolar zihnin; inanmak istediğin, inanmaktan sevinç duyacağın her haber, her bakış, her söz, her gülümseme, aynı kuyrukluyıldızlar gibi, bir anlık bir ışıkla parladıktan sonra o uçurumlara doğru kayıp kaybolur.

Ne gariptir, seni sevindiren o gülümseyişi görüp o sözü duyduktan sonra, o bir anlık sevinci yaşayıp da ardından kaybedince kuşkuların eksileceğine daha da artar, o gülümseyişin seni aldatmak için olduğunu düşünürsün, bu sefer kuşkularına düşmanlık da karışır.

Ve bir insanın birini hem sevip hem de ona düşmanlık duyması kadar taşınması zor bir duygu ikiliği, inanın az bulunur.

Bu hal, bıçağın artık iyice derine saplandığı, kuşun kanatlarını açarak çılgınca çırpındığı bir haldir.

Bıçağı saplayanın bile acıyı yatıştırmakta zorlanacağı bir hal.

Yine onun peşindesindir, onun yanında olmak, onu görmek, onun bir başkasına dokunmadığından emin olmak istersin, ama artık acı, sahibinden bile kopmuş, bozulmuş bir ordu gibi denetimden çıkmıştır.

Kıskandığın her kıpırdandığında bıçak derine girer, kuş canavarlaşır.

Acıyı iliklerine kadar hissedersin.

Bu acıdan kurtulabilmek için ölmeyi ve öldürmeyi bile düşünürsün.

Othello, böyle bir durumdayken karısının değil de düşmanın sözlerine inanır, o iri ve siyah elleriyle okşamaya kıyamadığı o beyaz boynu sıkar.

Shakespeare, bir insanın içinde, sevdiğinden kuşkulanmak için ekilecek kötü tohum bekleyen uğursuz bir toprak olduğunu anlatır bu piyesinde; o tohumun nasıl büyüdüğünü, kıskançlığın her duygudan daha büyük ve daha geniş bir ağaç haline gelip bütün öbür duygulan gölgesiyle örtebildiğim gösterir.

Artık her baktığında, eskiden sevgiyi, neşeyi, sevinci gördüğün yerlerde ihaneti ve aşağılanmayı görürsün.

Birisini istemenin ağır bir zincir gibi bütün ruhuna dolandığını, seni güçsüzleştirdiğini, seni senden çaldığını hissedersin.

Bir yandan zincirini biraz gevşetsin, bıçağını biraz çek-

sin diye yalvarır, bir yandan da seni yatıştıracak her sözü seni kandıracak bir tuzak gibi görürsün.

Çırpınmaya başlarsın.

Acıklı ve zavallı bir çırpınıştır bu.

Sesin değişir, bakışların değişir, konuşman değişir.

Daha önceleri seni güldüren bir şaka şimdi yaralayan bir alay olarak çarpar kulaklarına.

Öfkelenirsin, kabalaşırsın; çaresizliğin acıklı çirkinliği yerleşir davranışlarına.

Sevilecek yanlarını kaybedersin.
Artık iyileşmek bile değildir istediğin, zaten iyileşebileceğine olan inancını da elden kaçırmışsındır; istediğin, kıskandığının canını acıtmak, onu cezalandırmak, senin çektiğini onun da çekmesini sağlamaktır.
Ama bunu pek başaramazsın.
Onun ne canını acıtmayı ne de onu güldürmeyi.
Sıkılır ve sıkarsın.
Acı dayanılmaz hale geldiğinde, bir gün, aniden kendini kurtulmuş, özgürleşmiş, iyileşmiş hissedersin; yalancı bir duygudur bu, sevinçle sarılırsın ama, aynı kâbuslarda olduğu gibi sarıldığın o sevincin kısa bir sürede yeniden ellerinin arasında bir kedere dönüştüğünü fark edersin.
Bu kısa sevincin ardından gelen sarsıntı ise büyük bir şaşkınlık yaratır.
Ama bu sarsıntı iyileşmenin ilk işaretidir.
Altında ezildiğin, seni sen yapan ve ruhsal mimarisini ayakta tutan bütün sütunları birer birer kırıp seni çökerten o acılara, şüphelere, aşağılanmalara daha fazla dayanamayan varlığın, neredeyse senden bağımsız bir şekilde, hayvansı bir içgüdüyle kurtulmak için silkinmeye başlamıştır.
Kurtuluş anları daha sık yaşanır olur.
Ancak kıskançlıktan ve acıdan kurtulurken sevgiden de kurtulduğunu, sevdiğine duyduğun sevginin azalmaya başladığını hissedersin ki, bu da başka bir acı yaratır, çünkü insan birini severse onu sevmekten vazgeçme ihtimalini düşünmeye bile tahammül edemez.
Üstelik ortada kapanmamış bir hesap vardır. Sen acı çekmişsindir; sevdiğini sevmekten, kıskandığını kıskanmaktan vazgeçtiğinde çektiğin acının intikamından da vazgeçeceksin demektir.
Hayat gariptir; kıskançlık yeni başladığında çılgınca kurtulmak ve sevmekten vazgeçmek istediğinde

değil de, kurtulma duygusunun seni üzdüğü, vazgeçmek ihtimalinin seni tedirgin ettiğinde vazgeçmeye başlarsın.

Bu macera bitmektedir.

Bir zaman sonra tümüyle kurtulur ve özgürleşirsin.

Ama bir vakitler köle olduğunu gösteren o damga vurulmuştur ruhuna.

Sapı kırık bir bıçak, ölü bir kuş iskeleti kalır içinde.

Bıçağı saplayan çıkarır çünkü; o çıkarmadıkça, keskinliğini kaybetmiş de olsa o bıçak orada durur.

Bazı sabahlar için titreyerek, özlemle ve kederle uyanırsın; o bıçağın ruhuna saplandığı anki ateşi hissedersin içinde, ama o ateş yüzünde tuhaf bir gülümseme bırakarak çabuk söner.

Bıçağı saplayanın çıkarmadığını, kapanmamış bir hesabı taşıdığını hatırlarsın sadece.

O ânı beklemek

Kendimiz olmaktan çıkıp bir başka kendimiz olduğumuz anlar vardır.

El Greco'nun, İspanya'yı resimleriyle fetheden uzun isimli o tuhaf Yunanlının resimlerindeki gibi beyazlaşıp uzadığımız, ışıktan bir duman gibi uyumlu bir salıngan-lıkla, usulca, kalabalıklar arasında gezdirdiğimiz kesin çizgili kimliğimizden bir başka kimliğe, bir başka esrara geçtiğimiz anlar.

Masumiyetimizden ya da kalabalıklarla paylaştığımız için masum gözüken alçaltıcı günahlarımızdan sıyrıldığımız ve günahkârlığa ya da kalabalıklarla paylaşmadığımız için günah gibi gözüken masumiyete geçtiğimiz o belirsiz kapının eşiğindeki anlar.

Kesme taşlardan yapılmış duvarları İngiliz sarmaşıklarıyla sarılmış saygıdeğer binalar, kafeteryasında öğrencilere sundukları kılıçbalıkları ve bana hep mabet gibi gözüken geniş kütüphanesindeki binlerce romanla aklımda kalan ve bunların dışında ders diye okuttukları her şeyi unutup hayatım boyunca sıcak bir battaniye gibi sarınacağım cehaletimle kucak kucağa kovulduğum harika bir okulda, her nasılsa cezaya kalmadığım bir gece diğer yatılı öğrencilerle birlikte, okulun her hafta bizim için getirttiği filmlerden birini seyretmiştim.

Ve o 'an'ı ilk orada öylesine etkileyici bir biçimde görmüştüm.

Harikulade güzelliğiyle Simone Signoret ile dalgalı saçları ve ince favorileriyle hep mazlum bir yakışıklılığı taşıyan Laurence Harvey, yaşadıkları küçük kente yukarıdan bakan bir tepede, bir gece vakti bir arabada oturuyorlardı.

Aşağıda şehir ışıklıydı.

Tepe ise sessiz ve karanlık.

Kesik kesik ve az konuşuyorlardı.

Adam bir sigara içiyordu.

Kadın uzanıp adamın sigarasını almış, kendi dudaklarına koymuştu.

Ürpermiştim.

Niye o kadar etkilendiğimi anlamamıştım.

Ama ondan sonra ne zaman bir kadın uzanıp sigaramı alıp içmeye başlasa aynı ürpertiyi hissettim ve yıllar sonra o ânın sihrini keşfettim.

Kadının uzanıp sigarayı aldığı an, kalabalıklar arasında dolaştırdığı kimliğini bırakıp bir suç ortaklığının sessiz teklifiyle bir başka kimliğe geçtiği andı.

O kısacık zaman parçasında iki insan arasındaki ilişki biçim değiştiriyor, iki insan birbirlerine başkalarına göstermedikleri mahrem yüzlerini gösteriyordu.

O an, insanın bütün elbiselerinden soyunup çırılçıplak kaldığı zamanlardan bile daha çıplak olabildiği tek andı ve sanırım her türlü çıplaklıktan daha etkileyici ve heyecan vericiydi.

Gizli bir teşkilata üye olmak gibiydi ve orada günlük hayatta görünene hiç benzemeyen başka gerçekler vardı; değişik parolalar söyleniyor, değişik hüviyetler gösteriliyordu; imparatorluğun bir parçası bir anarşist, bir kontes, bir sürtük kimliği alıyor, bakışlar, konuşmalar,

ses tonları, hattâ soluk alma biçimleri bile değişiyordu.

Minicik bir hareketle yalnızca karşınızdaki insan değil, çevrenizdeki bütün dünya şekil değiştiriyordu.

Sonra hep Simone Signoret'nin sigarayı dudaklarına iliştirdiği anları aradım.

Bazen, bir evin ışıkları hafifçe loşlaştırılmış salonunda oturup sıradan konuşmalara dalmışken, kadının sanki hiçbir şey yapmıyormuş gibi ayakkabılarını çıkartıp ayaklarını altına toplamasıydı o an.

Bazen, dostça yazılmış kısa bir notun içindeki beklenmeyen kelimeydi.

Bazen, gözlerinin içine bakıvermesiydi.

Bazen, çift anlamlı bir şakaydı.

Bazen, neredeyse hissedilmeyecek kadar hafif bir dokunuştu.

Bazen, o güne dek hiç dokunmadığınız birinin yan yana yürürken kolunuza girivermesiydi.

Bazen de, Ang Lee'nin filmi Buz Fırtınası'nda olduğu gibi topluca oynanan ve bütün kuralları değiştiren oyun.

O filmde, zengince bir semtin 'saygıdeğer' sakinleri bir akşam, sık sık yaptıkları partilerden birinde buluştuklarında yeni bir oyun oynamaya karar veriyorlardı.

Erkekler bir çanağın içine arabalarının anahtarlarını atıyorlardı.

Kadınlar o çanaktan bir anahtar çekiyor, anahtar hangi erkeğin arabasına aitse o erkekle gidiyorlardı.

Ama o gece o erkekle yaşadıkları maceranın en heyecanlı ânı, biraz utangaçça yürüyüp o çanaktan bir anahtar aldıkları, bu oyunun bir parçası olmayı kabul ettikleri andı; o anda bütün kimliklerini, kurallarını, ahlaklarını değiştiriyor, bir başkası oluyorlardı.

Ellerini çanağa uzatıp parmaklarını anahtara değdirdikleri an, geriye dönüşü olmayan bir çizgiyi tanıkların önünde geçip bir başkası oldukları andı ve o anda heyecan, zevk ve alışılmamış olanı almak için yaşanan bir değişim somutlaşıp billurdan bir heykel gibi herkese görünüyordu.

Kalabalıktan iki kişi değil, bir topluluk ayrılıyordu.

Bildikleri bir dünyadan bilmedikleri bir dünyaya geçiyorlardı.

Üstelik de 'geçilmemesi gerekir' denen yasak bir dünyaya.

Çok çok eskiden, iri mavi gözlü bir İngiliz kızı, geçenlerde yeni bir kaseti çıkan Joni Mitchell'in kışkırtıcı şarkılarını söylerdi bana:

'Sen annenden izin almadan sevişemez misin benimle?'

O anlar, annelerden alınan izinlerden, toplumsal kabullerden vazgeçilen andı işte.

Kalabalıkların 'ahlaksızca' bulduğu, ayıpladığı bir başka hayata adım atıyordunuz o anda.

Ahlaksızlıkla suçlanmanın karşılığında yeni bir kimlik, yeni bir heyecan, yeni bir zevk, yeni bir suç ortaklığı ve yepyeni bir bağımsızlık ediniyordunuz.

El Greco'nun resimleri gibi incelip uzuyor, beyazlaşı-yor, o resmin dışında kalanlarla benzerliğinizden kopu-yordunuz.

Kendiniz olmaktan çıkıp bir başka kendiniz oluyordunuz.

Gündüzlerinize, kalabalıklarınıza, annelerinize yabancı bir siz.

Bir kapıdan geçiyordunuz.

Işıktan bir duman gibi salınarak ve içiniz kamaşmış olarak.

En çırılçıplak ve en mahrem halinizle. Ben o hali her gördüğümde ürperirim. Hemen hemen her hafta cezaya kaldığı için sinemaya götürülmediği halde her nasılsa o gece cezaya kalmayıp kesme taştan duvarları İngiliz sarmaşıklarıyla sarılmış bir binanın karanlık salonunda, Simone Signoret'nin Lauren-ce Harvey'in dudaklarından sigarayı alıp içişini seyreden, bir gün bir kadının kendi dudaklarındaki sigarayı da alacağını hayal eden o küçük, serkeş oğlan olurum. Yalnızlığı ve hayal kurmayı bilen haylaz çocuk. Her kadına o çocuk gibi gözlerimi dikip dikkatle bakarım.

Bilirim değişirler.

Kendileri olmaktan vazgeçip bir başka kendileri oldukları bir an vardır, onu görebilmek için beklerim.

Belki de, uzun yıllarda okullarda öğrendiğim bunlardır benim: El Greco'nun resimleri, romanlarla dolu bir kütüphane, bir kadının bir sigarayı içişini gördüğüm bir film sahnesi ve o ânı beklemenin ve o ânı yaşamanın heyecanı.

Bir de Joni Mitchell'in şarkısı belki:

'Sen annenden izin almadan sevişemez misin?'

İnsan sevdiğini görmediğinde...

Kıskançlıklarla, kuşkularla, hesaplaşmalarla süren sancılı bir aşkın orta yerindeki bir sevişmeden sonra adam odadan çıktığında başlayan bir hava bombardımanında ev isabet alıyor ve adamın biraz önce geçtiği bölüm çöküyor.

Daha iki dakika önce koynunuzda olan birinin yok olduğunu görüyorsunuz.

O korkunç anda kadın, yaşadığı çaresizlik karşısında, aslında pek de inanmadığı Tanrı'ya sığınıyor.

Dizlerinin üstüne çöküp yalvarıyor.

"İnandır beni" diyor, "o yaşarsa sana inanacağım. Ona bir fırsat tanı. Bırak mutluluğuna sahip olsun. Bunu yap, inanacağım sana."

Ve Tanrı'yla bir pazarlığa oturup en çok sevdiğini geri alabilmenin karşılığında Tanrıya en çok sevdiğini vermeyi öneriyor.

Eğer biraz önce o kapıdan çıkan erkek yeniden o kapıdan sağ olarak dönerse, o erkeği bir daha hiç görmeyeceğine söz veriyor Tanrı'ya.

"insanlar birbirlerini görmeden de sevebilirler, değil mi" diyor, "seni hayatlarında bir kere bile görmeden seviyorlar."

Kapı açılıyor, kadının öldüğünü sandığı erkek içeri giriyor.

Graham Greene, Zor Tercih isimli romanında, erkeğin

dönüşünü gören kadının duygularını yalın bir dille anlatıyor.

"O anda Maurice girdi içeri. Yaşıyordu, işte şimdi onsuz olmanın ıstırabı başlıyor diye düşündüm ve yine kapının ardında ölmüş yatıyor olmasını istedim."

Kadın, sevdiği erkeğe kavuşmuş ve onu kaybetmişti.

Ve onun yaşadığını gördüğü anda, biraz önceki pazarlığın ağırlığını fark edip, "Keşke ölseydi" diyordu.

Bundan sonra, bir insanı görmeden de sevmenin mümkün olup olmadığını öğrenecekti.

Romandan yapılan filmde, 'Tanrı'yı görmeden seven insanların' birbirlerini de görmeden sevip sevemeyeceklerini, iki sevgili unutulması zor cümlelerle tartışıyordu.

— insan sevdiğini görmediğinde aşk biter mi?

— Düşünsene, Tanrı'yı bir kez bile görmedik ama onu seviyoruz.

— Ama benimki o tür bir sevgi değil, Sarah.

— Belki de başka bir tür sevgi yok, Maurice. Aşk, bir insanı Tanrı'yı sever gibi sevmek mi, onu görmeden ama onu hissederek onun varlığına bağlı kalmak mı?

Bir dokunuşa, bir bakışa, bir sese, bir işarete muhtaç olmadan, onu besleyecek bir bedene, bir vaade, bir ümide ihtiyaç duymadan, tek başına da sürebilecek kadar güçlü bir sevgi mi aşk?

'Sevmeye devam edebilmek için onu görmeliyim' demeyecek kadar büyük bir iman, büyük bir bağlanma mı?

Bir ruhun bir başka ruha sarılması ve bu sarılışı bir bedene gerek duymadan da sürdürebilme mi?

'Tanrı'yı sevdiğim kadar severim seni' diyebilmek, böylesine korkunç bir bağlılığa rıza göstermek mi aşk?

Peygamberler bile Tanrı'ya bir kere yüzünü gösterme-

si için yalvarırken, hiç görmeden de ruhunu bir başka ruha adamak mı?

Hayatın içinde, insanların sevmek için görmeye ihtiyaç duyduğuna şahit oluyoruz; kaybedişler unutuşları da getiriyor; bir bedenin aracılığı olmadan bir ruha bağlılığımızı

çok sürdüremiyoruz, 'Tanrımız' olmuyor sevdiğimiz; imanımızı çabuk kaybetmeye, bütün inançsızlar gibi sevgimizin sürmesi için bir kanıt görmek istemeye çok yatkınız.

Ama bence, sevgiyi ve aşkı hayatımızın bu kadar önemli bir parçası kılan bu çabuk vazgeçişler değil; Tan-rı'ya 'onu yaşatırsan ben onu bir daha görmemeye bile razıyım, insanlar seni nasıl görmeden seviyorlarsa ben de onu görmeden sevebilirim' diyebilen birilerinin varlığına inanmamız.

'Belki de sevmenin başka türü yoktur' diyen birilerinin romanların, filmlerin arasında dolaşması ve bizim o insanları hayatta da bulacağımıza dair ümidimiz, bizi aşka doğru çeken.

Böyle bir ümidimiz olduğu için şiirler, romanlar yazıyor, böyle bir ümidimiz olduğu için şiirler, romanlar okuyoruz.

Neredeyse bütün hayatını kendi inancıyla dövüşerek geçiren Graham Greene'in, 'Tanrı'yı görmeden seviyorlar, ben de onu görmeden severim' diyen bir satırı yazması, bize aşkın çekiciliğini yaşatan.

Bu satın okumak, bunun gerçek olabileceğine inanmak, bu hayali benimsemek, bizim sıradan hayatımızı, bizim yaşadığımızdan daha renkli, daha çekici, daha heyecanlı kılan.

Hiç rastlamasanız da 'bir insanı sevmenin bir Tanrı'yı

sevmek gibi bir şey olduğunu' yazan birinin varlığı, sizi, bunu söyleyebilecek birinin varlığına da inandırır ve o inançtır, bence, sizin hayatınıza mana katan.

Aynen, 'Tanrı'yı görmeden sevmek' gibi siz de bir insanın başka bir insanı hiç görmeden sevebileceğine, o insana hiç rastlamadan inandığınızda, romanların size vaat ettiği o kutsal topraklara girmek için, o toprakların sınırlarında içiniz ürpererek dolaşmaya başlarsınız.

Birisi tarafından öyle sevilmek istersiniz.

Ve birisini öyle sevmek.

Ancak o zaman, gerçek bir mümin gibi, çekilecek olan acıları değil, bir tanrısı olan bir kâinatta yaşamanın mucizesini fark edersiniz.

Acı dolu, isyan dolu bir mucize.

'Keşke inanmasaydım' dedirtecek, 'keşke onu böyle sevmeseydim' dedirtecek bir mucize.

Ama bütün acısına, bütün kederine, bütün yalnızlığına rağmen vazgeçilmeyecek bir mucize.

O mucizeyi görenlerin ondan kolay kolay kopabileceklerini sanmam.

İnsanların bütün nankörlüklerine, alaylarına, hor görmelerine, inanmamalarına karşın tek başına kendi inancıyla yaşayan, kendi inancının yüceliğinde diğer insanların zavallılığını, yetersizliğini, aşksızlığını görüp, onlar için üzülen ve kendi sevgisine sıkı sıkıya tutunan bir ahir zaman peygamberi gibi, başkalarına bomboş gözüken bir çölde, o çölün boş olmadığını hissederek yürürsünüz.

Sizin bu yürüyüşünüz, bir gün bir romanda ya da bir yazıda bir satıra dönüştüğünde, sizinle alay eden nice insanın çorak ve loş hayatına sizin hayatınızdan bir ümit ve ışık sızar.

Büyük bir ödülün ve büyük bir cezanın sahibisinizdir.

Bir insanı bir Tanrıyı sever gibi sevebilecek bir güçle ödüllendirilmiş...

Bir insanı bir Tanrı'yı sever gibi sevebilecek kadar güçlü olduğunuz için de cezalandırılmışsınızdır.

İnsanlar Tanrı'yı görmeden seviyorlar.

Ama Tanrı'ya inananların çoğu, bir insanın bir başka insanı hiç görmeden sevmeyi sürdürebileceğine inanmıyor.

Ben, Tanrı'ya inanan Graham Greene'e inanıyorum, 'bir insan başka bir insanı hiç görmeden de sevmeyi' sürdürür.

Benim inancımı paylaşanlar, bir gün öyle sevmeyi ve öyle sevilmeyi bekleyecekler; bu inanç, onların içine kapatıldıkları küçük hayatların sınırlarını yıkıp onları vaat edilmiş hayallere taşıyacak.

Bir gün biri onlara diyecek ki:

— Belki de başka tür bir sevgi yok, Maurice.

Mumlar söndü, gece bitti

Ben, Blbcen-Finecke Baronesi'nin, Kenya'nın başkenti Nairobi'nin biraz dışındaki zenginler mahallesinde bulunan tek katlı evini ziyarete gittiğimde Barones öleli çok olmuştu; müze haline getirilmiş evinde, evin sade döşenmiş odalarında ve arka tarafındaki dingin bahçesinde ölümün kederli yalnızlığı karşılamıştı beni; ıssız evin, yer yer yüksek palmiyelerle bölünen dümdüz çimenli geniş bahçesine bakan taraçasındaki bambu koltuklardan birine oturup bir sigara içtiğimi ve ölülere ait anıları paylaşmanın tehlikeli hüznünü hissettiğimi hatırlıyorum.

Sıcak bulutlarla kaplı rutubetli bir Afrika sabahında o taraçayı o kadar yalnız ve kederli kılan Barones'in değil, onun sevdiği İngiliz avcının ölümüydü, çünkü kitaplarını değişik takma adlarla yazan, asıl ismi Karen Blixen olan Barones, kendi ölümünü değil sevgilisinin ölümünü anlatmıştı romanında, sonra o roman bir film olmuş ve dünya, frengili kadın yazarla yakışıklı sevgilisinin hazin hikâyesini seyretmişti.

Kitaplarında öykü içinde öykü anlatmaktan hoşlanan Blixen, kendi hayatını da, en azından benim için, öykü içinde bir öyküye dönüştürmüştü; onun Afrikası benim Afrikamın içine yerleşmişti.

Birçok yazar gibi, Blixen de, Tanrı'nm öyküsü olan hayatla yazarların öyküsü olan sanatı, gerçek olanla ger-

çek olmayanı yarıştırmayı, hangisinin daha kalıcı olacağı konusundaki gizli bir yarışmaya girmeyi severdi.

Hemingway'e, "Nobel benim değil onun hakkıydı" dedirten Blixen, Fatih Özgüven'in on beş yıl kadar önce incelikli bir dille çevirdiği Ölümsüz Öykü isimli kitabında, öyküyle gerçeğin çarpıştığı bir hikâye anlatmıştı.

Yüzyılın başlarında Kanton'da yaşayan büyük bir zengin olan Mr. Clay'e geceleri Yahudi kâtibi hesap defterlerini, faturaları, muhasebe kayıtlarını gösterir, günlük kayıtlar bitince eski defterleri getirip onları okumaya koyulur, ihtiyar ve huysuz zengin bunları dinleyerek uyur, ama bir gün utangaç bir sesle, Yahudi kâtibine, faturalardan başka okunabilecek şeyler de olabileceğini söyler, kitaplar gibi şeyler. Ama Yahudi kâtibi kitapları bilmiyordur.

Bunun üzerine Mr. Clay bir gemi yolculuğunda dinlediği bir öyküyü anlatmaya başlar, bir gemi yolculuğunda üç tayfanın kendi aralarındaki konuşmayı dinlemiştir; bu tayfalardan biri bir gün limana indiğinde zengin bir adam onu bulmuş ve ona beş altın teklif etmiştir.

Yahudi kâtibi, "Ben bu öyküyü biliyorum" der, "isterseniz devamını anlatayım."

Ve anlatır:

— Zengin adam genç tayfayı çok güzel döşenmiş bir eve götürmüş, ona yemekler yedirip, şaraplar içirmiş ve onu çok güzel bir kadının bulunduğu bir yatak odasına sokup, dileğimin ne olduğunu biliyorsun, demiş ve odadan çıkmış. Tayfa da o gece o kadınla sevişip sabahleyin evini terk etmiş.

Mr. Clay hikâyeyi kâtibinin de bilmesine şaşırır, "Sen bunu nereden biliyorsun?" diye sorar.

— Bunu dünyanın bütün gemilerindeki tayfalar anla-

tırlar, hepsi bu öykünün kendi başından geçmesini istediği için sanki yaşamış gibi anlatır, ama aslında hiçbir tayfa böyle bir öykü yaşamamıştır. Mr. Clay buna daha çok şaşırır.

— Gerçek değilse neden anlatıyorlar?

— Bunun gerçek olamayacağını biliyorlar da onun için anlatıyorlar, gerçekten olabileceğine inansalar böyle bir öykü anlatmazlardı.

Bunun üzerine Mr. Clay kendi kudretini göstermek için gerçek olmayan öyküyü gerçek yapmaya

karar verir; bu öyküyü gerçekleştirecek, gemilerde anlatılan uydurma bir hikâye bundan böyle gerçek olacaktır.

Yahudi kâtibe, genç bir kadın bulmasını söyler.

Kâtibin tanıdığı, çok güzel kibar bir fahişe vardır, gidip o kadına bu öyküde rol almasını, kendisine yüz altın vereceğini söyler, ama kadın bunu reddeder, "Bugün Mr. Clay'in oturduğu ev benim babamın eviydi" der. "Benim çocukluğum o evde geçti, babamı Mr. Clay iflas ettirip eve el koydu, o evde asla böyle bir şey yapmam."

Kâtip üç yüz altın verir bunun üzerine ve kadın kabul eder.

Kadını eve getirirler; güzel kadın, annesiyle babasının eski yatak odasında, çocukken baktığı aynalara bakarak, üç yüz altın karşılığında tanımadığı biriyle sevişmek için hazırlanır.

Mr. Clay'le kâtibi limana inip iriyarı genç bir tayfa bulurlar.

Öyküde ne varsa, hepsini aynen yapar Mr. Clay.

Tayfaya yemekler ikram eder, şarap içirir ve onu odasına götürüp kadınla sevişmesini istediğini söyler, onların kendi kuklaları olduğunu da belirtir.

İriyarı tayfa on yedi yaşındadır ve o güne dek hiçbir kadınla yatmamıştır; yaşça ondan çok daha büyük olan kadın, mumların loş ışıklarının sırrını saklayacağına güvenerek kendisinin de on yedi yaşında olduğunu söyler ve sevişirler.

Bu, kadının o güne dek yaşadığı en muhteşem sevişmedir.

Sabah hava aydınlanırken, "Mumlar söndü, gece bitti" der kadın, "artık gitmelisin."

Denizci, kadının kendisiyle gelmesini ister. Kadın bunu reddeder, ama genç delikanlıdan da hemen ayrılmak istemez; hava aydınlanmaktadır, bir yandan tayfaya sarılırken bir yandan da günün ilk ışıklarında tayfanın onun yüzünü ve gerçek yaşını göreceğinden korkar.

Mumlar sönmüş, gece bitmiş, kadın, çocukluğunu geçirdiği evde, annesiyle babasının yatak odasında, on yedi yaşında bir kız olduğunu söyleyerek para karşılığında sevişmiş ve bütün bunların arasında en çok genç tayfanın gerçek yaşını anlamasından çekinmiştir.

Sonunda, "Beni unutacak mısın?" diyen kadına tayfa, onu hayatı boyunca unutmayacağını söyleyerek çıkar odadan.

Evden ayrılırken çıkınından çıkardığı bir deniz kabuğunu kâtibe veren tayfa, "Bunu o kadına ver, kulağına tutmasını da söyle" der, "denizin sesini dinlesin."

Yahudi kâtip de, genç tayfaya, "Şimdi git" der, "her yerde bu gece yaşadıklarını, bütün öyküyü anlat."

— Bana beş yüz altın verseler de anlatmam, der tayfa, kim inanır bu hikâyeye, asla kimseye söylemem.

Mr. Clay, bir öyküyü gerçek yapmıştır, ama gerçek hiçbir zaman anlatılmayacaktır.

Yalan gerçeği, öykü hayatı yenmiştir.

Blixen, hayatında en çok sevdiği erkeği ölüme kaptırdıktan sonra şöhrete erişip istiridye ve şampanyayla beslenen bir büyücü gibi çevresine toplanan hayranlarına öyküler anlatırken, herhalde hep öykülerin hayatı yenmesini, gerçeklerin hayaller içinde eriyip sahici acıları yok etmesini diliyordu; ama Nairobi'nin dışındaki o tek katlı evde bir akşam sevdiği bir erkeğin öldüğünü haber aldığında sanırım hayat öyküyü yenmişti.

Ben o rutubetli ve sıcak Afrika sabahında o taraçada-ki bambu koltukta oturup bahçeye bakarken, bir anlığına da olsa, 'mumların sönüp gecenin bittiğini' söylemenin insanda nasıl bir ıstırap yaratabileceğini ve sevdiğini kaybeden kadının o evde yaşadığı umarsız yalnızlığını hissettim.

Hayatın gerçeğini bir anlığına da olsa gördüm.

Ama itiraf etmek gerekir ki, o gerçeği bana gösteren, Barones'in o gerçekle ilgili yazdığı öyküydü.

O öykü yüzünden, rutubetli bir Afrika sabahında bir taraçada 'mumlar söndü ve gece bitti' ve benim hayatımın içinde minicik bir alacakaranlık kaldı.

Bir kadınla yapılan üç şey...

Bazı yazarları özler insan, onların anlattıklarını, anlatma biçimlerini, kullandıkları dili, yalnızca onlara ait olan sözcük evliliklerini, onların yarattığı ve okurken bir parçası haline geldiğiniz dünyayı, o dünyanın kokularını, seslerini, renklerini özler; ben arada bir Lawrence Dur-rell'i özlerim.

Yazıyı, hattâ zaman zaman fazlaca, şiire çok yaklaştıran üslubu, bu üslubun içinde insanları bütün kırılganlıkları ve sertlikleriyle anlatabilmesi, limon kokuları arasından süzülen ışığı, hoş kokulu tuğla tozuyla dolu havayı' odama taşıması, yazmaktan aldığı zevki her kelimesiyle bana hissettirmesi, bitkinleşip bedbinleştiğim, kızgın çakıllar üstünde unutulmuş bir deniz kestanesi gibi kuruduğum zamanlarda, aynen onun kadın kahramanlarından birinin yazara yaptığını söylediği gibi 'burun deliklerime bir yaşam soluğu' üfler.

O soluğu minnettarlıkla içime çekerim.

İçime çektiğim o solukta benzersiz cümleler, benzersiz anlatımlar vardır, ama cümlelerinden biri, birçok okurun başına geldiği gibi, kitabın parçası olmaktan çıkıp benim kendi hayatıma katılmış, benim parçam olmuştur.

O cümle, Justine'i okuyan herkesin hatırladığı cümledir:

— Bir kadınla üç şey yapabilirsin: Ya onu seversin, ya onun için acı çekersin ya da onu yazarsın.

Bu unutulmaz bir cümledir.

Ama o cümleyi benim için daha da unutulmaz kılan, çok çok uzun yıllar önce, bir kadının sabaha karşı, parlak mor bir gökyüzünün altında koyu yeşil şemsiyeler gibi açılan fıstık çamlarının dibinde sorduğu bir sorudur:

— Bu cümlede 'ya' mı olmalı, yoksa 've' mi?

Bu cümleyi yazarın yazdığı gibi 'ya seversin ya acı çekersin ya yazarsın' diye mi kurmalıydık, yoksa 'bir

kadını seversin ve onun için acı çekersin ve onu yazarsın' diye mi?

Soru, kadınların birçok sorusu gibi çok sade, çok düz ve verilecek cevaba göre bir hayatı tümüyle değiştirecek kadar tehlikeliydi.

Bir kadına karşı olan duygumuzda bir sıralama var mıydı, onu seviyor, sonra acı çekiyor, sonra yazıyor muyduk?

Yoksa hepsi iç içe miydi, onu hem seviyor, hem onun için acı çekiyor, hem de onu yazıyor muyduk?

Bir kadını yazmak, artık onu sevmemek, onun için acı çekmemek, onu terk etmek manasına mı geliyordu?

Sanırım hepimiz, sevmenin ve acı çekmenin birbirinden kolay kolay kopmadığını, alt akıntıları olan bir nehre girer gibi, bu duygulardan herhangi birinden suya girip derinlere doğru daldığımızda diğer duyguya rastladığımızı biliyoruz; hayat bize bir duyguyu diğerinden ayıklamanın pek mümkün olmadığını, duyguların orman perileri gibi yalnız başlarına gezmediklerini, her perinin bir de zebanisi olduğunu öğretti.

Ama sevmekle yazmak arasındaki ilişkiyi hiçbirimiz tam olarak bilemiyoruz.

Belki de soruyu tersinden sormalıyız:

— Bir kadın sevilmeyi mi, kendisi için acı çekilmesini mi, yoksa yazılmayı mı ister?

Sevilmeyi ister, sevilmeyi sever.

Kendileri için acı çeken erkekleri anlatırken seslerine yansıyan o şefkatli, acı çeken erkek için üzülen, o erkeğin o acıdan kurtulmasını dileyen ve çektiği acı için o erkeği küçümseyen edanın hemen altındaki, o acıyı kendi çekiciliğinin bir kanıtı gibi gören kadınsı kibri ve memnuniyeti hissettiğimizde, kendisi için acı çekilmesini de istediğini sezebiliyoruz.

Peki bir kadın yazılmayı ister mi?

Bu soruyu bir kadına sorduğunuzda çoğu, belki de hepsi, 'hayır' diyecektir, 'yazılmayı istemem'; ama bunu

gerçekten yazılmak istemediklerinden değil, böyle bir isteği gereksiz ve alçaltıcı bir gösteriş olarak değerlendirdiklerinden böyle söyleyeceklerdir.

Bunu derken, kadınların yazılmak istemediklerini söylemek istemiyorum, yalnızca bu konudaki duygularının gösterdikleri kadar açık ve net olmadığını, çok daha belirsiz ve karmaşık olduğunu söylemek istiyorum.

Birisinin kendilerini yazmasını isterler ve birisinin kendilerini yazmasından korkarlar.

Bir kadın kendi kendini, bir erkeğin kendi kendini tanıdığından daha fazla tanır, bir kadının esas ilgi alanı kendisidir çünkü; erkekler kadınlarla ilgilenirken kadınlar kendileriyle ilgilenirler.

Bu yüzden kendileriyle ilgili neyi ya da neleri saklamak istediklerini çok iyi bilirler.

Birilerinin kendilerini anlatmasından sıkılmaz kadınlar, günlerce, hattâ yıllarca kendilerini bir erkekten dinleyebilirler, onları korkutan anlatılmak değildir, bunu se-

verler; onları korkutan nasıl anlatılacaklarıdır, kendileriyle ilgili gerçekleri bildiklerinden, bu gerçeklerin ne kadarının karşılarındaki erkek tarafından sezildiği konusunda hep içlerinde bir kuşku taşırlar.

Bütün kadınlar anlatılmak isterler, biri kendilerini yazsın isterler, ama hiçbir kadın bütün gerçekleriyle anlatılıp yazılmak istemez.

Onların, bir romanın kahramanı olma konusunda duygularındaki muğlaklık, bu çelişkiden kaynaklanır.

Söyledikleri şudur:

— Beni anlat, beni yaz ama beni, benim kendimi anlattığım gibi anlat, kendimi gördüğüm gibi değil.

Ama ya onu anlatacak adam, onun kendini gördüğü gibi görüyorsa; onun vücudunda beğenmeyip türlü giyim hileleriyle sakladığı yerleri gibi ruhunda beğenmeyip çeşitli şakalarla, öfkelerle, gözyaşlarıyla saklamaya çalıştığı kusurlarını da fark ediyorsa...

Hiçbir erkeğin vücutlarındaki ya da ruhlarındaki kusurları görmesine, hele bunları dile getirmesine tahammül edebileceklerini sanmam.

Belki de bu yüzden Durrell'in romanındaki o kadınca soruda 'sevmek' ve 'yazmak' birbirinden ayrılıyordur, bir erkek seviyorsa her şeyi yazacak kadar ayrıntılı ve açık görmemelidir çünkü.

Belki de bu yüzden o kadın bana, "Bunların arasında ve mi var?" diye sorarken, bir erkeğin bir kadını, o kadının kendi kendini gördüğü gibi bütün kusurlarıyla görüp, gördüklerine rağmen sevmesinin mümkün olup olmadığını sormuştur.

Bir erkek, bir kadını, onu yazacak kadar keskin bir şekilde bütün kusurlarını açıkça görüp de sevebilir mi?

Kadınlar sanırım buna 'hayır' diyecekler, 'bizi bütün gerçeğimizle gören birinin bizi sevmesi mümkün değildir.'

Bana sorarsanız, ben, kadını bütün kusurları ve eksiklikleriyle gören biri onları sever derim.

Ben kadınların, vücutları gibi ruhlarının da en çok saklamak istedikleri yerlerini severim çünkü.

Onların erdemlerinden çok kusurlarının çekici olduğuna inanırım.

Durrell'inki de dahil bütün iyi romanlarda en güzel anlatılan bölümlerin kadınların 'kusurları' olduğunu ve erkeklerin bu kusurlara bağlandığını görürsünüz.

Yazarların, kadınlardan daha iyi bildiği tek gerçek de budur herhalde.

Yüzler ve kaderimiz

Kendi kaderimizin bazen bir başka insanın yüzünün ardında saklanmış olabileceğini, rastlayacağımız bir yüzün bütün geleceğimizi değiştirebileceğini, böyle bir ihtimalin hayatımızın bir köşesinde saklandığını bilmek, sanırım, çoğunlukla durağan olan günlerimize, hiçbir zaman yaşamayacağımıza inandığımız ama her zaman da yaşanabileceğinden kuşkulandığımız, ancak yalnız başımıza hayal kurarken gizlendiği yerden çıkartıp üstündeki tozlarını silkeleyip parlatarak seyrettiğimiz bir heyecan ekler.

Bir insan vardır bir yerlerde, belki de bugüne dek hiç görmediğimiz, hiç bilmediğimiz biri ve bir gün ona rastladığımızda, çevremizdeki hiç kimse ondan etkilenmezken, biz onların görmediği bir şeyi görüp o gördüğümüz şey her ne ise ondan bir daha ayrılamayacağımıza karar vererek, onun peşine düşüp bizi nereye götüreceğini bilmediğimiz çılgın bir yolda koşmaya başlayacağızdır.

Böyle bir olay olmayacaktır, o yüz bizim hayatımızda gözükmeyecektir, buna inanırız.

Ama böyle bir olayın olabileceği ihtimalinin, hayallerimizin kandillerini yakan ışığını da içimizde hiç söndürmeyiz.

Ve böyle olaylar olur.

Aşk dediğimiz ve âşık olmadığımız zamanlarda bize gerçeküstü gözüken efsanenin, yüzünü saklayan uzun

pelериniyle aramızda dolaşıp durmasını da daha önceden yaşanmış hikâyeler sağlar.

Biliriz ki birileri bunları yaşamıştır.

Onların yaşadığı yangınların alevlerinden tutuştururuz zaten biz de hayallerimizin çırasını, her yangından bizim payımıza da biraz ateşle biraz ışık düşer.

17 Temmuz 1793'te, Paris'te, şimdi adı Concorde Meydanı olan Devrim Meydanı'na giden yollarda

büyük bir kalabalık kaynaşıyordu ve o kalabalığın arasında hangi kadere doğru yürüdüğünü bilmeyen İsviçreli genç bir adam vardı.

O gün o saatte orada bulunması tamamen bir tesadüftü.

Adı Adam de Lüks'tü ve eğer o gün orada olmasaydı ne böyle bir acı çekecek ne de biz onun adını bilecektik.

Kalabalık dalgalandı bir an.

Uzaktan bir kağnı gözüktü.

Arabanın içinde, kırmızılar giymiş, parlak kestane rengi saçları ensesinden kesilmiş, biraz uzunca yüzünün solgunluğuyla tam bir tezat teşkil eden iri mağrur gözleri inancının ihtirasıyla parlayan genç bir kadın, elleri arkasından bağlı olarak ayakta duruyordu.

İki gün önce, yakalandığı bir cilt hastalığı nedeniyle hayatının büyük bir kısmını su dolu bir küvetin içinde geçiren Fransız Devrimi'nin ünlü liderlerinden Marat'yla, muhaliflerini ihbar edeceğini söyleyerek buluşmuş ve konuşurlarken koynundan çıkardığı bıçakla bu hastalıklı devrimciyi küvetinde kalbinden vurup öldürmüştü.

Yirmi dört yaşındaydı.

O sıcak temmuz günü giyotine götürülüyordu.

Biraz sonra gümüşi bıçak inecek ve başını kesecekti.

isviçreli genç adam Corday'ın yüzünü gördü.

Daha önce onu hiç görmemişti, tanımıyordu, sesini bir kere bile duymamıştı.

Kalabalıklar biraz sonra öldürülecek olan Charlotte Corday'a baktıklarında devrimin liderlerinden birini öldürmüş bir kadını görüyorlardı.

Genç adam diğerlerinin görmediği bir şey gördü.

Onun ne gördüğünü hiç kimse bilmiyordu.

Arabanın yanında yürümeye başladı.

Corday'ın gözlerinin bağlanmasını, dizüstü çöktürü-lüp başının giyotinin yuvasına yerleştirilmesini ve bıçağın inişini seyretti.

O kısacık sürede sesini bile duymadığı bir kadına âşık olmuş ve o kadını sonsuza dek kaybetmişti.

Aniden âşık olduğu o kadına kavuşması mümkün değildi, ama belki daha da acıtıcı olanı, o kadınla ilgili hayal kurmasına da imkân bulunmamasıydı.

Genç isviçreli, idamı seyrettikten sonra gidip muhafızlara kendisinin devrime karşı olduğunu ve devrimden intikam alacağını söyledi.

Önce tam olarak ne yapmak istediğini kestiremediler, ama o kadar çok bağırıp çağırdı ki, tutuklamak zorunda kaldılar.

Mahkemeye çıkardılar.

Mahkemede de devrime olan düşmanlığını dile getirip giyotinle idam edilmek istediğini söyledi; sevdiği kadın gibi ölmek istiyordu; sanki bir an görüp kaybettiği kadına, eğer o kadınla aynı şekilde ölürse kavuşacağına inanıyordu.

Sonunda, biraz istemeye istemeye de olsa onu idama mahkûm ettiler.

Bir sabah, gömleğinin yakasını ve ensesindeki saçlarını kesip bir kağnıya koydular.

Onun arabaya binişine tanıklık etmiş bir tarihçinin yazdığına göre, ölüm arabasına 'sevgilisiyle ilk buluşmasına giden bir delikanlı gibi' sevinçle ve arzuyla binmişti.

Giyotine gülümseyerek çıktı.

Bıçak indi.

O genç adam, bir yaz sabahı bir yüze rastlamıştı; o yüz bir şey söylemişti ona ve bu her neyse, bir daha onu duymayacağını düşünmeye bile tahammül edemediğinden başını istekle giyotine koymuştu.

O yüz onun kaderini değiştirdi.

Hiç yaşanmamış bir aşk, yeryüzünün en büyük ve en unutulmaz aşklarından biri olarak yazıldı insanların o karmaşık tarihine.

Bir insanın bir başka insanı kendi hayatından bile çok sevmesini sağlayan ve gücüyle herkesi hem ürpertip hem de kendine çeken o tuhaf kudret, varlığını kanıtlayacak bir hikâyeyi daha ekledi dağarcığına.

Kaderimiz bazen bir başka yüzün ardında saklıdır.

Belki de daha önce hiç görmediğimiz bir yüzün ardında.

Hepimiz, farkında olmasak da, o yüzü ararız.

Kaderimizi değiştirecek, ölümü bile bize sevinçli bir buluşma gibi gösterebilecek o yüzü.

Öyle bir yüz olmadığını düşünürüz, kaderimizin bir yüzle değişeceğine de inanmayız.

Ama yine de bakarız bütün yüzlere.

Geçmiş yangınların alevi aydınlatır her yüzü.

Aralarından biri bizim aradığımızdır.

Hayatı ve ölümü bize başka bir ışığın altında gösterecek olandır.

Bazıları rastlar o yüze. Kaderleri değişir.

Proust, aşk, şefkat

Sarı kapaklı, kapağının alt köşesi kopmuş, üstüne kurşunkalemle okunamayan bir sözcük yazılmış. Varlık Yayınları'ndan çıkmış Swann'ın Bir Aşkı adlı kitabı nereden bulduğumu tam hatırlamıyorum.

Sanırım, ilk sahiplerini çoktan kaybetmiş eski kitapların gelişigüzel atılıvermiş olduğu, bir yemek kitabının altından bir şaheserin çıkıverdiği, en sıradan macera kitabının edebiyat dünyasının en eşsiz romanlarıyla aynı kaderi paylaştığı, tozlu kâğıt kokan, loş, genellikle ıssız sahaf dükkânlarının içindeki yalnız yolculuklarımdan birinde rastladım ona. Hastalıklı bir oburlukla topladığım, eve gidene kadar otobüste hepsinden birer ikişer satır okuyup tanımaya çalıştığım kitapların arasına onu da katmış olmalıyım.

O sıralarda, üstünde yazı olan her şeyi okurdum neredeyse, romanlar, tarih kitapları, hikâyeler, biyografiler, çok eskilerden kalmış, üstünde yemek lekeleri bulunan mönüler, ilaç prospektüsleri, vapur biletleri, sinema afişleri... Bir iz, bir işaret arar gibiydim; beni öbür insanların arasına katacak yolu bulmaya, görünürdeki arkadaşlıkların, aşkların, kavgaların altında saklı olan ve yerinden hiç kıpırdamayan 'yabancılık' duygusundan kurtulmaya, ya çevremdekilere nasıl benzeyeceğimi ya da benzerlerimi nasıl bulacağımı öğrenmeye uğraşıyordum sanki. Tam da bu sıralarda Marcel Proust'la karşılaşıverdim,

sarı kapaklı küçük kitap insanlar hakkında inanılmaz sırları paylaşıyordu benimle.

Bir kadından hoşlanmayan, onu küçümseyen bir erkeğin, o kadının tutkulu bir kölesi haline gelip onun tarafından aşağılanmasını, bu yüzden çektiği acılan ve bu bir uçtan diğer uca ilerleyen duygusal maceranın geçtiği yolları inanılmaz bir açıklıkta anlatıyordu.

Görünen insanların görünmeyen yanlan vardı ve bu yanları çok çekiciydi.

Proust'un peşine düştüm.

Bu adam kimdi, nasıl yaşamıştı, bunları nereden öğrenmişti, nasıl yazmıştı, bu yazıları okuyanlar neler yapmıştı, her şeyi merak ediyordum.

Andre Maurois'nın, Marcel Proust'un Peşinde isimli biyografi kitabının İngilizce çevirisini Tünel'deki Hachet-te Kitabevi'nin tertemiz, ışıklı raflarında bulduğumda, İngilizce kitap okumaktan nefret ettiğim halde hemen alıp koşa koşa eve gittim.

Şansıma, edebiyat tarihinin en iyi yazılmış biyografilerinden birini ele geçirmiştim.

Ünlü bir doktor olan babası, oğluyla marazi bir aşk yaşayan annesi, züppelikle geçen bir gençlik, edebiyat çevrelerine verilen ziyafetler, Paris sosyetesinin 'supele-ri', sancılı bir şekilde yaşanan eşcinsellik, bitmeyen hastalıklar, astım krizleri, hovardaca harcanan yıllardan sonra perdeleri sıkı sıkıya örtülü eve kapanıp yazılan binlerce sayfalık bir nehir roman ve elli bir yaşında, "Artık her şeyi yazdım, ölebilirim" diyerek karşılanan bir ölüm.

Yazarın hayatı da yazdıkları kadar ilgi çekiciydi.

İnsanların duygularının tahmin edilemez biçimlerde ve tahmin edilemez nedenlerle değişebileceğini, bu de-

ğişimi handiyse anbean anlatarak bana gösteren romanı da, yazarın hayatını da okuduğum günlerden bu yana çok ama çok uzun yıllar geçti.

Artık ya çocukluğumda beni çok huzursuz eden 'yabancılık' duygusundan kurtulduğumdan ya bu duyguya alıştığımdan ya da tedaviyi biraz da yazmakta aramaya başladığımdan, eskisi kadar çok okumuyorum.

Belki de zamanı azalan birinin titizleşen kibriyle daha seçici oldum, gençliğimin açgözlü hoşgörüsünü göstere-miyorum yazıya.

Ama yine de, çok genç bir yazar olan Alain de Bot-ton'un Proust Yaşamınızı Nasıl Değiştirir isimli kitabını görünce hemen alıp koltuğuma gömüldüm.

Otuz bir yaşındaki yazar, Maurois'ya kıyasla çok daha dalgacı bir üslupla kaleme almıştı kitabını, ama Pro-ust'un yazdıklarının hayatımızdaki karşılıklarını araştırırken alaya alınmayı hak eden birçok zaafımızı da incelikli bir mizahla saptamıştı.

Proust'un alabildiğine uzun tutulmuş kitaplarının içinden çekip çıkardığı alıntılar ise, çevrelerindeki satırlardan soyunup çırılçıplak kalmalarının keskinliğiyle daha çok işliyordu okuyanın içine.

Büyüklerinin kendilerini esir almaya dönük ilgilerinden bunalan gençler herhalde şu satırları okuyunca annelerini hatırlayacaktır:

"Yaşlandıkça, bizi seven insanları onlara gösterdiğimiz aşırı ilgiyle öldürüyor; içimizde sürekli uyanan huzursuz edici şefkat duygusunu onlara da bulaştırıyoruz." Botton'un kitabını okurken hayatın minicik gerçeklerinden nasıl büyük eserler çıkartılabileceğini kanıtlayan örnekleri görmek, Proust'un gazete haberleriyle nasıl il-

gilendiğini, boş vakitlerinde tren tarifelerini okuduğunu öğrenmek de çok ilgi çekici ama, bir alıntı var ki, sanıyorum, o cümleyi okuyan herkes ya geçmişinde yaşadıklarını ya da gelecekte yaşayacaklarını o cümleyle daha iyi anlayacak ve büyük bir ihtimalle o cümleyi hiç unutmayacak:

"iki insan ayrılırken, şefkatli konuşan taraf âşık olmayan taraftır."

Şefkatle yaralanmamış kaç kişi vardır aramızda?

Ya en incitici, en acıtıcı sözlerde çaresiz kalmış bir aşkın ilanını görmüş olanlarımız?

Bir kopuş ânında şefkatli bir sarılış yerine düşmanca görünen bir saldırıyı yeğlemeyecek kaç insan çıkar?

Sevildiğimizden emin olduğumuzda bizi memnun edecek nice davranış bundan kuşkuya düştüğümüzde bizi unutulmaz bir biçimde aşağılar.

O zaman anlarız ki, duygulara asıl renklerini veren, kendi içinde barındırdıklarından ziyade onların yanında duran başka duygulardır; en sevecen duygu olarak kabul edilen şefkat, sevilmemenin yanında ortaya çıktığında rengini değiştirip hakaret dolu bir teselliye dönüşür, saldırganlık terk edilmenin acısıyla birlikte belirdiğinde, artık o söylenemeyen bir aşırılık işaretidir.

Hiçbiri durduğu yerde durmayan, her an renklerini, biçimlerini, kokularını değiştiren, birbirine her dokunduklarında olduklarından başka bir şeye dönüşebilen ve bizim bütün hayatımızı belirleyen duygularımızın, hissettiğimiz ama anlamakta, tarif etmekte, yakalayıp incelemekte zorluk çektiğimiz içimizdeki o müthiş kaynaşmaların köklerine uzanıp yakalamayı; evimize geceleri gizlice girip bize bazen sevindirici, bazen üzücü armağanlar bırakan tuhaf bir yabancı gibi hep varlığını bildiğimiz, ama yüzünü bir türlü göremediğimiz iç dünyamızın gerçek kimliğini tanımayı isteriz.

Şefkatin kimi zaman bizi niye böyle irkilttiğini merak ederiz.

Ve yıllarca yaşadıklarımız yetmez de bunları anlamaya, bazen bir satır bütün yaşadıklarımızı anlatıverir bize.

Bir hayattan bir hayata geçmek

Kutsal kitapların anlattığı cennet ve cehennem gibi hayatın da, her birinde ayrı bahçeler, ayrı yangınlar, ayrı ateşler, ayrı ıstıraplar, ayrı sevinçler, ayrı çiçekler bulunan çeşitli katlara ayrıldığına, Babil'in asma bahçeleri gibi teras teras yükselen hayatın hangi katında duruyorsanız, yaşayacaklarınızın da durduğunuz yere göre belirleneceğine inanırım ben.

Eğer bir erkek, sevgisinin peşine düşen Dante'nin cenneti ve cehennemi dolaşması gibi hayatın çeşitli katları arasında dolaşmak, bir terastan bir başka terasa geçmek isterse mutlaka kendine yol gösterecek bir kadına ihtiyacı vardır; belki yanılıyorum, ama bana öyle geliyor ki, bir erkek, bir kadının yardımı olmadan, bulunduğu bahçeden bir başka bahçeye, içinde kavrulduğu yangından bir başka yangına tek başına geçemez.

Bir erkeğin düşünsel yeteneği, estetik birikimleri ne olursa olsun, hayatta durduğu kat, içine doğduğu kattır, tanıdığı ilk kadının, annesinin onu bıraktığı kat.

Giyim zevkinin bulunmadığı bir bahçede doğduysa-nız, giyim zevkinin gelişmiş olduğu bir bahçeye sizi ancak bir kadın götürür; sofralarının inceliklerle donatılmadığı bir katta doğduysanız, incelikli sofraların bulunduğu kata sizi götürecek olan da bir kadındır.

Birlikte olduğunuz kadın değiştiğinde, değişen yalnızca bir kadın değildir, hayatın neredeyse bütünü deği-

şir; bir başka kata, bir başka bahçeye geçersiniz, orada her şey farklıdır.

Dinlediğiniz müzik, okuduğunuz kitap, yediğiniz yemek, gittiğiniz yerler, buluştuğunuz arkadaşlar, hattâ taktığınız kravat bile değişir.

Arkada bıraktığınız, sizi seven ya da sizin sevdiğiniz kadın için duyduğunuz özlem ya da vicdan azabıyla bu-lanıklaşan yeni duygularınızın yarattığı buğulu kıpırtının içinde beliren taze sevginin yanı başında duruveren tedirginlik de, yalnızca bir trapezden bir trapeze geçerken trapezcinin hissettiği o boşluğa düşme korkusundan değil, biraz da bir hayattan bir başka hayata, bir terastan bir başka terasa atlamanın hafifçe sarhoş eden şaşkınlığın-dandır.

Bir kadından bir kadına geçmek, bir hayattan bir başka hayata geçmektir.

Yıllarca alıştığınız, içinde geçirdiğiniz zamanda benimseyip farkına varmadan neredeyse başka bir yaşama biçimi olmadığına inandığınız bir hayattan çıkıp duyguların, davranışların, şakaların, arkadaş çevrelerinin, konuşulan konuların, ses tonlarının, okul anılarının, geçmiş aşk tecrübelerinin, sevişme tarzlarının bambaşka olduğu yeni hayatîn kapısından girmek ne kadar şaşırtıcı ve heyecan vericidir.

Elinizde olmadan bu yeni terastan görünen manzarayla eski terasın manzarasını kıyaslarsınız, yadırgatıcı birçok yeniliği taze bir aşkın handiyse sonsuz gibi görünen hoşgörüsüyle benimsemeye çalışırken zaman zaman yorulup gizlice eski günlerin bildik, belki sıkıcı ama alışılmış rahatlığını da özlersiniz. Sonra, eskiden çiçekleri ve alevleri arasında gezinirken ruhunuza ağır ağır yerleş-

miş olan bıkkınlıkları, yıpratıcı eskimişlikleri, 'bu hayatın başka katlan da yok muydu acaba' diye içinizi yoklayan cevapsız merakları hatırlar, yeni hayatınıza sarılırsınız.

Evinden ayrılmış ama menziline henüz varamamış bir yolcunun bütün duygulan vardır sizde, gördükleriniz karşısındaki coşkunuz, bir yolculuk yapmanın keyfi, varacağınız yerde sizi bekleyecek olan için kurduğunuz hayaller, yol yorgunluğu, yabancılara kendinizi tanıtma zorunluluğu, sürekli bir sarsıntı, vücudunuzun

biçimini almış bir yatakta yatma isteği; birbirine benzemeyen, birbirinin zıddı birçok duygu.

Yol boyunca manzara değişir.

Hayatın yeni bir terasına tırmanmakta olduğunuzu hissedersiniz.

Bir kadın, elinin bütün sıcaklığını elinize bırakarak sizi yeni bir hayata götürmektedir; bir misafirlikten çıkışta kapının önündeki kaçamak ve yakıcı öpüş, değişik sevişme fısıltıları, sabahleyin sizin için yeni olan bir şarkıcının söylediği şarkı, size takılan yeni ve mahrem bir isim.

Kadınlara özgü usul bir ustalıkla, yeni hayatınız için eksik olan kısımlarınızın tamamlandığını görürsünüz, 'o gömleğini mi giydin, bu da çok güzel ama bence mavi olanı sana daha çok yakışıyordu', 'istersen o lokantaya gidelim ama şurada bir lokanta var, onu da çok seversin', 'bu adamı okudun mu, geçen gün senin anlattıklarına benzer şeyler yazıyor', 'tabii deniz kıyısı da çok güzel ama bu mevsimde bir dağ gölü var, orası da çok sakin ve güzel oluyor', 'sen hiç ata bindin mi, bence atın üstünde çok heybetli görünürdün', 'bugün sana bir koku aldım, bir denemek ister misin'; önemsiz gözüken

bütün bu cümleler, küçük fırça darbeleri gibi size yeni bir hayatın resmini çizmektedir.

Eski hayatınızda size ait olan bahçenin sizi artık kendinizi kanıtlamaya zorlamayan güveninin yerini hafif bir kuşkuyla harmanlanmış bir kendini beğendirme arzusu almıştır; yenilikleri pek de itiraz etmeden kabul ederken, değişik hayat biçimlerinin çok da cahili olmadığınızı göstermek istersiniz.

Hattâ bazen, bir önceki terasta kesinlikle reddettiğiniz bazı davranışları, bu yeni terasta, kendiniz de kendinize şaşarak istekle kabul edersiniz; baktığınız manzara değişirken siz de değişmişsinizdir çünkü.

Sevgisinin peşinde cennetle cehennemi dolaşan Dan-te gibi yeni bir hayatı dolaşmaktasınızdır artık.

Cenneti değişiktir.

Cehenneminin de değişik olduğunu göreceksiniz.

Kavgaları, acıları, kıskançlıkları bile farklıdır.

Bir erkeği hayatın içinde kadınlar gezdirir, hayatın katlan arasında kadınlar dolaştırır.

Zevkli bir kadına rastlarsanız zevkiniz, bilgili bir kadına rastlarsanız bilginiz, esprili bir kadına rastlarsanız espriniz, zeki bir kadına rastlarsanız zekânız gelişir; yeni huysuzluklar, kaprisler, kavga nedenleri, acılar da öğrenirsiniz.

Ardınızda kalan kadının size öğrettiklerine, yeni kadının öğrettikleri de katılır.

Her zaman eski kadını anacağınız bir an gelecektir; şimdi size eskimiş gözüken o manzaranın da bir zamanlar sizin için ne kadar yeni olduğunu hatırlayacaksınız-dır; bir sevgiliyi değilse bile zaman zaman bir kardeşi özler gibi özleyeceksinizdir onu.

Bir kadından bir kadına, bir hayattan bir hayata geçerken heyecanınıza daima biraz da kırıklık karışır; tuhaf bir kırıklıktır bu, yalnızca erkeklerin bildiği, çocuğunu sokağa bırakmış bir babanınkini andıran sızılı, tuhaf bir vicdan azabı; bugün girdiğiniz bahçenin kapısına onun bahçesinden geçerek geldiğinizi bilmenin huzursuz borçluluğu.

Hayat, kutsal kitaplarda anlatıldığı gibi kat kattır; Ba-bil'in asma bahçeleri gibi teraslar halinde yükselir.

Bir terastan bir terasa sizi kadınlar götürür.

Ve bugün durduğunuz teras, seyrettiğiniz manzara, gördüğünüz hayat, yanınızdaki kadının terası, manzarası, hayatıdır; hayatın hangi katında durduğunuzu, yanınızdaki kadının durduğu kat belirler.

Hayatınız, seçtiğiniz kadındır.

Bir kadın değil bir hayat seçersiniz çünkü.

'Ben bayağıyım ama yazdıklarım öyle değildir'

Kalabalıklarla sanatçılar arasındaki o gerilimli alanda gezinen duygular, sanırım, kolayca tarif edilemeyecek kadar karmaşıktır; kalabalıklar hem hayranlık duyar hem küçümserler, hem sever hem kızarlar, hem beğenir hem kıskanırlar, hem çok akıllı bulur hem çok saf olduklarına inanırlar.

Sanatçıların, taklit edemeyeceklerine inandıkları yaratıcı yeteneklerinden çok, onların toplumun kurallarıyla sık sık çatışan bağımsız kişilikleriyle ve davranışlarıyla ilgilenirler; onların vahşiliğe yaklaşan özgürlüklerini kısıtlamaya, onların her türlü sınırlamaya başkaldıran öfkelerini evcilleştirmeye uğraşırlar; onların eserleri kadar davranışları da tehlikelidir çünkü; bütün kuralları reddederek başarılı olan biri, kendi varoluşunu kurallara gösterdiği itaate bağlamış insanları kuşkuya düşürür.

"Yaratıcılığın bize benzemiyor, ama hayatın bize benzesin" derler, bunu dediklerinin bile farkına varmadan.

Yaptıkları bizim yaptıklarımızdan farklı olan birinin hayatı nasıl bizim hayatımız gibi olabilir sorusunu da sormazlar.

Ve onlara hayali misyonlar yüklerler.

"Siz topluma örnek olmalısınız" derler, "ahlaklı olmalısınız, dürüst olmalı, iyi kalpli olmalı, efendi olmalı, saygılı olmalı, mütevazı olmalısınız."

Bunlardan hiçbiri olmaz elbette.

Sanatçılar düzenin değil, kaosun çocuklarıdır.

Bir hortlak sürüsü gibi hem hayatı herkesten daha iyi görüp hem de hayata herkesten daha yabancı olarak dolaşırlar; birilerine iyilik olsun diye değil, doğuştan

sahip oldukları hastalıkları, eksiklikleri, acıları tedavi edebilmek için yaratırlar.

Katiller, hırsızlar, düzenbazlar, sahtekârlar, hainler, vefasızlar, dolandırıcılar, jurnalciler, casuslar, korkaklar, yalancılar, kokainmanlar, alkolikler, gösterişçüer vardır aralarında.

En saygıdeğer olanlarından biri Victor Hugo'dur; onun da, özellikle yazarken azgınlaşan cinsel iştahını bastırabilmek için karısı, metresi, hizmetçisiyle art arda seviştiği söylenir; en saygıdeğerlerinin hayatı bile sizin kalıplarınıza sığmaz.

Neredeyse bütün ışıklarını yarattıklarına yansıtmışlardır, hayatlarına yalnızca karanlıkları kalmıştır.

Onları kendi ölçülerinizle sevemezsiniz.

Onlara değebilmek için size benzer yanlarını ararsanız, bulamazsınız.

Mozart'ın hayatını anlatan Amadeus piyesinde, Mozart cırtlak sesiyle sarayın içinde kızları kovalarken kralla karşılaşır, üstünü başını biraz düzelttikten sonra şöyle der kendisine şaşkınlıkla bakan krala:

— Ben bayağı biriyim ama yazdıklarım öyle değildir.

Mozart'ı, Beethoven'i, Wagner'i bir insan olarak sevmeye uğraşırsanız zorlanırsınız; onları ancak müzikleriyle sevmek mümkündür.

Wagner'in hayatını anlatan bir belgeselde, müzik anlayışını temellerinden sarsan bu tuhaf dâhinin karısı Co-

sima'yla ilişkileri için sunucunun söylediği sözü unutmak pek kolay değildir:

— Wagner'le Cosima çok iyi anlaşıyorlardı, Cosima, Wagner'i seviyordu, Wagner de Wagner'i seviyordu.

Kibirli, küstah, saldırgan, bencildirler genellikle.

Ama birkaç defa adam vuran Villon'u katil diye, Ge-net'yi hırsız diye, Defoe'yu sahtekâr diye, Dostoyevski'yi kumarbaz diye, Balzac'ı dolandırıcı diye, Pound'u hain diye,

Baudelaire'i kokainman diye, Poe'yu alkolik diye, Marlow'u jurnalci diye, Ehrenburg'u casus diye, Miche-langelo'yu bencil diye, Hamsun'u faşist diye sanat dünyasından dışlayıp onları tarihin paryaları diye lanetleme-ye kalkışırsanız, onların değil sizin hayatınız eksilir.

Onların kişilikleri saygıdeğer değildir belki, ama insanlık onların eserleri sayesinde saygıdeğer olmuştur.

Onlar sizden biri değil.

Sizin bilmediğiniz bir karanlığın çocukları onlar, sizin bilmediğiniz bir acıyı çektiklerinden öfkeli ve isyankârlar, hayatın çeperlerine sığmayan kanatlarıyla ne bu hayatı bırakıp gidebiliyorlar ne de bu hayatın içinde yaşayabiliyorlar; gerçek yüzleriyle sevilmeyeceklerini bildiklerinden, çalışma odalarında, atölyelerinde, stüdyolarında sürekli yeni yüzler yaratıp duruyorlar size göstermek için, ama insafsızsınız; yarattıkları bütün yüzleri bir yana itip en arkadakini, saklananı, gösterilmeyeni görmek istiyorsunuz.

istediğiniz, sizden başka türlü yaratılmış olanların zaaflarını bulmak, kanatlarının arasına yerleştirilmiş kamburları saymak, sonra da sanki kanatlan yokmuş gibi onların yalnızca kamburlarını söylemek: "Bak işte kamburları var."

Var. Çok kamburları var.

Onların hepsini sizden önce saydı onlar.

Henry Miller karısını satmıştı.

Siz karınızı satmazsınız, sanmam.

Ama onun gibi de yazamazsınız.

Peki, asla cevap vermeyeceğiniz şu soruya ne dersiniz:

— Onun gibi yazabilmek için neyi satardınız?

Hiçbir şeyi satmazdınız, onun gibi yazmak umurunuzda bile değil, namuslu, dürüst olmak istiyorsunuz, 'pezevenk' olmak istemiyorsunuz.

Olmayın.

Miller de yeteneksiz olmak istemiyordu.

Sanatçıların gerçek yüzlerini sevmezdiniz, onlar da biliyor bunu, size yeni yüzler yapıyorlar işte, onları sevin diye müzikler, kitaplar, resimler, heykeller yaratıyorlar, bir çocuk gibi getirip gösteriyorlar, biraz alkış, biraz sevgi istiyorlar.

Amadeus'ta. Mozart'ın dediği gibi:

— Ben bayağıyım, diyorlar, ama yazdıklarım öyle değildir.

Bugün, kendinize ait olduğunu sanarak tekrarladığınız birçok kelimenin, cümlenin, anlatımın altında onların imzası; yaralı bir canavar, çirkin bir ucube gibi saklandıkları odalarında yarattıkları eserlerin esintileri bulunuyor.

O adamları öldürmek, onları yok etmek mi istiyorsunuz?

Yok edin isterseniz onları, öldürün, parçalayın.

Ama o zaman dilinizi, sözcüklerinizi, cümlelerinizi kaybedeceksiniz.

Onlar saygıdeğer de değillerdi ve hâlâ değiller. Ama

onların yaşamadığı, var olmadığı, gizli odalarında acı çekmediği bir hayat da saygıdeğer olamıyor.

Onlar karanlıkların çocukları.

Ve onları yok ettiğinizde, ne garip, hayatın ışıkları kayboluyor.

Sonsuz mektup

Tutkuyu belki de edebiyat tarihinde en yakıcı biçimde anlatan, okuyucuyu acının yapayalnız ve çaresiz bir biçimde ortaya çıktığı kaynağa götüren ve okuyana da tattırıp nasıl bir şey olduğunu gösteren o hikâyeyi okuduğumda, beni de hikâyenin kurbanları arasına katacağını, beni insanların gerçek dedikleri dünyadan koparıp çok daha yoğun ve etkileyici bir başka gerçeğin içine kilitleyeceğini bile bile, sanki ilk kez okuyormuş gibi bir daha okudum.

Sıcağın insanın damarlarına zehir gibi aktığı o temmuz gecesi, Meçhul Bir Kadından Mektup isimli kitap birden, hiç aklımda yokken karşıma çıkıvermişti.

Şehir yorgundu, ben yorgundum, gece yorgundu.

Neredeyse her gece bir başka şenliğin habercisi olarak gökyüzüne dağılan havai fişekler bile sıcaktan yorulmuş, neşesini kaybetmişti.

'Okuyucuların hayal ettiği yazara tam tamına benzeyen, şık, zarif, bakımlı, koyu bakışlarında yumuşak bir melankoli bulunan' Stefan Zweig'ın, okuyana en küçük bir kaçış yolu bile bırakmadan dokuduğu hikâyesinin beni bu yorgun gecede esir alacağını, içimi karmakarışık edeceğini biliyordum, ama kaçamadım.

O hikâyeyle karşılaştığında, başını çevirebilecek olanlardan değildim.

Geceyi ve hayatı arkamda bırakıp hikâyenin içine doğru yürüdüm.

Kadınların, hiç değilse bir kısmının, bu hikâyedeki kadın gibi davranabileceğini, korkunç bir kederle sarmalanmış bir tutkuyu kendi tenlerinde ve ruhlarında barındırarak, bir hayatı bir sevdaya adayarak yaşayabilecek gücü gösterebileceğini bir kez daha hissederek sayfa sayfa ilerledim.

Bütün ömrünü, karşılığında hiçbir şey istemeden bir erkeğe adamış ve ölene kadar bu adanmışlıktan o erkeğe bile söz etmemiş bir kadının hikayesiydi bu.

Kadınların acılarını ve yalnızlıklarını taşıyışlarındaki görkemli hüznü anlatıyordu.

Onlar, bir erkeği sevdiklerinde, onu kendi dünyalarının merkezine yerleştirip hayatlarını bu merkezin çevresinde örerken, bu teslimiyeti, acıya dayanma güçlerini özgürlüğe, bir başkaldırıya dönüştürebiliyorlardı.

Bir erkekte zavallılık olarak ortaya çıkan 'kendinden ve hayatından vazgeçme', kadınlarda görenleri kaçınılmaz bir biçimde kendine çeken parlak bir irade ve kişilik alevi olarak beliriyordu.

Onlar, erkekler gibi acının altında ezilmiyorlardı çünkü.

Onlar, gerçekten sevdiklerinde, acıyı, iğnesini çıplak tenlerine sapladıkları bir ziynet eşyası gibi taşıyorlardı.

Erkekler, önce 'sevilmeyi' talep ederken, kadınlar önce 'sevmeyi' istiyorlardı.

Ve bazen seviyorlardı.

Bu sevgiyi yaşatmak için kendilerini feda edebiliyorlardı.

Sevdikleri için kendilerini feda ettiklerinde, bu feda

edişte, bir ateş kuşunun yanışındaki ıstırap ve zarafet gözüküyordu hep.

Zweig'ın hikâyesindeki kadının, sevdiği erkek belki bir gün kendisini bir saatliğine çağırırsa, bu çağrıya hemen koşabileyim diye kendisine yapılan bütün evlilik tekliflerini reddedip sevdiği adamdan doğurduğu çocuğu büyütmek için kendi vücudunu satmayı bile kabul edişini okuduğumuzda, o satırlarda gördüğümüz bir fahişe değildi, tam aksine bir yücelmişlik, bir kutsallık görüyorduk.

"Belki merak edeceksin çocuğumu nasıl iyi yetiştirdiğimi" diye yazıyordu kadın, "sakın korkma sevgilim, ama ben kendimi sattım, zengin dostlarım, zengin sevgililerim oldu. Bilmiyorum hiç fark ettin mi, ben çok güzeldim. Kendimi verdiğim her erkek beni sevdi, hepsi bana müteşekkir kaldı, hepsi bana bağlandı, hepsi bana âşık oldu; yalnızca sen, sen olmadın sevgilim. Beni aşağılıyor musun şimdi? Biliyorum ki beni aşağılamıyorsun, çünkü bunu senin için yaptım, senin öteki 'ben'in için, senin çocuğun için."

Yaptığı bu fedakârlığın karşılığını beklemiyordu kadın.

Ne çocuğunu doğurduğunu, ne onu nasıl büyüttüğünü, ne başına gelen felaketleri haber vermişti adama.

Bütün bunları erkeğe anlatmak için ölümün eşiğine gelmeyi beklemiş ve ölmeden önce her şeyi anlatan bir mektup yazmıştı.

"Öldüğümde, bana artık cevap vermek zorunda kalmadığında sırrımı öğreneceksin... Eğer yaşamaya devam edersem bu mektubu yırtacağım ve her zaman olduğu gibi susmaya devam edeceğim. Ama bu mektup eline geçerse, bir ölünün hayatını sana anlattığını, aslında başından sonuna kadar senin olan hayatını sana anlattığını bileceksin."

Fahişeliğini anlatırken bile kutsallaşabilen kadın, bu kutsal ve fedakârlık dolu satırları yazdığında ise sevdiği erkeğe karşı belki de ilk kez insafsızlaşıyor ve kadınların en saf ve fedakâr aşkının bile altında kendine bir yer bulabilen intikamını alıyordu.

Bir erkeğe, kendisi için çekilen acıyı, kendisi için yok edilen bir hayatı, o hayat yok olduktan sonra haber vermek, erkeğin hayatı boyunca duyacağı korkunç azabı hafifletecek hiçbir imkân bırakmamak, acıyı incelikle taşıyan kadınların, intikamı almak için korkunç bir vahşeti de

içlerinde barındırdıklarını, o intikamın yakıcılığını hikâyeyi okuyan herkese tattırarak gösteriyordu.

Bir gece bir mektup alıyordunuz ve artık ölmüş bir kadının bir hayat boyu sizi sevdiğini, sizin için çeşitli felaketlere göğüs gerdiğini, yapayalnız kaldığını öğreniyordunuz.

Ama yapabileceğiniz hiçbir şey yoktu.

Artık o kadını bulamaz, onunla konuşamaz, ona sorular soramaz, sizi ölürken yazdığı bir mektupla kendisine âşık eden kadına âşık olamazdınız.

Kadının ömrü boyunca yaşadığı çaresizliği ve yalnızlığı bundan sonra siz, üstelik o kadının kim olduğunu bile bilmeden, hiçbir ümit besleyemeden yaşayacaktınız. Kadın bütün yaşadıklarını yaşarken hiç olmazsa hep bir ümidi besleyebilmişti ama size o ümit de kalmamıştı.

O ağır ve bunaltıcı yaz gecesinde, aynen çocukluğumda ilk kez okuduğumda olduğu gibi beni bir çaresizliğe ortak eden bu hikâyeyi bitirdiğimde aslında hangisi için daha çok üzüldüğümü bile anlayamadım.

Bütün ömrünce sevdiği ve bir defa ufak çocukken, bir defa genç kızken, bir defa da yetişkin bir kadın olarak üç kez karşılaştığı, küçük maceralar yaşadığı ve her seferinde belki kendisini hatırlar diye beklediği erkeğin kendisini hiç hatırlamadığını gören bu kadına mı, yoksa kendisini seven kadına çektirdiği acıyı ancak kadının öldüğü gün öğrenen ve hayatının geri kalan kısmını hep bu kadına bir şeyler söylemek isteyerek geçirecek adama mı?

Hangisi hangisinin kurbanı olmuştu?

Kadın kendi aşkını kendi kararıyla yaşamıştı, ama erkek o mektubu aldıktan sonra, hiç bilmediği, haberdar olmadığı bir aşkın damgasını ömrü boyunca taşımak zorunda kalmıştı.

Bu hikâyeyi okuyan herkes gibi ben de, kadınların aşkı, acıyı ve intikamı, bütün sınırları büyük bir güçle ve neredeyse onları dokunulmaz kılan bir vakarla

yakarak sonsuza doğru genişletebileceklerini bir daha etimde hissettim.

Adını bile açıklamayarak, yazdığı mektubu okuyan erkeği bir meçhule hapseden kadının geride bıraktığı doldurulamaz boşluğu, ümitsizliği ve insafsız hüznü yaşadım.

Ve hikâye bittiğinde, yaşadığı sürece sevdiği yazara doğum günlerinde beyaz güller gönderen kadının gülleri benim hayatımdan da eksildi.

Mektubu okuduktan sonra 'titreyen elleriyle' yanına bırakan yazarın baktığı boş vazoda, ben de kaybolan bir kadının yüzünü gördüm.

İlk düğme

Bir kadının, daha önce hiç beraber olmadığı bir erkeğin karşısında bluzunun ilk düğmesini çözdüğü bir an vardır; iki insanın arasındaki ilişkinin biçim değiştirdiği, kısa ya da uzun sürecek bir serüvenin, başladığı, arkasında ne tür nazların saklandığının bilinmediği mahremiyetin kanatlarının açıldığı o an genellikle en hızlı geçilen, tadı en az çıkarılan duraktır.

Birikmiş arzuların her türlü bendi çökerterek hayata doğru püskürdüğü o an, duyulan istekle telaşlanmış bir aceleciliğin kurbanı olunur; günahkâr bir törenin belki de en heyecan dolu, en görkemli parçası, biraz önce yaşanmış olanların yarattığı istek ve biraz sonra yaşanacak olanların yarattığı özlem arasında, hak etmediği bir özensizlikle atlanır.

Üstelik, o ânın bağımsızca ortaya çıkmasına da izin

verilmez.

Bütün yasakları, bütün kuralları, kalabalıkların kurduğu bütün köprüleri yıkan ilişkilerde bile 'ilk düğme'nin açıldığı âna varmak için yine de haritası daha önceden çıkartılmış yollardan, kurallardan, köprülerden geçilir.

Erkekleri daima biraz çocuksu, biraz saf, biraz şaşkın bulan kadınların belki de en çocuksu, en saf ve en şaşkın hallerini ortaya koyan o tuhaf sorunun, bir erkeğin asla sormayacağı, sormayı aklından bile geçilmeyeceği, 'Beni benim için mi, yoksa vücudum için mi istiyorsun?'

sorusunun cevabının kadınların istediği biçimde verilebilmiş olması için sevişmenin sihirli 'dua'sının daha önceden yapılması, erkeğin kadına kendini beğendirebil-mek amacıyla çeşitli gösterilerde bulunması, kadınla ilgili duygularını incelikle dile getirmesi, kadını vücudu için değil de onun varlığı için istediğini birlikte yenen yemeklerle, yapılan konuşmalarla kanıtlaması gerekir.

Kalabalıkların tüm kurallarını çiğnemeye hazır bir kadın bile ilk düğmenin açılmasından önce bu kuralların yerine getirilmesini bekler; bunlar yapılmazsa, yaşanacak olanlar 'ucuz ve çirkin' olacaktır.

Kendisini 'kendim ve vücudum' diye ikiye bölen kadının, aslında çok sevdiği, aynanın karşısında uzun uzadıya incelediği, beğenmediği kısımlarını bin bir giyim hilesiyle saklayıp beğendiği bölümlerini ustalıkla gözler önüne serdiği vücudunu, o ilk düğme açılmadan önce hiç fark etmemiş gibi yapması beklenir erkekten. Vücudu sanki kadının rakibidir. O vücuda elbette hayran olunmalı, o vücuda tapınıl-malı ama ilk düğme açılmadan önce asla ondan söz edilmemeli, ona bakılmamalı, onunla ilgilenilmemelidir.

Bir kadına göre, 'ilk düğme çözülmeden' önce onun vücudunu arzulamak, onun vücudunu istemek, o vücuttan hoşlanmak, onu aşağılamak, onu o eğlenceli oyunun eşit bir tarafı olmaktan çıkartıp oyunun kendisi yapmak, onunla oynamaktır.

Kadın hep, 'Ben oyunculardan biri miyim, yoksa onun oynadığı oyunun kendisi miyim?' sorusunu sorar; erkeğin hiç bilmediği, hiç sormadığı bu soru onun için önemlidir, o oyunun tarafı olmak ister.

Ve bu tuhaf soru insanoğlunun hayatındaki belki de

en heyecanlı ânın o muhteşem titreşiminin yaşanmasını hep engeller.

Her duygunun en saf halini isteyen kadınların şehvetin en saf halini aşağılamaları, şehveti yaşamak için sevişmenin başlamasını beklemeleri, ilk düğmenin çözülmesinden önce mutlaka bazı kurallara uyulmasını istemeleri, en ayrıksı, en 'ahlaksız' ilişkileri bile kuralların ve kendince bir 'ahlakın' içine sokar, tertemiz ve sınırsız bir heyecanı ezberlenmiş bir yakınlaşmanın içine hapsedip onu evcilleştirir.

Heyecan ve şehvet, kuralların dışındadır halbuki.

İlk düğmenin açılmasının şartlara bağlanmamasından-dır.

Kendini, vücudunu, erkeği bir oyuna dönüştürmektir heyecan, kuralları parçalamaktır.

Duygulardan hiç söz etmeden, belki de hiç konuşmadan, arzuyla dümdüz bir şekilde göğüslerine bakan bir erkeğin karşısında, o erkeği beğenen bir kadının usulca parmaklarını bluzuna götürüp ağır hareketlerle ilk düğmeyi açtığı ânı düşünün.

Hiç bilinmeyen, yeni bir oyunun keşfidir bu.

Belki de saatlerce sürecek bir sevişmenin bütün şehvetinin tek bir âna yüklenmesi, minicik bir hareketle hayatın bütün sınırlarının yıkılması, özgürlüğe bilinmeyen bir kapıdan geçilmesi, o anda hissedilecek duyguları herhalde bir fresk gibi bir daha silinmez bir biçimde insanın hafızasına ve ruhuna kazır.

O ilk düğmenin öyle açılması bütün kuralları yok edecek bir arzuyu eşine bir daha çok zor rastlanacak bir biçimde korkusuzca ortaya koyarken arzunun ortaya çıkış biçimindeki şiddet, arzunun kendisinden bile daha kuvvetli bir sarsıntı yaratır.

Bir insanın kendi vücuduna ve arzusuna böylesine tapınması, o vücuda ve arzuya Tanrısal bir güç ekler.

O ânı yaşayan erkekle kadını gerçekten 'özel' bir ilişkinin içine sokar.

Bir kadın birçok erkekle sevişebilir, sevişebileceği çok erkek bulabilir; bir erkek de öyle, o da sevişebileceği çok kadın bulabilir, ama kaç kadınla kaç erkek böyle bir oyunu oynayabileceği bir 'oyun arkadaşı'na, ilk düğmenin böyle bir şekilde açıldığı ânı paylaşabileceği kaç kişiye rastlayabilir?

Bir insanın kendisine ve arzusuna teslim oluşundaki şiddeti bir başkasıyla paylaşabilmesi hayata çok

değişik ve unutulmaz hazlar katar.

Kadınların bir yandan kendi vücutlarına böylesine düşkün olurken bir yandan da o vücudu böylesine küçümsemeleri, kendi vücutlarını kendilerine rakip görmeleri, heyecanı ve şehveti 'duygular' dünyasının dışına atıp bu iki duygunun yalnızca yatakta yaşanabileceğini düşünmeleri, tensel arzunun ilk düğme açılmadan önce ortada görünmesini 'ucuz' bulmaları, çok eğlenceli bir oyunun iki tarafından biri, üstelik de yönetimi elinde tutanı olduklarına inanamamaları, sevişmenin bir kurallar zincirinin ucuna asıldığını sanmaları insanların hayatından epeyce bir şeyler eksiltiyor.

Anları yaşayamıyor insanlar.

Saatleri, günleri, haftaları istemeleri anların çılgın pırıltısını solduruyor.

Hayatı inci dizer gibi anları birbirine ekleyerek yaşamak da var halbuki.

Bir gün insanlar anların yakıcı varlığını keşfedecek.

Yasakların, korkuların, kuralların arkasına saklanılan,

en cesurlar tarafından bile ancak günlerden oluşan maşalarla tutulmaya çalışılan, uzun zamanlar 'soylu' bulunurken hep 'ucuzlukla' suçlanan, başına ve sonuna hep bildik bir şeyler eklenen, ateşi söndürülüp şiddeti azaltılan anlar; bir vakit gelecek bağımsızlığını ilan edecek, bütün asiliği ile ortaya çıkıp gizli esaretlerin bildik haritalarını yırtacak.

Kadınlar arzularından ve vücutlarından korkmayacak.

Uzun zamanların esir aldığı kadınlar anlarla özgürle-şecek.

Ve onların özgürlüğü hayatın özgürlüğü olacak.

Göztepe'nin mahut lodosları

Babamın o harika yazısını okurken, o üç kelime, birden, yazının kendi dip uğultusu gibi uğuldayıverdi içimde: 'Göztepe'nin mahut lodosları'.

Kelimeler, maşlahlı kadınları, redingotlu beyleri, asabi genç kızları, 'hicranlı' aşk serüvenlerini, köşkleri, geniş ve sessiz bahçeleri, fıstık çamlarını, mehtaplı geceleri, siyasi cinayetleri, sıkı kurallarla belirlenmiş kibarlıkları, atlı arabaları ve ne olursa olsun bozulmayan sükûne-tiyle, geçmişi, kalabalık bir kervan gibi peşine takarak içime akıverdi.

Çocukluğumdan tanıdığım ağaçlar hâlâ bahçede duruyor.

Babaannemin kütüphanesinden bulup gizlice okuduğum kitapları hâlâ hatırlıyorum.

O kitaplardan cümleler var zihnimin kuytu köşelerinde.

Göztepe'nin 'mahut lodoslarında' yaşanmış hayatlar.

O hayatların artık unutulmuş ayrıntıları.

Bir daha hatırlanmamak üzere tümden kaybolmak için, kendilerini hatırlayan son insanların da kaybolmasını bekleyen, geçmiş hayatlar.

Ben, içinden geldiğim o sessiz karanlığa dönmek üzere dünyadan ayrıldığımda benimle birlikte kaç kişi daha ayrılacak bu dünyadan.

Benim tanıdığım, ama çocuklarımın tanımadığı, hatır-

lamadığı, bilmediği kaç hayatı da kendimle birlikte götüreceğim.

'Göztepe'nin mahut lodoslarını' yaşamış, bilinmez ne maceralardan geçmiş, acılar çekmiş, sevinçler görmüş nice insan, hiç yaşamamış gibi olacak.

Benimle beraber, lodoslu bir sahnenin gerilerinde bekleşen epeyce gölge de sahneden çekilecek.

Yeni insanlar, yeni konuşma biçimleri, yeni maceralar, daha önce o sahneden geçenleri hiç merak etmeden, dahası oradan geçmiş birileri olduğunu belki de hiç akıllarına getirmeden, sahnedeki yerlerini alıp aynı, artık geçmiş olmuş o insanlar gibi, kendilerini o sahnenin sonsuz sahibi sanacak.

Sonra onlar da gidecek.

Onları hatırlayan son insanlarla birlikte onların da gölgeleri kaybolacak.

Ve 'Göztepe'nin mahut lodosları' esmeye, sahilleri, uçları köpüklü dalgalarla vurulmaya devam edecek.

Bir görünüp bir kaybolan, neredeyse 'geçiciliğin' simgesi haline gelen, her şeyin çabucak görünüp kaybolduğunu anlatan teşbihlerde kullanılan rüzgârların, insanlardan daha kalıcı olduğunu, kaç babanın yazısını okuyan kaç çocuk hatırlayacak, hiç bilmiyorum.

O rüzgârlarla dağılıp giden o hayatların, vakti zamanında ciddiye aldığı, tartıştığı, konuştuğu dertler, meseleler, acılar, o hayatlarla birlikte silikleşip önemsizleşecek.

Bizi sahneden çıkaran o insafsız ve ebedi rüzgâr, bizi yalnızca bir karanlığın kucağına bırakmakla kalmayacak, bizim önemli bulduğumuz her şeyi de manasızlaştırıp yaşadıklarımızı kum taneleri gibi yokluğun içine savuracak.

Şimdi benim geçmişe baktığım gibi, bir zaman sonra

bize bir 'geçmiş' olarak bakacak olanlar, yaşadıklarımıza nasıl omuz silkip acıyacak, bizi nasıl zavallı bulacak.

Belki de, insanın zaman zaman, kendi hayatına, kendi dönemine 'geçmiş' gibi bakması, zihnini bugünden alıp bir lahzalığına da olsa geleceğe taşıması, bugün yaşananları

ve yaşananların manasızlığını daha açık, daha berrak görmesine yardımcı oluyor.

O vakit, önemli olanla önemsiz olanı birbirinden ayırt etmek, zamanın eleğini kendi elinde tutup manasızlıkları hayatından elemek daha kolay geliyor.

Bir düşünsenize, bugün yaşadıklarınızdan hangisi elli yıl sonra önemli gözükecek?

Hattâ yaşadıklarınızdan kaçı hatırlanacak?

Gelecekten kendinize baktığınızda, hayatınızı tümden manasız bulabileceğiniz gibi, bu manasızlıklardan sıyrılmak, manalı bir şeyler yaşamak isteğini de hissedebilirsiniz.

Göztepe'nin mahut rüzgârları dün esiyordu.

Bugün esiyor.

Yarın da esecek.

Gölgeler o rüzgârlarla savruluyor.

Geçici olan her şey, insanlar yaşarken onları ne kadar ciddiye alırsa alsın, kendi değersizliğine kısa sürede erişiyor.

O basit ve sıradan hakikate ulaşıyoruz.

Bu sahneden çıkacaksınız, okuduğunuz tirat, bir sonraki sahnenin oyuncuları ve seyircileri tarafından hatırlanmayacak.

Bütün o yalanlar, kurnazlıklar, kalleşlikler, sahtekârlıklar, eğer bir hatırlayan olursa, o hatırlayanları sadece güldürecek.

Geleceğin, manasız bulmayacağı, alay etmeyeceği, hürmetle hatırlayacağı bir hayatı kaçımız yaşayabileceğiz ki?

Göztepe'nin mahut lodosu esiyor.

Maşlahlar, yeldirmeler, siyah redingotlar, beyaz keten mendiller uçuşuyor o rüzgârda.

Sahipleri çoktan kaybolmuş.

O sahipleri hatırlayanlar da kaybolacak.

Kaç kişi hatırlıyor Rıdvan Paşa'nın Göztepe İstasyonu çıkışında oğluyla birlikte vurulduğunu.

O paşanın adını taşıyan sokakta oturanlar bile, o sokağa adını veren insanla, olayı merak etmiyordur.

Onları vuranları hatırlıyor musunuz?

Ali Şamil Paşa'nın kardeşini hatırlayan kaç kişi?

O cinayet, Göztepe'nin lodosla uğuldayan köşklerinde nasıl da heyecan yaratıp günlerce konuşulmuş, binlerce insanın hayatı o cinayetle değişmişti.

İnsan yaratıldığından beri bir 'hayat' yaşanıyor.

Hayat hep var.

Göztepe'nin mahut lodosu ise şu dehşet verici soruyu sorduruyor:

O hayat nasıl yaşanıyor?

Lodos esiyor dışarda.

Eski köşkün pencerelerine vurduğu gibi vuruyor benim de pencerelerime.

Ben kaybolduğumda, o lodosları daha önce görmüş kaç kişi de benimle kaybolacak.

Geriye kalacak olan, şu mahut rüzgâr...

Venüs'le Buluşma

Bazen düşünürüm de, kader bana tuhaf huylu bir arabacı gibi gözükür; sanki sizi hangi şehre götüreceğini seyahatin başından belirlemiştir de, şehre vardıktan sonra bazı dönemeçlerde dönüp adresi size sorar.

Hangi semtte, hangi sokakta, hangi evde yaşayacağınızı kendiniz belirlersiniz.

O dönemeçlere geldiğinizde kararınız ya da kararsızlığınız çizer yolu.

Kararsız kalırsanız eğer, arabacı o dönemeci geçip devam eder yoluna.

Acaba hayatımızın kaç dönemecinde kendimiz karar veririz ne yana sapacağımıza ve acaba hayatımızın kaç dönemecinde kararsızlığımız yüzünden bir dönemeci kaçırırız.

Ve o dönemeçlerde kararımızı ya da kararsızlığımızı belirleyen nedir?

Geleceğimizin rotasını kararlarımız mı, yoksa kararsızlıklarımız mı çizer?

Birçok dönemeçte kaderimize 'buradan sap' diye bağırmak isterken ağzımızı bile açmadan, sesimizi çıkarmadan, geçip gitmişizdir.

O dönemeçte karar verebilirsek, nereye gidecektik hiç bilemeden ve bunu hep merak ederek başka bir menzile, başka bir geleceğe, başka bir hayata doğru sessizce yolumuza devam ederiz.

Nedir bizi sessiz bırakan peki?

Nedir isteğimize rağmen karar vermemizi engelleyen?

isteklerimizden daha güçlü nasıl bir duygu var içimizde?

Istvan Szabo'nun, neredeyse sanata düşman olan 'sanatçılarla' Paris'te Wagner'in bir operasını sahneye koymaya çalışan Macar bir orkestra şefiyle, onun âşık

olduğu Amerikalı bir sopranoyu anlattığı harika bir filmi vardır, Venüs'le Buluşma.

Genç orkestra şefi bin türlü engelin, entrikanın, kaprisin arasında istediği gibi bir müzik çalabilmek için kıvranırken, dünyanın en güzel seslerinden birine sahip olan, zeki, güzel, şımarık ve gençliğini ardında bıraktığından kaygılı sopranoya âşık olur. ,

Soprano da bu çocuksu, yetenekli ve çaresiz şefe tutulur.

Macar şef evlidir.

Güzel soprano ise, artık efsane olmuş çok ünlü bir başka Macar şefle bir zamanlar bir aşk yaşamıştır.

Genç şef, sevdiği kadın, karısı ve hayran olduğu eski şefin korkutucu efsanesi arasında sıkışır, bir yandan da orkestradaki çeşitli sorunların üstesinden gelmeye uğraşır.

Bütün bunlara rağmen birbirlerine aşklarından söz etmeyi ve birlikte olmayı başarırlar, harika sevişirler, kadınların seviştikten sonra 'bu bir mucize' dedikleri o olağanüstü sevişmelerden.

Bir seferinde prova yapılırken gene orkestrayla şefin arasında sorun çıkar, şef provayı izleyen sopranonun yanına gelir, "Bunları azdıramıyorum" der, "ne yapacağım?"

— Azdırırsın, der soprano, beni azdırdığına göre onları da azdırırsın.

Bu bir tek cümle bile şefe ihtiyacı olan gücü vermeye yeter.

Ama hayat her zaman bu kadar güzel değildir şef için.

Sopranoya âşık olduğunu anlayan karısı onu evden kovar, soprano, şefin evliliğini bozmak istemediğinden telefonlarına cevap vermez.

Bütün bu karmaşaya rağmen yeniden bir araya gelirler.

Soprano şefe, "Hiç kimseye böyle âşık olmadım" der.

Şef de olağanüstü güzellikte sesi olan bu huysuz kadına âşıktır.

Ve o dönemeç gelir.

Bir sevişmeden sonra yatağın üstünde çırılçıplak birbirlerine sarılmış vaziyette kucak kucağa yatarlarken, soprano, "Paris'ten sonra ne yapacağımızı düşünüyorum" der gülümseyerek.

Gelecekle ilgili bir söz bekler şeften.

Şef sesini çıkarmadan bakar kadının yüzüne.

Tek kelime etmez.

Hayatının belki de en önemli dönemeçlerinden birinde, kadere, 'buradan sap' diye bağırmak isterken sessizce durur.

Soprano anlar.

Şef, kadere 'buradan sap' diyememiştir.

Operanın ve hayatının 'Venüs'üyle buluşamayacaktır.

Aşkına ve isteğine rağmen karar verecek cesareti gösterememiş, hayatını bir başka geleceğe döndürememiştir.

Kimbilir, belki karısının çok üzüleceğini düşünmek, belki sopranonun kendisinden bıkacağından çekinmek, belki eski ve ünlü şefin hayali altında ezileceğini sanmak, belki de sopranonun kaprislerinin kendi geleceğini boğacağından korkmak.

Nedeni ne olursa olsun şef kararını verememiştir.

Henüz var olmayan 'gelecekle' ilgili korkular, var olan 'an'ı ve o andaki o olağanüstü isteği hayata geçirmeye engel olmuştur.

Kararsız kalmış, kader yoluna devam etmiştir.

Peki, gelecek nasıl olur da 'an'ı böylesine önemsiz ve güçsüz kılabilir?

Neden insan elindeki 'an'ı yaşamak yerine, geleceğiyle ilgili hesaplara takılıp kararsız ve sessiz kalır bir dönemeçte?

Gelecek belirsiz ve karanlık olduğu için mi, aydınlık ve belirgin olan 'an'ı böylesine yenilgiye uğratır?

Bilinmeyenden duyduğumuz korku, bilinenin aydınlığı içinde duran istekten kuvvetli midir?

Belirsiz olan belirli olandan güçlü müdür hep?

O yüzden mi, en önemli dönemeçlerde bazen böyle kararsız ve sessiz kalır da, çok sapmak istediğimiz yollara özlemle bakarak dümdüz devam ederiz?

Hayatımızın en önemli zaman parçası, henüz gelmemiş olan ve 'gelecek' denilen zaman parçası mıdır?

Böyle zamanlarda kaderimizi belirleyen 'dün' ya da 'bugün' değil de 'yarın' mıdır?

Yarın, bu korkunç gücünü, bilinmez olmasına mı borçludur?

Geleceğin belirsiz karanlığına saklanan korku, bugünün apaçık isteğini neden bir sessizliğe mahkûm eder?

Şef, o sessizlik ânında bile, o güzel sopranoyu hayatı boyunca seveceğini ve özleyeceğini bilir, o kadın olmadan geçecek olan hayatının solgunlaşacağını keskin bir şekilde hisseder.

Yaşadığı acıyı sessizliğiyle kabullenir.

Gelecekten korktuğu için geleceği istediği gibi yaşayamaz.

Karar veremediği için hayatının yolunu kararsızlığı çizer.

Hayatlarımızı kararlarımız mı, kararsızlıklarımız mı belirler?

'An'ın isteklerini 'geleceğin' endişelerine kurban edenler mi daha mutlu yaşar, yoksa geleceğin acılarını kabul edecek kadar güçlü bir şekilde 'an'ın isteğine sarılanlar mı?

Kaç dönemeçten 'Venüs'le buluşamadan' geçtik acaba?

Ve acaba kaçımız gelecek korkusu yüzünden geleceğimizi kaybettik?

Kristal denizaltı

Benim de o kristal denizaltıya binmişliğim var.

Süt buğusu gibi solgun maviliğin yayıldığı ıssız bir sabah vakti, dönüp dönmeyeceğini bilmediğin bir yolculuğa çıkmak için ürpertilerle binip kapaklarını kapatırsın.

Eğer dönersen başka biri olarak döneceksindir yolculuğundan.

O denizaltı bir yere gitmez.

Giden sensindir.

O denizaltının içinde tuhaf bir yolculuğa çıkarsın, o yolculukta gördüklerini, duyduklarını, hissettiklerini hiç kimseye anlatamazsın, senin anlattığını kimse anlamaz çünkü.

Onlar da vaktinde o yolculuğa çıkmış olsalar bile, kimse kimsenin yolculuk hikâyesini kavrayamaz.

Kristal denizaltının çevresinden geçip de senin içeride yaptıklarını görenler şaşarlar sana, şaşılacak şeyler yaparsın gerçekten.

O denizaltıya binenler kendilerini bile şaşırtacak davranışlarda bulunurlar.

Bir orospuya âşık olmaktır o denizaltıya binmek.

Bir serseriye tutulmak.

Bir çılgının peşinden gitmek.

Bütün hayatını bir bencilin yanında geçirmek istemektir.

Geleceğini, bir dakikasını bile kendine ayırmadan,

verdiğin armağanın değerini belki de hiç bilmeyecek birine vermeye hazırlanmaktır.

Seni seyredenler hastalığını düşünürler.

'Hastalıklı ilişkiler' tanımlamasının içindesindir artık.

Denizaltının dışındakiler, seni iyileştirmek için sana bağırırlar, nasihatler verirler, yardım etmeye çabalarlar.

Seslerini duyar ama yalnızca gülümsersin.

Fuzulî'nin şiiridir artık senin duyduğun:

'El çek ilacımdan tabib...'

İyileşmek istemezsin.

Yalnızca, seni hastalıklı insanların arasına atanı değil hastalığı da sevdiğini kim bilebilir ki seni seyredenler arasında.

Sen artık Zelda'ya tutulan Fitzgerald, Wagner'e tutulan Cosima'sındır. Kulağına sesler gelir:

— Senin sevdiğin çirkin bir kadın; o adam bencil; güvenilmez biri senin güvendiğin, hastalıklı bir ilişki bu.

Gülümsersin.

Onlara şöyle demek istersin:

— ilişkinin hastalıklı olması önemli değil ki, önemli olan iki kişinin hastalığının birbirine, birbiri için yaratılmış iki parça gibi uyması.

Zaten hastalıklı bir ilişkinin olabilmesi, insanın o kristal denizaltıya binip bilinmez yolculuklara çıkması için, birbirine tutulan iki kişinin değil, onların hastalıklarının birbirine değmesi, o hastalıkların kıvrımlarının denk gelmesi gerekir.

Seyredenler, hastalıkların uyduğunu görmezler.

Onların gördüğü birbirine uymayan iki kişidir.

Çirkin bir erkek ve güzel bir kadın gibi, fedakâr bir

kadın ve çıkarcı bir erkek gibi, sevecen bir erkek ve sinirli bir kadın gibi iki benzemeyen insanın aynı denizaltının içinde açılarıyla ve mutluluklanyla tuhaf bir seyahate çıkmasına şaşar insanlar. Sorarlar kendi kendilerine:

— Neden bu iki insan aynı kristal denizaltının içinde? Cevap çok basittir aslında:

— Çünkü onların hastalıkları birbirine uyuyor. O kristal denizaltıya binmişliğim var. Hastalıkları hastalıklarımın kıvrımlarına uyanlara rastlamışlığım var.

Fuzulî'nin mısrasını mırıldanmışlığım var:

'El çek ilacımdan tabib...'

İtiraf edeyim ki, ilişkiler içinde en çok hastalıklı olanları severim, ateşimin yükselmesini, sayıklamalarımı, kâbuslarımla hayallerimin birbirine karışmasını, en dokunulmaz yerlerimde hissettiğim sızıları.

Hastalığının bütün kıvrımları hastalığımın bütün kıv-rımlarıyla öpüşen bir kadınla denizaltıma binip çıktığım yolculukları.

Solgun bir sabah vakti insanların arasından ayrılışımı.

Hiçbir yere gitmeyen bir denizaltının içinde, hiç kimsenin gitmediği yerlere gitmeyi.

Birçoğumuz çıktık bu yolculuğa.

Evet, sevdiğimiz hasta biri.

Evet, bu ilişki hastalıklı.

Ama bunun ne önemi var, hastalıklarımız birbirini tutuyorsa, öpüşen dudaklar gibi değiyorsa hastalıklarımız birbirine.

Hangi sağlıklı ilişki böyle ateşler içinde yanabilir ki, hangi sağlıklı ilişki benim gördüğüm rüyaları görebilir ki, hangi sağlıklı ilişki böyle sancıyabilir ki.

Ateşlerle yanarak, sancılarla kavrularak, çılgın rüyaların içinde kıvranarak, kristal denizaltıda hastalıklı ilişkilerin içinde seyahatlere çıktım.

Gezdiğim sıcak sahillerin büyücüleri bana hep aynı şeyi söyledi:

— Önemli olan onun sana uyması değil, önemli olan onun hastalığının senin hastalığına uyması.

Dolaştığım tarih sayfalan, aşk bölümlerinde hep 'hastalıklı' ilişkileri anlatıyordu, kayda geçmeye değer olarak yalnızca onları bulmuştu.

Brahms, Clara Schumann'a böyle tutulmuş; Yesenin, Isadora Duncan'a hayatını böyle armağan etmişti.
Onlar birbirlerine uymuyordu.
Uyan, hastalıklarıydı.
Solgun bir sabah vakti kristal bir denizaltıya biner, hayatın derinliklerine gidersiniz.
Dönüp dönmeyeceğinizi bilmeden.
Dönerseniz başka biri olarak dönersiniz.
Kristal bir denizaltıya binmişliğim var.
Ateşler içinde kıvrandığım.
Ve sizin ateşler içinde kıvrandığınız.
Hiç iyileşmek istemediniz.
En iyileşmek istediğiniz, iyileşmek için yalvardığınız zamanlarda bile istemediniz iyileşmeyi.
Bir kristal denizaltıya binip gittim bir gün.
Garip rüyalar gördüm.

Kuş, Rab, Hayat

Ben zamanla akarım.

Bir kum gibi akarım, bir su gibi ve ben zamanla birlikte, zaman gibi bir boşluğa akarım.

Zamanın eli, abanoz renkli bir oymacının eli gibi küçük keskisiyle dolaşır üstümde, bir çocuk yapar, bir delikanlı yapar, bir ihtiyar yapar; her seferinde biraz daha azalarak şekilden sekile girerim ve vahşi ve kaprisli bir eldeki bir dal parçası gibi her şekil değiştirdiğimde ayaklarımın dibinde hatıra denen, bana hem çok yakın hem çok uzak, hem çok bildik hem çok yabancı, esrarlı ve kı-mıldak bir toz yığını birikir.

Ve hatıralar çoğaldıkça ben eksilirim.

Durmadan, durulmadan, hiç oyalanmadan, oyalana-madan, geçmiş ve gelecek denen iki cam kürenin 'an' denen ince boğumundan geçerim; an, oymacının elinin bedenime değdiği yerdir, keski darbelerinin sızıyla hissedildiği yer, geleceğin biteviye geçmişe döndüğü, geçmişin çoğalıp geleceğin azaldığı yer.

Bir kum saati gibi ben kendi geçmişime akarım.

Bazen bir aşkla, bazen bir ihanetle, bazen vuslatı olmayan bir ayrılışla, sızısı daha da artan anlarla geçmişe akarken geleceğe daha çok bağlanır, hızla çoğalıp beni tutsak almaya uğraşan geçmişin hükmediciliğinden sıyrılmaya çabalarım.

Afrika'daki o kuşu düşünürüm.

O tuhaf ve küçük kuşu.

Gölgesi mora çalan koyu ormanların, sivri kayalarla dövüşerek akan köpüklü nehirlerin, timsahlı bataklıkların, kayıp kabilelerin, çiçek çiçek uzun kumaşlara sarınmış sıkı kalçalı siyah kadınların, mızrak gibi ince erkeklerin, kırmızı toprakların, kaçak avcıların, diktatörlerin, gerillaların ve bin bir çeşit hayvanatın kıtası Afrika'nın güneyinde, ağaç kuytularına saklanmış bir kuş yaşar.

Ömrü bir gündür.

Bir sabah güneşle doğar ve yeryüzünün en kızıl günbatımında ölür.

O bir tek günde, benim ve benim gibi insanların seksen yılda yaşadığını hiç eksiksiz yaşayıp tamamlar.

Sonra, Rabbin kutsal kitabında tüm insanlara söylediğini hatırlarım:

"Size bir öğleden sonralık hayat verdim."

Kuşa hayat diye benim bir günümü, bana hayat diye bilmediğim bir başkasının öğleden sonrasını veren kader, kuşu, beni ve kâinatın sonsuzluğunda saklı bilmediğim başka birilerini değişik kum saatlerinden değişik zamanlara, değişik geçmişlere, değişik hayatlara akıtır; ben, benim ömrümü bir günde yaşayan kuştan daha farklı neler yapabilir, bilmediğim birinin 'öğleden sonrası' olan ömrümü bir küçük kuş çaresizliğinden nasıl kurtarırım?

Benim sorum budur.

Bunu sorarım.

Ben kendi soruma bir cevap ararım.

Her yerde bu cevabı ararım.

Kadınların göğüslerinde, orospuların koynunda, romanlarda, kavgalarda, isyanlarda, mahkemelerde, aşklarda, acılarda, dostluklarda, savaşlarda, barışlarda, yazılarda, sokaklarda, ağaçlarda, her yerde ararım bu cevabı.

Belki de derim, beni, benim ömrümü bir günde yaşayan kuştan ayıran, bu cevabı aramaktır.

Ve benim hayatımın tümünü bir gün yaşayan kuşa, bir bilinmeyenin öğleden sonrasını da bana veren Rabbe derim ki: "Ben sana, senin bana verdiğinden fazlasını vermeliyim."

Ve sorarım kendime, bana verilenin daha fazlasını verebilmek için ben ne yapmalıyım?

Ve sorarım Rabbe: "Yarattığın senden daha cömert olmak için ne yapmalı?"

Bedenimde her 'an'ın darbesini hissederek geçmişime akarken, ne yapmalıyım ki, daha çok eskiyeceğimi bilerek geleceğime daha hızlı koşayım?

Benim bütün hayatımı, bedenimi, kaderimi, bana dokunduğu her an bende bir iz bırakarak değiştiren zamanı, ben nasıl değiştiririm, o bende bir iz bırakırken, ben de onda nasıl küçük bir iz bırakabilirim?

Zamanla nasıl ödeşebilirim?

Bana sahip olan zamana ben nasıl sahip olurum?

Bilirim, zamanın efendileri vardır ve zamanın tutsakları.

Ama gariptir kader; çoğunlukla zamanın tutsakları hayatın efendileri olur; geçmişlerine zincirli olanlar ve gözlerini ânın keskin pırıltısından ayıramayanlar geçmişlerini ve anlarını iktidarla ve altınla değiştirir, isimlerini 'an'ın üstüne yazarlar ve an değiştiğinde isimleri de silinir; gelecek, üstünde onların ismi yazmayan anlarla doğarak gelir.

Zamanın efendileri ise, ah işte onlar, onları saraylarda, köşklerde, alâyişli selamlarda, törenlerde, karanlık

alışverişlerde göremezsiniz. Geçmiş, bir deniz gibi hayatın eteklerinden çekildiğinde, gelen gelecek üstünde onların ismini taşır, bedenleri eskise ve yok olsa da, onlar zamanın süvarileri gibi geleceğin sağrısında oturur hep.

Zamanın tutsağı olan, isimleri anlara kazılı bugünkü hayatın efendileri Afrika'daki küçük kuşu bilmez.

Rabbin kendisine bir öğleden sonralık hayat bağışladığını düşünmez.

Yıllarla süren hayatları bir kuşun bir günlük ömründen daha fazla iz bırakmaz.

Süslüdür elbiseleri; parlak üniformaları, pahalı kravatları vardır ve hep, "Bana ne vereceksin?" diye sorarlar zamana.

"Bana ne vereceksin?"

Her andan bir şey kapmaya uğraşırlar ve her an daima onlardan daha fazlasını kapar.

Ben zamanla akarım.

İnce bir kum gibi hep geçmişe akarım.

Azalır, eksilir, hem tanıdık hem yabancı bir geçmişin içinde hatıralarla birikir, zamanın elinin bedenimdeki keskin sızısını hep duyarım.

Afrika'daki kuşu, bana bir öğleden sonralık hayat bağışlandığını ve bir gün bu kum saatinin kırılacağını ve geçmişimin bir avuç kum gibi bir kum fırtınasına kanşıp gideceğini bilirim.

Zamanın efendilerini ve zamanın tutsaklarını düşünürüm.

Zamanla akarım ben.

Bir kızıl akşamüstü, zaman beni bırakıp bensiz yoluna devam ettiğinde, ben zamansız nasıl akarım diye sorarım.

Ve sorarım Rabbe: "Senin bana verdiğinden daha fazlasını ben sana nasıl veririm?"

Cevap gelmese de ben onu duyarım:

"Zamanın zincirinden kurtularak."

Ben zamanla akarım ve umarım ki bir gün zaman bana akar.

Ses

Yeryüzünden geçen milyarlarca insan arasında, Tan-rı'nın eşi bulunmaz muhteşem bir ses armağan ettiği birkaç kişiden biriydi Caruso; sustuğu zaman herkese benzeyen bir adamdı, ama ağzım açtığı zaman onun gırtlağından hiç kimseninkine benzemeyen, billurdan bir şelale gibi çağıldayan bir ses çıkıyordu.

Sesi, onu bütün diğer insanlardan ayırıyor ve farklı kılıyordu.

Bütün dünyayı dolaşıyor, konserler veriyor, şan, şöhret, para ve sahne kapısında sıra sıra bekleyen hayranlar kazanıyordu.

Bu koşuşturma içinde bir gün bir kıza rastlayıp âşık oldu.

Kız, zengin bir ailenin çocuğuydu ve babası 'sesi' küçümsüyor, önemli olanın para olduğuna inanıyordu.

Gergin ve zor günler yaşıyorlardı.

Bir gün uzun süren bir turneden sonra Caruso sevgilisinin yaşadığı kente geldiğinde, hemen koşup sevgilisini görmek istedi.

Ama onu durdurdular.

— Konsere yetişmen gerekiyor, dediler, seyirciler seni bekliyor.

Caruso, belki de hayatında ilk kez, kendini diğer insanlardan ayıran o olağanüstü sesinden yakındı:

— Ben ne zaman bir yerde olmak istesem, sesimin başka bir yerde olması gerekiyor.

Dışarıdan bakanlara, buzlu camdan bir fanusun içinde uçuşan ışıklı kelebekler gibi gözüken aşk maceralarının rengârenk, hareketli ve her zaman kendi belirsizli-ğiyle sırlanmış dünyasının en özel ve en trajik üçlüsünü, 'erkek, kadın ve yetenek' üçlüsünü ve bu üçlünün çıkmazını en iyi anlatan cümleydi bu.

Napolili yoksul bir ailenin on sekizinci çocuğu olan Caruso'yu çekici kılan, onun kaba köylü yüzü, gizli bir kibirle omuzlarını geriye doğru atarak yürüyüşü, hiç yanından ayırmadığı çocukluk arkadaşlarıyla şakalaşması değil, o olağanüstü, hem yumuşak, hem güçlü, hem melodisinde Tanrısal bir tını taşıyan sesiydi.

New Yorklu zengin kızı bu Napolili köylüye âşık eden bu sesti.

Caruso'nun sevdiği kadının yanına koşmasını engelleyen de aynı sesti ama.

Bu yüce ses, birleştiren ve ayırandı.

Geçen yüzyılın sonuyla bu yüzyılın başına damgasını vuran, plağa kaydedilen ilk sesin sahibi olan Caruso, her yeteneğin, her başarının, her farklılığın bir bedeli olduğunu, yetenekli bir insanın hayatını yeteneğiyle paylaşması gerektiğini, hattâ hayatını yeteneğinin emrine verip kendi isteklerini bastırması ve hayattan geri çekilmesi gerektiğini New Yorklu bir kadına âşık olunca öğreniyordu.

Kendi sesi Caruso'yu esir alıyor, bu eşsiz tenorun hayatını istediğince yaşamasına izin vermiyordu.

Sesinden vazgeçemiyordu.

Çünkü sesi olmadığı zaman o hiç kimseydi.

Sevdiği kadına bile verecek sesinden daha iyi bir şeyi yoktu.

Ama o sesi sevdiği kadına verebilmesi için, tam o kadına koşmak istediği sırada, sesinin emrine girmesi, sesinin bulunması gereken yere gitmesi gerekiyordu.

Ve bunu sevdiği kadına anlatabilmesi mümkün değildi.

Kadın, "Neden hayatımızı özgürce yaşayamıyoruz" diye soruyordu, "aşk her şeye kadir değil mi?"

Sevdiği erkeğin, aslında bir erkek değil, erkek görüntüsünde bir ses olduğunu ve görüntünün sese kölelik yaptığını kavramakta zorlanıyordu; Caruso ise tek bir bedenin hem kendisine hem de sesine hizmet

edemeyeceğini, bir tanesinin yaşamaktan vazgeçmesi gerektiğini hissediyordu.

'insan hayatını özgürce yaşamalı, aşkının peşinden gitmeli' öğüdü, Caruso için geçerli olmuyordu.

Aslında hayatın hangisi olduğunu bile bilmiyordu.

Aşkı yaşamak mıydı hayat, yoksa şarkı söylemek mi?

İkisi birbiriyle çatışınca hangisini seçmeliydi?

Hangisini seçmek hayatını özgürce yaşamak olacaktı?

Ses mi önemliydi, yoksa sesi içinde taşıyan beden mi?

Caruso o gün sesinin olması gereken yere gitti.

Sevgilisine ancak daha sonra koşabildi.

Sevgilisi, belki de hiç affetmedi Caruso'nun önce kendisine değil de 'sesinin olması gereken' yere gitmesini, belki bunu eksik bir aşkın işareti olarak gördü, belki, "Beni yeterince sevseydi önce bana gelirdi" dedi.

O kadar büyük bir sesi taşıyan bir bedenin hiçbir zaman tam anlamıyla özgür olamayacağını belki de fark edemedi.

Kendi yeteneğiyle sakatlanan Tolstoy gibi, laboratu-arıyla laboratuarın dışındaki hayat arasına sıkışan Ma-

dam Curie gibi Caruso da sesiyle bedeni arasındaki dövüşü ömrü boyunca sürdürdü; her zaman 'sesinin bulunması gereken yere1 taşıdı bedenini ve hep pişmanlıklar ve suçluluk duyguları yaşadı.

Daha sonra, sevdiği kadının ailesinin itirazlarına, 'sesinin' aralarında daima üçüncü bir kişi olarak bulunmasına aldırmadan sevgilisiyle evlenmeyi başardı.

Hep üç kişi yaşadılar.

Ses oradaydı, aralarındaydı hep.

Sesin gitmesi gereken yerler vardı.

Caruso karısının yanında kalmak istediğinde bile sesinin peşinden, sesine lanet ederek gitti.

Hiçbir zaman aşkını yaşaması gerektiği gibi yaşaya-madı.

Bütün dünya onu hayranlıkla dinlerken, o evini ve sevdiği kadını özledi.

Bir gün, turnelerinden birinde, bir konserden önce kan tükürdü.

O müthiş sesin çıktığı gırtlak kansere yakalanmıştı.

Bütün ısrarlara rağmen konserlerine ara vermedi.

Hastalığı ilerledi, acı çekiyordu.

Sanki o büyük ses kendi kabını parçalıyordu.

Kap parçalandı sonunda.

Ses ve sahibi ayrıldılar.

Sesin sahibi gitmesi gereken yere gitti, ses kalması gereken yerde kaldı.

Kelimeler maskelerini çıkarırken

Kelimeler, kapıları kanallara açılan görkemli konaklarda verilen eski Venedik balolarına gözalıcı giysileriyle uçuşarak katılan yüzleri maskeli aristokrat genç hanımlar gibi varlıklarını gördüğümüz, ama kimliklerini bilmediğimiz sesler olarak gezinir hayatımızın içinde; yaşamak, sanırım, o kelimelerin taşıdıkları anlamları öğrenmek, en acıklısının bile söylenişinde bir hoppalık bulunan dizilerinin ardında saklanan gerçek duygulan tanımaktır.

Ölüm kelimesi siyah bir maskeyle, acı kelimesi kızıl bir maskeyle, neşe sözcüğü leylaki bir maskeyle bir sözcükler balosunun içinde, o balonun neşesini kaçırmadan, hattâ o baloya bir çeşni katarak yerini alır cümlelerimizde.

O kelimeleri kullanırken handiyse onların ardında bir duygu yığını olduğunu, bir gerçeğin saklandığını unuturuz.

Sonra o kelimelerden biri maskesini çıkartıverir.

Çok sevdiğimiz bir küçük kızın kötü bir hastalığa yakalandığını duyduğumuzda, 'acı' kelimesinin yüzündeki maske iniverir birden; artık o bir kelime değildir, o bir duygudur, sözcükler balosunu terk edip maskesinden ve giysilerinden soyunmuş, çırılçıplak bize görünmüştür.

Bir dahaki sefere ona bir cümlede, cümleye renk katan kızıl maskesiyle rastladığımızda artık onun o çırılçıplak halini hatırlarız.

Yaşamak budur.

Kelimelerin arkasına dokunmak, o dokunuşları biriktirmektir.

Her kelimenin bir gün maskesini indireceğini, ardında saklı olanın bize dokunacağını tedirginlikle ve ümitle beklemektir.

Mutluluk kelimesiyle defalarca dans eder, yazılardan, cümlelerden oluşmuş binlerce baloda onunla karşılaşır, maskenin ardındakinin ne olduğunu merak ederiz.

Maskesini en az indirenlerden biridir o.

Basan kelimesiyle birlikte balonun en kendini beğenmişi, en kaprislisi, en nazlısı, en saklısıdır.

Birçok insanın hayatı o kelimelerin maskesiz, soyunmuş halini görmediğinden eksik kalmış, tamamlanmamış, bir bilmece gibi tükenmiştir.

Kızgınlık maskesini çabuk indirir, çabuk gösterir kendini, onu tanımayan, onu görmeyen, ona dokunmayan yok gibidir.

Özlem ise maskesini o kadar yavaş indirir ki, soyunuşunun bütün safhalarını anbean yaşar, üstünden çıkardığı her parçayla birlikte ona biraz daha fazla bağlanırız.

Beklenmedik anlarda maskesini indiren kelimelerden biri ise sevinçtir, birden bir yerden çıkıverir karşımıza, ona çabuk tutulur, ama genellikle çabuk kaybederiz.

Hayat budur bence, kelimelerin soyunması ve kendilerini bize tanıtmasıdır.

Tecrübe, her maskenin ardında duranı, daha o maske inmeden tanımaktır.

Bazılarının ise gerçek yüzünü görmeyi kimse istemez, onları görenler genellikle lanetlilerdir.

Cinnet ve cinayet, yüzlerini kime gösterirlerse onu mahvederler.

Aşk, maskesi insin diye en çok beklenendir, indire-cekmiş gibi yapar, onu gördüğünü, onu bildiğini sananlar çoktur, ama o kendisini çok az insana çırılçıplak gösterir ve onun maskesinin indiğini görmek aynı anda birçok maskenin de indiğini görmektir.

Kıskançlık, hiddet, terk ediliş, vahşet, neşe, sevinç, keder, bunların hepsi aşk kelimesinin yanından

ayrılmayan sadık nedimeleri gibi onunla birlikte maskelerini bazen teker teker, bazen hep birlikte açıverirler.

Şehvet ise bizi çoğunlukla yalnız yakalar; onun maskesinin rengi hiçbirine benzemez, ona dokunduğunuz anda siz de değişirsiniz; o maskesinin arkasında bir büyücü saklar, soyunduğunda siz de soyunursunuz; birçok kelimenin ardında saklı olan gerçek dokunduğu ateşi küle çevirirken, o bir külü ateşe çevirebilir.

Bazen bir kelimenin peşine düşer, bize bir kez yüzünü göstersin, sakladığını bizimle paylaşsın diye onu günlerce, aylarca, yıllarca takip ederiz; derler ki, yeteri kadar kararlı ve uzun takip edersen onların yüzünü görebilirsin, ama hayatını, maskesini indiremediği kelimelerin peşinde kederli bir sürgüne çevirenler olduğu da söylenir.

Oysa en çok istenen, kelimeler balosundan yalnızca bizim seçtiklerimizin maskesini indirmesi, yalnızca bizim istediklerimizin dokunuşunu bize hissettirmesidir; ancak hayat, kelimelerin manası kadar, maskelerin indirilme sırasının yalnızca bizim irademizle belirlenemeyeceğini de öğrenmektir.

Dans edip durur kelimeler çevremizde.

Neredeyse hovardaca katarız onları cümlelerimize,

belki de en rahat, en özgür kullandıklarımız henüz maskesinin ardında olanı görmediklerimizdir, bazılarını tanıdıkça telaffuz etmek zorlaşır çünkü.

Kimi zaman, durup düşünürüz, kaç kelimeyi gerçekten tanıdık, kaç tanesini çırılçıplak gördük diye; bazılarını hiç tanımamış olmaktan sevinir, bazılarını tanımış olmanın bedelinin ne kadar ağır olduğunu hatırlarız.

Yaşamak, kelimelerin soyunmasıdır.

Her biri kendince bir biçim, kendince bir renk taşıyan o maskelerin her inişinde hayatımıza bir şeyler katılır; bazılarının katılması bir şeyler eksiltir bizden, bazılarının katılması bir şeyler ekler.

Elbette en dikkatle ve en çok ürkerek izlediğimiz, o kara maskesinin ardındaki ölümdür.

Bazen, maskesini biraz indirir, bir sevdiğimizi, bir tanıdığımızı kaybettiğimizde onun yüzünü görürüz; çırılçıplak soyunmaz ama gördüğümüz bile yeter bizi altüst etmeye, o maskesini biraz indirdiğinde bile keder, ıstırap, özlem, ayrılık, yalnızlık çırılçıplak soyunurlar.

Sonra gün gelir, vakit tamam olur; bilmediğimiz, beklemediğimiz, tahmin etmediğimiz bir yerde, bütün maske iner, o kara kelime çırılçıplak soyunup bize sarılır.

Onu görürüz.

Öğreniriz.

Balonun kraliçesi soyunmuş, bütün kelimeler onunla birlikte maskelerini indirip susmuştur.

Artık her kelimeyi biliyoruzdur, öğrenilecek bir kelime kalmamış, balo bizim için bitmiştir.

Biz çekiliriz.

Kelimeler danslarına devam ederler.

Sıradan bir kadın

Sıra dışı kadınları hemen fark edersiniz, onları sıradandan ayıran özellikleri, zekâları, güzellikleri, isyankârlıkları, bilgileri, yetenekleri derhal dikkatinizi çeker ve onlar kendilerini sıra dışı yapan özellikleriyle hemen genel bir tanımın içine girerler: Zeki kadın, güzel kadın, yetenekli kadın...

Ve çoğunlukla sıra dışı kadınlar birbirlerine benzerler.

Güzel kadınlar diğer güzel kadınlarla, yetenekli kadınlar diğer yetenekli kadınlarla, zeki kadınlar diğer zeki kadınlarla aşağı yukarı ortak özelliklere sahiptir.

Erkeklerin dikkatleri bu sıra dışı kadınlara yöneldiğinden onlar hakkında çok konuşulmuş, çok yazılmış, çok düşünülmüştür.

Onlarla ilgili çok bilgi vardır hafızalarımızda. Tanınması ve anlaşılması en zor gözüken kadınlar, çok fazla merak uyandırdıklarından ve çok incelendiklerinden çabuk tanınır olmuşlardır, duygusal radarlarınız onları hemen saptar, koordinatlarını belirler ve onları bir yere yerleştirir.

Bu yüzden de birçok filmde ve romanda 'tehlikeli' kadınlar olarak gösterilen kadınlar aslında tehlikeli değillerdir.

Çok karmaşık bir bilgisayara benzerler, ama 'prospek-tüsleri' çok ayrıntılı yazıldığından tuşlarının nerelerde olduğunu rahat bulursunuz.

Ama ya sıradan kadınlar...

îşte onlar başka bir cinstir.

Hepsi birbirine benzer görünüşte; dikkati çekmezler, kimse onlarla fazla ilgilenmemiş, kimse onları tanımaya uğraşmamıştır, haklarındaki bilgi çok azdır. Çok kalabalıktırlar ve büyük bir kalabalığın tanınmayan ve bilinmeyen bir parçası olmanın yarattığı karanlığın arkasında hepsi kendine has ayrı bir hayat ve kişilik geliştirmiştir.

Hayatta aradıkları tatmini kendilerinde bulamamışlardır.

Kendi güzellikleriyle, kendi yetenekleriyle, kendi zekalarıyla tatmin olmamışlardır.

Onlar tatmini yaşamın içinde ararlar ve sıra dışı kadınlara kıyasla çok daha fazla yaşam oburudurlar.

Sıradan kadınların hepsine aynı anda baktığınızda bir sığlık görürsünüz, dikkati çekecek bir derinlik yoktur.

Ama onlarla tek tek ilgilenirseniz, mucizelerle karşılaşırsınız.

En azgınca sevişenler onların arasından çıkar; en beklenmedik ihanetlerin tadını çıkaranlar, gizli kalacağına emin olduklarında şehvete kendilerini en rahat bırakanlar onlardır; öfkelerini cinayete kadar vardıracak gözü karalık onlardadır; ruhlarını en zor onlar ele verir. En masum duranından ansızın en şuh kahkahayı duyarsınız.

Kuşkudan en uzak gözükeninin hayatını büyüteç altına aldığınızda karanlık boşluklara rastlarsınız.

Erkeklerle gizli gizli en fazla alay edenler onlardır.

Sıra dışı kadınlar erkekleri genellikle bir 'rakip' gibi gördükleri halde onlar erkekleri zavallı bir 'av' gibi görürler.

Erkeklerle dövüşmezler o yüzden, kendi tuzaklarını kurup sessizce bekleyerek avlarlar onları.

Dövüşecek kadar ciddiye almazlar erkekleri, erkeklerle dövüşen kadınları da o yüzden küçümserler.

Sıra dışı bir kadın bir erkeğe âşık olmadan önce onu yüzlerce 'savaş'tan geçirdiği, zekâsını, yeteneğini, bilgisini çeşitli 'muharebelerle' sınadığı halde sıradan bir kadın öyle sessiz ve masum durur. Sonra birden bir volkan gibi infilak ederek âşık oluverir.

şık olmadan seviştiklerinde ise mutlak ve kesin bir şehvet isterler.

Kocalarında şehvet eksikliğini affetseler de 'âşıklarında' şehvet eksikliğini asla affetmezler.

Sıra dışı kadınlar büyük gemiler gibi kendi hayatlarının akıntısı içinde zor ve uzun manevralar yaparken, sıradan kadınlar küçük gemiler gibi kolay manevralarla ve süratle bulurlar yollarını.

Sanırım, erkekleri de sıra dışı kadınlardan daha iyi tanırlar.

Sıra dışı kadınların çoğu dikkatlerinin en azından bir bölümünü kendilerine ve kendi özelliklerine ayırdığı halde sıradan kadınlar bütün dikkatlerini erkeklere yo-ğunlaştırırlar, her hareketlerini izlerler, usta bir kumarbaz gibi karşısındaki erkeğin davranışlarının ne manaya geldiğini kısa zamanda anlarlar.

Erkeklerin şifrelerini çözmekte çok mahirdirler. Ama onların şifrelerini çözmek o kadar kolay değildir.

Hayatın ve erkeklerin baskısı karşısında kendilerini savunacak güçlü özellikleri olmadığından neredeyse tümüyle bir karanlığın içine saklanarak kendilerini savunmaya alışmışlardır; içine saklandıkları karanlıkta onları görmek ve tanımak çok zorlaşır.

Hattâ bazen kendileri bile kendilerini çok iyi tanıyamaz.

Beklenmedik zamanlarda kendilerini bile şaşırtacak şeyler yapabilirler.

Ettore Scola'nın unutulmaz filmi Özel Bir Gün'de sıradan bir kadın anlatılır.

Sophia Loren'in muhteşem bir oyunla canlandırdığı kadın, dağınık saçları, çökmüş gözleri, bakımsız giysileriyle sıradan kadınların da en sıradanı, hayattan en vazgeçmiş olanıdır. Yaşamdan bir tat almaktan umudunu kesmiş gibidir.

Bunaltıcı ev işleriyle ömrünü tüketmektedir.

Artık sıradan bir kadın olmaktan, hattâ kadın olmaktan bile vazgeçmiştir.

Kendi küçük kozasının içinde 'asabi' bir şekilde yok etmektedir kendini. Almanların Roma'ya girdiği, bütün kentin Alman birliklerini izlemeye koştuğu bir gün, o olup bitene hiç aldırmadan oturduğu binanın çatı katına, yıkadığı çamaşırları asmaya çıkar. Orada, o akşam sürgüne gidecek olan yakışıklı ve hüzünlü bir eşcinsele rastlar.

Filmde, o tek günün içinde, yaşamayı unutmuş asabi bir kadının hayata boş vermiş bir vazgeçmişlikten imkânsız bir aşka nasıl kaydığını izleriz.

Hiçbir kocanın kendisinden kuşkulanmayacağı bir sı-radanlık numunesi, olabilecek en sıradan kadın, olağanüstü ve imkânsız bir ilişkinin kahramanına dönüşür.

En sıra dışı kadının bile yaşayamayacağı, yaşamayı aklından bile geçilmeyeceği bir ilişkidir bu.

Ancak en çaresizin, koca bir hayatı küçük bir kozaya hapsedenin, o kozadaki minicik bir delikten bütün haya-

ti boyu biriktirdiklerini püskürtmesi, bir hayatı bir günde yaşamasıdır. Bir hayatı bir günde yaşamak yalnızca sıradan bir kadının yapabileceği bir iştir zaten.

Sıradan kadınları bu kadar esrarengiz yapan da, onların bir hayat boyu biriktirdiklerini nerede, ne zaman, niye yeryüzüne fışkırtacaklarının bilinmemesidir.

Bir yeraltı suyu gibi akar onlar.

Yukardan baktığınızda bir şey göremezsiniz.

Karanlıkta geçer hayadan.

Ve kimseye haber vermeden aniden çıkıverirler toprağın üstüne.

Sonra da bu gizliliğin, sıradanlığın, saklı olmanın olağanüstü keyfini keşfederler. 'Oynak' olmak sıra dışı kadınların sıradan bir fantezisiyken, oynaklık sıradan kadınların sıra dışı bir gerçeği olarak beliriverir.

Sıra dışı bir kadınla bir aşk yaşarken, büyük bir nehirde yüzer gibi, sizi çeken o çağıltılı suyun içinde yüzen ağaç parçalarına, toprağa, kile, taşa rastlarsınız; o büyük nehir sudan başka şeyler de barındırır içinde, ama sıradan

bir kadın yeryüzüne çıktığında dokunduğunuz her şey gerçektir, katışıksızdır, saftır, ayıklanması gereken bir şey yoktur.

Sıradan kadının çekiciliği, suyunun derin olmasında değil, o suyun çok derinden gelmesi ve yeryüzüne arzuyla çıkmasındandır.

Erkekler, sıradan kadınların çok sıradan olduğuna inanır.

Halbuki kadınlık dünyasının en meçhul ve karanlık bölgesidir orası.

Eğer sıradan kadınlarla biraz daha yakından ilgilenir-

seniz, sonunda kaçınılmaz olarak şu cümleyi mırıldanırsınız:

"Hangi sıradan kadın sıradandır ki..." Ama bu gerçeği öğrenmek bazen çok pahalıya mal olabilir.

Pygmalion

Bernard Shaw o çok ünlü piyesinin adını Ovidius'tan ödünç almıştı.

Ovidius, yaptığı kusursuz bir kadın heykeline âşık olan Pygmalion adındaki bir heykeltıraşı anlatıyordu; bir tanrıça bu zavallı heykeltıraşa acıyıp fildişi heykele hayat vermiş ve bir insan kendi yarattığı bir başka insana dokunabilmişti.

Bir asra yaklaşan ömründe hiçbir kadına dokunmamış olan Shaw ise bir bilim adamının alt tabakadan bir kadını alıp bir hanımefendi yaratmasının hikâyesini yazmıştı.

Aralarında yaklaşık bin sekiz yüz yıllık bir zaman farkı bulunan, yaşadıkları dönemin yerleşik değerleriyle anlaşamayan bir şairle bir yazar, insanın kendi istediği gibi, kendine göre bir insan yaratmasıyla ilgilenmişlerdi.

İki 'uyumsuz' yazar, garip bir içgüdüyle sanki 'uyumu', insan tarafından yaratılan bir insanda aramışlardı.

Kendin için birisini yaratmak...

Bu, herkesin hayalidir biraz.

Sorunun, 'yaratılmış' olanların çirkinliklerinde, eksikliklerinde, kötülüklerinde olduğuna inanmanın bizi sürüklediği oyuncaklı bir fantezi, 'ben yaratsam daha iyisini yaratırdım' iddiası.

Peki, bu güç size bağışlansaydı, 'kendin için birisini yarat' denseydi ne yapardınız, nasıl birini yaratırdınız? Sanırım, hemen kusursuz birini yaratmak için işe koyulurdunuz.

Çok güzel bir kadın ya da çok yakışıklı bir erkek.

Gerçekten bu kadar güzel birini ister miydiniz?

Hem psikolog hem de yazar olan Irvin Yalom'un, bir kitabında, epeyce galiz bir ifadeyle şöyle

yazdığını hatırlıyorum:

"Her güzel kadının yanında, güzel bir kadını düzmek-ten bunalmış bir erkek vardır."

Binlerce kitap okuduktan, yüzlerce hastayla konuştuktan, insanların ruhsal sorunlarını inceledikten sonra Yalom, güzel bir kadını 'düzmenin' sıkıcı ve bunaltıcı olduğu sonucuna varmış ve bunu pek sık rastlanmayan bir ifadeyle dile getirmişti.

Doğrusu ben bunu anlatmak için bu kadar çıplak kelimeleri tercih etmezdim, ama kusursuz bir güzelliğin bunaltıcı olabildiğine inandığımı söylerdim; kusursuzluğun bir tekdüzeliğe dönüşmesi çok kolaydır çünkü.

Kusurlar bize daima keşfedilecek esrarlı bir alan sağlarlar, sarıldığımız kusurlu bir vücutta yalnızca bize ait, çekiciliği başkaları tarafından fark edilemeyecek, yalnızca bizim tarafımızdan sevilebilecek, benimseyip kendimizden bir parça haline getirebileceğimiz birçok ayrıntı bulabiliriz.

Güzel ve kusursuz bir vücut ise, sadece o vücutla övünen sahibinindir ve bize keşfedilecek özel hiçbir şey bırakmaz.

Kusursuz bir güzellik bana kalabalıklara açık düzenli bir parkı anımsatır hep, kusurlarda ise bir ormanın loş bir gölgelikle saklanmış esrarengiz cazibesinin bulunduğunu sanırım. Yarattığınıza bir heykelin kusursuz güzelliğini verdiniz, peki kişiliğini nasıl yapardınız, nasıl bir karakter verirdiniz ona?

Herhalde, eksikleri olmasına tahammül edemez, onu her koşulda davranması gerektiği gibi davranan, bilgili, zeki, zarif biri yapardınız.

Böylesine mükemmel olmasının onun doğallığını bozabileceğini düşünmez miydiniz?

Hiç ağlamayan, hiç kavga etmeyen, biraz önce söylediğinden arsız bir çocuk gülümsemesiyle vazgeçip tersini söylemeyen, resmi bir davetten çıkışta sizi bir

kuytuluğa çekip 'öpsene beni' demeyen, 'bugün işe gitme, kırlara gidelim' diye tutturmayan, kıskançlık krizleri geçirmeyen bir kadın ister miydiniz gerçekten? Hiçbir çelişkisi olmayan, düz, akıllı, ani coşkulara ya da ani üzüntülere kapılmayan, sizi birdenbire boynunuzdan öpmeyen bir kadınla geçirmek ister miydiniz hayatınızı?

Ya da çok akıllı, çok kibar, her öneriyi 'şimdi sırası değil' diye mantıklı bir biçimde cevaplayan, her kaprisinizi hep aynı olgun gülümseyişle karşılayan, öfkelenmeyen, siz manasız bir kavga çıkarmak için iştahla kıvranırken size o kavgayı bağışlamayan, düzeltebileceğiniz, eleştirebileceğiniz hiçbir yanı olmayan, hiç tembellik etmeyen, asla annesini özlemiş bir çocuk gibi bakmayan bir erkekle olmak ister miydiniz?

Ruhunu nasıl yapardınız?

İyi biri olmasını isterdiniz herhalde.

Kimse için kötülük düşünmeyen, kıskanmayan, övünmeyen, böbürlenmeyen, şımarıklık etmeyen, şiddet belirtisi göstermeyen, bencillik yapmayan, sizi aldatma ihtimali olmayan, sadık, vefalı, yalan söylemeyen, dürüst, saygılı, sevgi dolu, masum, bir su gibi berrak ve temiz birini mi isterdiniz?

ister miydiniz gerçekten?

Sizi güven ve huzur içinde yaşatacak birini mi yaratırdınız?

Eğer böyle birini istediğinizi, böyle birini yaratacağınızı söylüyorsanız, size, bugüne dek âşık olduğunuz insanları bir düşünmenizi önerebilirim.

şık olduklarınızdan kaçı masumdu, kaçının aldatmayacağından emindiniz, kaçı tam anlamıyla dürüsttü, kaçı bencil değildi, kaçı başkalarına bakmıyordu, kaçının yanında huzur kadar huzursuzluk da hissetmediniz?

Belki yanılıyorum ama ben, insanlara 'kendin için birini yarat' dediklerinde, en güzeli, en kusursuzu, en iyiyi, en mükemmeli yaratmak isteyeceklerinden endişeleniyorum; böyle bir kusursuzluk ve mükemmeliyet,

gecesi olmayan bir gündüz gibi sürekli aydınlığıyla insanı bıktırır diye düşünüyorum.

Kötülüğü olmayan bir iyilik sıkıcıdır bence.

İyiliği olmayan bir kötülüğün sıkıcı olması gibi.

Sanırım, Tanrı'yı muhteşem kılan, onun iyilik ve kötülük arasında tarafsız kalması, iyiliği yarattığı gibi kötülüğü de, kusursuzluğu yaratabildiği gibi kusuru da yara-tabilmesidir.

Bizim 'kusursuzluk ve iyilik' düşkünlüğümüz yoktur onda.

Eğer Ovidius'un heykeltıraş Pygmalion'a bağışladığı güç bana da bağışlansaydı, sanırım, kusursuz biri yerine, sevdiğim kusurlara sahip birini yaratmak isterdim.

Bazı kusurları severim çünkü.

'Birini yarat' dediklerinde bizim hemen en muhteşemin peşine düşmemize karşın yarattığı milyarlarca insanda asla en mükemmele ulaşmayan, hayatın çekiciliğinin bu eksiklikte olduğunu bilen Tanrı'ya tek sitemim de bu

olabilir zaten, ben onun yarattığı kusurlan severken onun kendi yarattığı kusurlardan şikâyetçiymiş gibi durması.

Çok uzun bir yol...

İncecik bir yazı akar usulca. Kelimeler.

Küçük, minik, kopuk kelimeler. Sonra birleşir, toplanır, kendini sürekli tekrarlayan kısa bir cümle olurlar.

insan şaşırır ölümü görünce. O kısa cümleye şaşkınlıkla bakarsın. Göğüs hizasında, yazı gibi, ince bir sızıdır önce. Kelimeler gibi küçük, minik, kopuk sızılar. Birleşip toparlanırlar.

Bir sessizlik büyür içinde, o sessizliğin içine yayılırlar. Ve bir kora çıplak elinle dokunmuş gibi olursun. 'Yanık yanık kokar bir karanfil'. 'Bir katre alevdir' o kızıl çiçek; ömrüne bir yerinden dokunup orada bir gülümseyiş ya da bir hüzünle hatırlanan bir iz bırakan birinin senden, senin ömründen, hatıralarından koparılırken hissedilen bir alev. Yanarsın.

Yanık yanık kokar hayat.

Aşılmaz bir duvarın önünde durursun; her şeyin rengi değişmiştir, her şeyin adı değişmiştir, her şeyin kokusu değişmiştir; biri ölmüştür ve sen değişmişsindir. Her ölümle değişirsin. Her yok oluşla biraz da sen yok olursun, insan şaşırır ölümü görünce.

Hep beklenmedik bir şeydir ölüm.

Geleceği hep bilinen, geleceğine hiç inanılmayan bir şey.

Bir gülüş, bir ses, bir mısra, bir şarkı kaybolmuştur.

Yazılar der ki: "Biri öldü."

Çok çok gençliğinde, ölüm kadar uzak bir çağında duyduğun bir şarkıdır şimdi gençliğin gibi kaybolan.

Biri kaybolmuştur.

Biri gitmiştir.

Senin de gideceğin bir menzile senden önce ulaşmıştır.

Çok sevdikleri yüzbaşıları vurulduğunda yazdıkları şiirle tarihe geçen ve herkesin biraz acıyarak, biraz da gülerek hatırladığı o garip askerler gibi şaşkınlıkla dersin ki: "Ama daha dün sağdı."

Ama bugün değil.

Artık değil.

Ve ne garip, insanların ne kadar sevildiği hep onlar öldükten sonra fark edilir.

Bir gün söylenecek diye bir kenarda bekletilen, ama hiç söylenmeyen bir cümle kalır kaybedenlerin aklında.

Hayattan bir gün ödünç almak istersin.

Sadece bir tek gün.

Bir gün önceye dönmek, söylenmeyen bir şeyi söylemek, konuşulmayan bir şeyi konuşmak için bir tek gün, hattâ bir tek saat istersin.

Yoktur.

Ölümün, zamandan alınacak ödünç anların bitmesi olduğunu kavrarsın.

Geri çağırmak için duyulan o müthiş istektir duyduğun acı, o isteğe verilmeyen cevaptır.

Bir büyük şatonun kenarındaki kuytu bahçede, Dvor-jak'ın mezarının yanında yan yana dizili duran irili ufaklı mermer taşlar, o taşlardaki yazılar, rutubetli toprak, ağaçların gölgesi ve defne yapraklarının kokusu arasında dolaşırken gördüğün, bir ölünün ardından yazılmış bir satır düşer aklına.

Uzun bir yolculuğa çıkanı çağıranlara cevap veren bir satırdır o:

"Gideceği çok uzun bir yol var, geri çağırmak nafile."

Nafiledir çağırmak.

Çağırma isteğine direnmek de nafiledir.

Bir dua mı okumalı?

Bir şarkı mı söylemeli?

Bir küçük çocuk mutlaka sorar babasına:

— Baba ölüm nedir?

Uzun bir yolculuk.

Varılacak yer gökyüzünde ıssız bir bahçe belki, belki bir ışık, belki koyu bir karanlık, belki bilinmez bir diyarda bir ağaç gölgesi.

Belki tam bir yalnızlık.

Belki ahenkli bir kalabalık.

Bilinmez, ulaşılacak menzilde ne var.

Bu yolculuğa çıkılacağını hep biliriz.

Ama hep de şaşırır insan yolculuğa kendinden önce çıkanı görünce.

Ve sevdiği biri bir gün ölünce, ölümden duyduğu korku azalır.

Dersin ki, "O öldüğüne göre, belki de kötü bir şey değil ölüm."

Kötülüğüne değil öfkemiz, 'veren Allah alır canı', bunu biliriz, ama ayrılık, ani kopuş yakar canımızı.

Zamandan ödünç alınamayan o bir gün, o tek saat kederlendirir bizi.

Ölüm şaşırtır insanı.

İncecik bir yazı geçer.

Kesik, kopuk kelimeler.

Haber gelmiş, uzun bir yolculuğa çıkmış biri bizden önce.

Varılacak bir yer mi var, nereye bu telaşlı gidiş?

Hem niye tek başına?

Gidilecekse hep beraber, dönülecekse hep beraber.

Ne hep beraber gidiliyor, ne hep beraber dönülüyor.

O zaman çağırmak isteriz.

Bazen ağlayarak, bazen dualarla, bazen bir şarkı söyleyerek çağırırız.

Ömrümüze ömrü değmiş birine sesleniriz.

Her gidenle biraz daha eksilerek, varılacak yere oraya bizden önce varan biriyle biraz daha yaklaşarak,

göğüs hizasında keskin bir sızı hissederek, hatıralarımızdan kopartılan bir tebessümü, bir sesi, bir şarkıyı geri isteriz.

Gelmez.

Gelmeyecek.

Ona ait bir anı gelir aklımıza gülümseriz, ona ait bir anı gelir aklımıza hüzünleniriz.

Bir söz daha söylemek isteriz ona.

Söyleyemeyiz.

Göğüs hizasındaki o sızı yağmur bulutları gibi kaba-rır.

"Baba" deriz, "baba ölüm nedir?"

Yağmur bulutları gibi kabaran sızı bir çığlıkla boşalır:

"Gel, geri gel."

Yapayalnız bir trompet çalar.

Sessiz bir taş cevap verir:

"Onun çok uzun bir yolu var gidecek, geri çağırmak nafile."

Birine bağlanmak

Hamlet'i Ofelya'ya, Romeo'yu Jülyet'e bağlayan neydi?

Güzellikleri mi?

Yoksa onların deliliğe ve ölüme diğerlerinden daha yakın durmasının, ilk bakışta anlaşılmayan, gizli ve hastalıklı çekiciliği mi?

Otello'yu Desdemona'ya bağlayan neydi peki?

İhanetine o kadar çabuk inanabileceği bir kadına niye tutkundu?

Bir insanı bir başka insana kuvvetle bağlayan bağ nedir?

İbrişim görünümlü çelik bir yumak gibi insanı sarmalayan o bağın nedenini ilk bakışta görüp anlayabilir miyiz?

Kadınlar ve yazarlar, görünenin altındakileri kurcalayarak bu sorulara cevap ararlar, içgüdüleriyle de olsa, gerçeğin daha altlarda bir yerlerde saklı olduğunu sezerler.

Anna Karenina niye Vronski'ye tutuldu?

Yakışıklı olduğu için mi, yoksa daha sonra ortaya çıkacak bencilliğinin kokusunu aldığı için mi?

Neden edebiyat dünyasının büyük aşklarına baktığımızda, bağlanılanların deliliğe, ölüme, ihanete, bencilliğe yakın duranlar olduğunu görüyoruz?

En değerli pulların yanlış basılmış hatalı pullar olması gibi en sevilen insanlar da aslında hatalı olanlar mı?

Genç bir psikiyatri doçenti bir keresinde bana yazdığı bir mektupta, "Ne zaman kalabalık bir yerde erkeklerin başları aynı anda kapıya dönse, içeri bir borderline tipi kadın girdiğini anlarım..." diye yazmıştı.

'Borderline' dediği, değişken ve huzursuz bir kişiliği tanımlayan ruhsal rahatsızlığın adıydı.

Meyvelerin bozulmasından lezzetli ve yakıcı içkiler elde edilmesi gibi insanların bozulmasından da baş döndürücü bir çekicilik mi doğuyordu?

Niye Hamlet delirecek olanı, Romeo ölecek olanı, Otello kuşkulanılacak olanı, Anna Karenina bencil olanı seçiyordu?

Ve, hangisi bağlılığının nedeni olarak 'deliliği, ölümü, kuşkuyu, bencilliği' işaret ederdi?

Kuvvetli bağların iplikleri böyle zayıflıklarla dokunuyorsa, bu, bağlananların da zayıflıklarını, bozukluklarını göstermez miydi?

Neye bağlandığımızı biliyor muyduk?

Bize birisine niye bağlandığımızı sorduklarında, 'çünkü güzel' diyorduk, 'yakışıklı, zeki, güçlü, yetenekli'; bir insanın sevilmesi için geçerli olduğunu kabul ettiğimiz nedenleri sıralıyorduk.

Ama belki de güçsüzlüklere, zayıflıklara, çarpıklıklara bağlanıyorduk.

Biz, 'bağlanmayı' hep zirvelere doğru bir uçuş olarak anlatmaya çalışırken belki de bağlılık, ölümün, deliliğin, kuşkunun, bencilliğin, bozulmanın karanlık uçurumlarına doğru bir kendini bırakıştı.

Bağlandıklarımızda, her zaman başkalarının görmediği bir 'acınacak' yan bulmuyor muyduk, bize en çok acı çektirenlerde bile daima bizde şefkat uyandıracak bir kırılganlığı görmüyor muyduk?

Bağlandığımız insanlar, başkalarına ne kadar güçlü, akıllı, güzel, yetenekli görünürlerse görünsünler, biz onların başlarına saflıklarından, çocuksuluklarından, güçsüzlüklerinden dolayı kötü bir şeyler geleceğinden tedirgin olup onları korumaya çalışmıyor muyduk?

Bir insana bağlanmak bizi ne kadar zayıf ve çaresiz kılarsa kılsın, bizim canımızı ne kadar yakarsa yaksın, biz gene de bağlandığımız insanda kendimizinkinden daha zayıf ve çaresiz bir yan sezmiyor muyduk?

Genellikle de bu sezdiklerimiz doğru değil miydi?

Sanırım kuvvetli bağlan, bağlandıklarımızdaki büyük zayıflıklar güçlendiriyor.

Büyük aşkların, büyük bağlılıkların içinde daima biraz acıma da bulunuyor; bizi üzdüklerinde, bize ihanet ettiklerinde bile bu yaptıklarının onların zayıflığından kaynaklandığını düşünüp içinde çırpındığımız derin kedere rağmen onlar için endişe ediyoruz.

Kendimize dahi açıklamadan, onların öleceğinden, delireceğinden, yalnız kalacağından, hastalanacağından, bizi çeken o karanlık zayıflıklarının içinde bizsiz yok olacaklarından korkuyoruz.

Başkaları, onların en parlak yanlarını görürken, biz en karanlık yanlarını görüyoruz.

O parıltıyla, o zifiri karanlığın birlikte oluşturduğu tuhaf girdap çekiyor bizi içine; parıltılarına geliyor, karanlıklarında kayboluyoruz.

Hamlet Ofelya'ya, Romeo Jülyet'e niye bağlandı?

İkisi de çok güzeldi.

Biri deliliğe, biri ölüme yakındı.

Ölüme, deliliğe, ihanete değen bir güzelliğe, bir güce, bir başarıya kim ilgisiz kalabilir ki?

Kalamaz ve bağlanırız.

Birine bağlanmadan önce, 'bağlandığımda acı çeker miyim' diye korkarken, bağlandıktan sonra 'acaba o acı çekecek mi' diye korkmaya başlarız; kendi acılarımız bize tahammül edilebilir gözükürken, kendimizi her acıya dayanabilecek gibi hissederken, onların hiçbir acıyı taşıyamayacaklarından, kendi acılarının altında ezileceklerinden çekiniriz.

Terk edildiğimizde bile, bütün kızgınlığımızın arasında 'şimdi bensiz ne yapacak' diye sorarız kendimize.

Bir insan bir insana niye bağlanır? Niye bağlandığımızı kendimiz bilir miyiz? Akıllı nedenler buluruz

duygularımıza, ama asıl neden aklın sızmadığı kuytuluklarda gizlidir.

O gizli kuytulardaki zayıflıklar niye çeker ki bizi?

Kendi zayıflığımızdan mı?

Yoksa, bağlanan, kendini bağlandığından daha sağlam mı görür, kendi çektiklerine bağlandığı insanın dayanamayacağına mı inanır; bağlanmak bir güçsüzlük gibi görünürken acaba bağlanan kendi gücünü mü hisseder bu bağlılıkta?

Güzel ve güçlü bir zayıflık, karanlığı ışıklı bir siyahlıktan oluşan bir uçurum gibi çeker bizi, bir kere eğilip baktıktan sonra gözlerinizi almak kolay değildir.

Karanlıklara bağlanırız, ama parlak ve alevli olanlarına.

Böylesine parlak karanlıklar ise ancak ölümde, derinlikte, ihanette, yalnızlıkta bulunur.

Ve başkaları onların parlaklığına hayran olurken biz karanlığına acır ve esir düşeriz.

Onun için bağlanmak ayırır bizi diğer insanlardan.

Diğerlerinin meyveleri toplayıp yediği bir bahçede, o meyvelerin bozulmasından elde edilmiş lezzetli ve yakıcı içkileri içmenin sarhoşluğuna, o içkiyi keşfetmiş olmanın ve kalabalıklardan ayrılmanın hazzıyla bırakınz kendimizi.

"Niye bağlanırız bir insana?" diye sorulduğunda, "içkileri meyvelerden çok sevdiğimiz için" deriz.

Siz İspanyolca bilir misiniz?

Kaç şehirde yalnız dolaştım ben, kendi şehrim de dahil, kaç şehirde yağmuru gördüm, çiçekli parkları, karlı ağaçları yapayalnız ve kaç şehirde öpüşen çiftlere, el ele tutuşanlara, o neşeli gülüşlere, kıskanarak değil, hattâ imrenerek bile değil, ama kendi yalnızlığımı biraz daha fazla içim ezilerek hissedip baktım ve kaç şehirde ben aşk şarkılarını kimseyle paylaşamadan dinledim.

Yaşlılığın üstüme vuran gölgesi beni artık yalnızlığın yakıcılığından elinden geldiğince sakınsa da ben yalnızlığı hep bildim ve hep yalnız erkeklerin kadınlara bakan gözlerine yerleşen yakarıştan kendi gözlerimi kurtarmak için çabaladım.

Kasaba azmanı, sıcak ve tozlu bir şehirde aylar süren bir yalnızlık sırasında kendimi ucuz bir dükkândaki bir tezgâhtar kızla, bir kadın sesini biraz daha fazla dinleyebilmek için lafı uzatırken yakaladığım anda duyduğum utancı hep hatırladım.

Ve kendi yalnızlığımda hep yalnız kadınları düşündüm.

Onların gözlerinde yakarış yoktu.

Rastladıkları bütün erkeklere, onlara hiç hissettirmeden, aralarında, uğruna yalnızlığı terk etmeye değecek biri var mı diye dikkatle bakıp inceleseler de, bunu alaycı bir aldırmazlığın ardına saklamayı başarıyorlardı.

Yalnızlıklarının erkeklerin akılsızlığından kaynaklan-

dığına inanıyorlar, yalnızlıkları uzadıkça, erkekleri daha fazla küçümsüyorlardı.

Yalnız kadınların hemen hemen hepsinin gönlünde, bu yalnızlığı sürdürmelerine neden olan bir erkek gölgesi yaşıyordu ve o gölgeyi bir gerçeğe çevirmek için bu yalnızlığa katlanıyorlardı; yalnızlıkları genellikle çaresizlikten değil bir umuttan, bir bekleyişten besleniyordu.

Evlerine yalnızlıklarıyla birlikte dönüp, lambaları tek başlarına yakıp yemeklerini tek başlarına hazırlarken, yağmurun sesini tek başlarına dinlerken ve bir şarkıyla, bir anıyla ağlarken içleri bazen kırgınlıkla, bazen sıkıntıyla, bazen öfkeyle yansa da gene yalnızlıkları, içinden bekledikleri erkeğin çıkacağı bir mücevher kutusu gibi duruyordu kucaklarında.

O kutuyu taşımaktan yoruldukları oluyordu.

Boş bir evin sessizliğiyle içlerinin kanadığı oluyordu.

Soğuk bir yatağın içine girip dizlerini karınlarına çekerek yattıklarında, ellerini uzatıp yalnızca sahipsiz bir yastığa dokunmanın canlarını yaktığı oluyordu.

Ama o zaman bile gözlerinde yakarış yalnızca, bekledikleri, o derinlerinde hep kendileriyle gezdirdikleri erkeğe rastladıklarında görülüyordu, bir başka erkeğe göstermiyorlardı onu.

O yakarışta bile bir kızgınlık ve küçümseme bulunuyordu.

Bir gün, artık sessiz bir eve, bir başka soluğun duyulmadığı odalara, sabahlan tek başına uyanmaya dayana-madıklarında, yalnızlıklarını terk etmeye, beklediklerini gene de gönüllerinde saklayarak bir başkasıyla olmaya karar veriyorlardı.

Yalnızlığı ve bekledikleri erkeği terk etmeye hazırlandıklannda, hattâ onu terk ettiklerinde bile son bir haber gönderiyorlar, son bir çabayla 'gel beni al' diyorlardı ve bunu kendi usullerince, kendi gizli lisanlarıyla söylüyorlardı.

Ve aynı O. Henry'nin hikâyesinde olduğu gibi çoğumuz bu son çağrıyı fark edemiyorduk.

Çok sonraları, içimiz yanarak hatırlıyorduk o hikâyeyi.

O hikâyede, bir araya gelemeyen bir kadınla bir erkek vardı ve kadın bir gün erkeğe soruyordu:

— Sen ispanyolca biliyor musun?

Erkek, birçoklarımız gibi erkekçe bir böbürlenmeye kapılarak yalan söylüyor ve "Evet" diyordu, "evet, ben İspanyolca biliyorum."

Aradan bir zaman geçiyordu.

Erkek, kadının bir başkasıyla evlenmeye hazırlandığını öğreniyordu.

Düğün günü kadından bir çiçek geliyordu erkeğe, yanına konulmuş bir kartta çiçeğin ispanyolca ismi yazıyordu.

Erkek, o karta bakmıyordu bile.

Yıllar sonra kadınla erkek yeniden karşılaşıyorlardı ve erkek küskün davranıyordu.

Kadın, "Evlendiğim gün sana gönderdiğim çiçeği almadın mı?" diye soruyordu!

Aldığını söylüyordu erkek, kadın, "Üstünde çiçeğin adı yazıyordu onu okumadın mı?" diye soruyordu.

Ve erkeğin onu okumadığını anlayınca da çiçeğin ismini söylüyordu:

— 'Gel beni al'.

Kadın son çığlığı atmış, ama erkek boş bir övünme yüzünden anlamamıştı.

O da başka bir erkeğe gitmişti. Başka bir erkeğe gidildiği zamanlarda yalnızlık kalabalıklaşıyordu.

Eve bir başka soluk giriyor, lambaları bir başkası yakıyor, yemekler iki kişilik hazırlanıyor, dostça sohbetler yapılıyor, yatak eskisi kadar soğuk olmuyordu, ama bu kez kadının kucağında gezdirdiği mücevher kutusu parçalanıyor, umutlar yok oluyor ve yalnızlık kadının içine yerleşiyordu.

Küçümsediği erkeklerin sayısı artıyordu.

Hem kendisiyle birlikte olan erkeği hem de kendisiyle birlikte olamayan erkeği küçümsüyordu.

Yanındaki erkeğe duyduğu küçümseme yersiz kızgınlıklara, uzakta olan erkeğe duyduğu küçümseme ise özleme eşlik ediyordu.

Sesine belli belirsiz bir kırgınlık ve sinirlilik yerleşiyordu.

Umudunu kaybetmek karşılığında elde ettiği bir başka insan soluğuna, bir daha boş duvarlara tek başına bakmamak için tahammül etse de bir zaman sonra kaçınılmaz olarak, içinde bir umut yaşattığı yalnızlığını özlüyordu.

Birçoğu, bir umudu yaşatabilmek için o kederli yalnızlığına geri dönüyordu.

Akşamlan yeniden soğuk ve sessiz evine tek başına gidiyordu.

Birçok şehirde ve kendi şehrinde yalnızlığını, bu yalnızlığı uğrunda terk edeceğim yeni bir erkek var mıdır, diye çevresine bakıp, baktığı erkekleri aşağılayarak yanı başında gezdiriyordu.

Bütün yalnızlar, yalnızlığın içinde bir umut beslediğini biliyorlardı.

Ve bütün yalnızlar yalnızlığın soğukluğunu dokundukları her şeyde hissediyorlardı.

Erkeklerin yalnızlığında bir yakarış, kadınların yalnızlığında kızgınlık yaşıyordu.

'Gel beni al' çiçekleri gönderiyorlardı.

Gidip almak her zaman mümkün olmuyordu.

Yalnızlık bazen tek başına, bazen kalabalıkla dolaşıyordu.

Bazen bir kadın sesi 'çiçeğimi aldın mı' diye soruyordu, bazen de 'sen kadın yalnızlığını bilir misin' diye.

Siz yalnızlığı bilir misiniz?

Peki siz ispanyolca bilir misiniz?

Çok şehirler gezdim, çok yalnızlıklar gördüm, yağmurda tek başıma dolaştığım, karların arasında tek başıma üşüdüğüm, güneşte tek başıma yandığım oldu.

ispanyolca bilmediğimi öğrenmek ise yıllar sürdü.

Mutsuz dev

Onun için 'yeryüzünde Tanrı'dan sonra en çok insan yaratmış kudret' derler; gerçekten de, onun romanlarında yazdığı insanları, fedakârı, nankörü, hırslısı, hesaplısı, âşığı, köylüsü, şehirlisi, tüccarı, fahişesi, noteri, kadını, erkeği ile canlandırıp bir yere toplasanız, adıyla anılacak bir kasabayı doldurabilecek kadar insan çıkar ortaya.

O insanları, ihtirasla, hattâ intihar eder gibi, yazdıkları kalabalıklaştıkça kendisi eksilerek yarattı, onları sevdi; her romanını yazarken, gerçek dünyadan bütünüyle kopup kendi romanlarında yaşadı, romanlarının hayattan daha gerçek olduğuna inandı; bir keresinde odasına giren yardımcısı onun ağladığını görmüştü, anlatılanlara göre.

— Neden ağlıyorsunuz Mösyö Balzac, diye sormuştu. Balzac, "O öldü" diye hıçkırmıştı. Yardımcısı bir ölüme üzülerek, kimin öldüğünü sormuştu bu kez.

Ölenin Balzac'ın yazdığı son kahramanlardan biri olduğu anlaşılmıştı.

— Ama onu siz yazdınız Mösyö Balzac.

— Ne fark eder, o öldü.

Kahramanlarının ölümüne ağlayan, yeryüzü tarihinin bu en muhteşem insanı, bir yapım hatası sayılabilecek kadar büyük bir yaratma gücüne ve Tanrı'nın acıklı bir şakası sayılabilecek kadar çelişkiye sahipti.

Zamanla zenginleşmiş bir köylünün oğlu olduğu için

hep utanmış, bu utancı neredeyse ruhsal bir hastalığa dönüşmüş, kendisini de kendi roman kahramanlarından biri gibi yeniden şekillendirebileceğine inanarak, kendine bir yalan geçmiş yaratmış, adına soyluların kullandığı 'de' ekini eklemiş, köylülüğünü saklayabilmek için dünyanın en pahalı, en rüküş elbiselerini giyip altın düğmeler taktırmış, gümüş saplı bastonlar

kullanmış, en büyük arabalan ısmarlamış ve soylu görünmek için harcadığı her acıklı çabayla meslektaşlarının ve soyluların alay konusu olmuştu.

Şişman ve biçimsiz bedeni, tombul yüzüyle bir köy muhtarına benzeyen bu inanılmaz yazann, o garip bedenin içinde taşıdığı olağanüstü beynin ışıltıları sayfalarında parladıkça, hakkında duyulan kıskançlıklar ve onu hedefleyen alaylar artmıştı.

Yazarlık dünyasının en ulaşılmaz zirvelerinden biri olan bu tuhaf adam, ne gariptir ki, bütün gençliği boyunca yazarlığı küçümsemişti.

O, zengin olmak, soylu olmak, itibarlı olmak istiyordu.

Hayatı boyunca üçünü de elde edemedi.

Gençliğinde, içinden taşan yaratma gücünü, bugün bile izini kimsenin süremediği ucuz romanları takma isimlerle yazarak savurdu.

Yazdıklarına önem veriyor, para kazanmak için uğraşıyordu.

Ticaret, onun için, yazarlıktan daha çekici gözüküyordu, kazanacağı paralarla kendine yeni bir kimlik alacak, utandığı geçmişten kurtulacaktı.

işin tuhafı, o müthiş dehası, para kazanılacak sahaları keşfetmekte de ortaya çıkıyordu; para kazanmak için seçtiği alanlar her zaman doğruydu, ama onun para kazanma yeteneği yoktu.

Bir matbaa kurdu.

Çok dağınıktı, kayıtlan tutmaktan sıkılıyordu, çok geçmeden ödenecek epeyce bir borçla battı, ama o dönemde matbaa kurmak fikri doğru bir fikirdi, onun matbaasını alan adam zengin oldu.

Daha sonra bir dergi çıkardı. Elbette dergi de battı, ama dergi çıkarma fikri doğru bir seçimdi, ondan sonra dergi çıkaranlar çok para kazandı.

Bir seferinde ise çılgınlığı iyice ileri götürdü, yolda rastladığı bir adamdan satın aldığı bir gümüş

madeninin peşine düşüp İtalya'ya gitti, madencilikle ilgili hiçbir bilgisi yoktu, o güne kadar kazandığı bütün paralan o gümüş madenine gömdü, ama o madeni ondan satın alan adam oradan kendine bir servet edindi.

Otuzlu yaşlarına doğru artık ciddi bir yazar olmaya karar veren bu adamın yazı yazma alışkanlıkları hiç kimseye benzemiyordu ve o gösterişçi, rüküş, hattâ çirkin yaşama ve giyinme biçiminin tam tersiydi.

Bütün evi çok pahalı ve süslü eşyalarla doluyken, yazı odası neredeyse bomboştu.

Nereye giderse gitsin yanında taşıdığı, uğurlu saydığı küçük bir çalışma masası, mutlaka aynı cins olması gereken kâğıtları ve yine kâğıtlan gibi hep aynı cins olan kalemleri ve bazen gecede elli bardak içtiği söylenen kahvesini pişirebilmesi için bir ocak.

O inanılmaz inatçılığı ile Paris'in üç ayrı mahallesindeki üç ayrı dükkândan aldığı üç ayrı cins kahveyi, kendi bildiği bir ölçüyle karıştırarak kahvesini hazırlar, o karışımdan başkasını içmez, kahvesini başkasının yapmasına da izin vermezdi.

Bir de odanın bir kenarında duran alçıdan bir Napol-yon heykeli vardı.

Napolyon'a hayrandı ve, "Napolyon'un kılıcıyla başlattığını ben kalemimle tamamlayacağım" derdi.

Geceleyin tam on ikide başlardı yazı yazmaya; kahve pişirme molaları dışında masasından kalkmaz ve sabahleyin saat sekizde hizmetçisi gelene kadar aralıksız çalışırdı; saat sekizde hafif bir kahvaltı eder, matbaadan gönderilen sayfalan gözden geçirir, günlük işlerini yapar, mektuplarını yazar, öğleyin rehavete kapılmamak için hafif bir yemek yedikten sonra saat beşe kadar bir önceki gün yazdıklarını düzeltirdi; yazdıklarını düzeltmek Balzac için yazmaktan da sancılı bir işti, bazen bir sayfayı yirmi kez düzelttiği olurdu.

Geceleyin saat sekizde yatar ve on ikide yeniden çalışmak için kalkardı.

Kitabını bitirene kadar aylarca böyle hiç kimseyle görüşmeden, pencereden bile bakmadan çalışır dururdu.

Kitap bittikten sonra uzun bir süre günde on sekiz saat uyur, o ağır gövdesine yakışan ağır yemekleri yer ve kitaplarına ve zekâsına hayran kadınlarla sevişirdi.

"Ben" derdi, "diğer insanlardan daha hızlı yaşamalıyım."

Bunu söylemekte haklıydı, çünkü diğer insanlardan çok daha vahşice ve çok daha fazla çalışıyordu, aradaki farkı kapatmak için yaşarken de diğerlerinden daha hızlı koşmak zorundaydı.

Kısa hayatında, bu anlatılması zor tempoyla, bilinen

yetmiş dört roman yazdı.

Çoğu edebiyat tarihinin en parlak eserleri arasında

bulunan yetmiş dört cilt.

Büyük bir ün kazandı; özellikle kadın okuyucuları tarafından çok seviliyor, Avrupa'nın her yanındaki kadın-

lardan mektuplar geliyordu; kitapları öyle tutuluyordu ki, daha Paris'te yayınlandıktan bir hafta sonra Brüksel'de korsan kopyaları çıkıyordu.

Oluk oluk para kazanıyor, oluk oluk para harcıyordu.

Bir gün Polonyalı soylu bir kadından bir mektup aldı, kalkıp kadını bulmaya gitti; kadının soyluluğundan çok etkilenmiş, daha kadınla buluşmadan ona âşık olmuştu bile.

Kadın evliydi, ama Balzac böyle şeylere aldırmazdı.

Başka insanların paralarını da karılarını da almakta bir beis görmezdi.

ilişkileri epeyce uzaktan uzağa mektupla sürdükten sonra, kadının kocası ölünce daha sık birlikte olmaya başladılar, ama kadın ünlü Balzac'ı seviyordu, bu

şişman, gösterişçi, rüküş, köylülükten kurtulamamış adamı değil.

İnsanları o kadar iyi tanıyan, o kadar iyi anlatan adam, herhalde bunu seziyordu, ama yazarken bilmek, yaşarken bazen işe yaramıyordu.

Balzac artık yorulmaya başlamış, o korkunç çalışma hızı, geceleri içilen elli bardak kahve, vücudunu ve kalbini yormuştu, ama sevdiği kadın bunlara aldırmadı, ölümünden iki yıl önce onu uzun seyahatlere sürükledi; Balzac'ın kadını olmanın tadını çıkarmak ve gösteriş yapmak istiyordu.

Balzac gösteriş için bütün ömrünü harcamıştı, sevdiği kadın da gösteriş için onun hayatını harcıyordu.

Bir beden iki gösteriş müsrifini fazla çekemedi.

Yorgun ve hastaydı.

Fransız Akademisi ise dünya edebiyatının bu benzersiz ustasını kabul etmeye yanaşmadı, onun çok özlediği

itibarı ona vermedi, yalnızca Victor Hugo, kendine çok yakışan soyluluğuyla, Balzac'ın üyeliğe alınmasını savundu.

Hugo, onun değerini biliyordu, diğerleri de biliyordu ama onlarda, gördükleri değeri kabul edecek güç yoktu.

Hastalığı iyice ilerlediğinde sevdiği kadınla evlendi.

Ağırlaştığında onu ziyarete gelen yine Hugo'ydu.

Tek bir mumun yandığı odaya girdi. Balzac'ın başu-cuna oturup elini tuttu, hiçbir şey konuşmadılar, çünkü Balzac konuşamıyordu, yalnız bir kere gözlerini açıp Hugo'ya baktı.

îki gün sonra öldü.

Elli bir yaşındaydı.

Yetmiş dört cilt roman yazmıştı.

Cenazesinde, 'bir dehayı sonsuzluğa uğurlama' konuşmasını Hugo yaptı.

İnsanlık tarihinin en büyük beyinlerinden biri, Tan-rı'nın tuhaf şakalarından biri sonucu yanlış bir bedende yaratılınca, Balzac, bu şakayı, çok daha uzun ve çok daha mutlu sürebilecek bir hayatı çok daha kısa ve çok daha mutsuz yaşayarak ödedi.

Hayatı boyunca zengin, soylu ve itibarlı olmak istemişti.

Hiçbirini olamadı. Büyük bir yazar oldu.

Gülibrişimler ve zamanın arafında

Kaybetmeyeceğimiz tek şey geçmişimizdir bence.

Kimsenin bizden alamayacağı, değiştiremeyeceği, dokunamayacağı tek şey.

Her şey değişirken hiç değişmeden orada öyle durur.

işimizi, adımızı, paramızı, ailemizi, geleceğimizi, canımızı kaybedebilecekken kaybetmeyeceğimizden emin olduğumuz tek varlık olan geçmişin tuhaf tarafı ise aslında var olmamasıdır.

Var olmayan bir varlıktır, geçmiş.

Gösteremezsiniz, göremezsiniz, bakamazsınız, değe-mezsiniz, sadece hatırlayabilirsiniz; onu böylesine dokunulmaz kılan da herhalde yokluğu, kaybolmuşların arasına saklanmasıdır.

Biz hatırladıkça yaşayan bir ölüdür o.

Biz hatırlamadığımız zaman da artık bir daha can kazanma imkânını kaybedip tümden yok olur.

Hiç görülmediği, çoktan kaybolduğu ve artık var olmadığı halde bütün ruhumuzu ve geleceğimizi etkileyen geçmişimizin hangi parçalarını içimizde taşıdığımızı, o parçaların karşılaştığımız hangi görüntülerle, seslerle, olaylarla birden canlanıp kendilerini göstereceklerini de bilemeyiz.

Geçenlerde sabah buğusu çimenlerin üstünden kalkarken bir gülibrişim ağacıyla karşılaştım; yelpaze biçiminde açılan ince yeşil yapraklarının üstünde çiçekleri yumuşacık pembe bir duman gibi dalgalanıyordu.

Ona rastlayan birçok insan o ağaçta neler görüyor, onun dallarında nasıl sesler duyuyordu bilemem, ama gülibrişim benim için her yaprağında neredeyse başka

bir görüntü ve ses taşıyordu; huzurlu yaz sabahları, gu-gukkuşları, ağustosböcekleri, meyve ağaçları, plaj kapısında bekleyen faytonlar, çıtırtılı ahşap merdivenler, 'sabah şerifler hayrolsun efendim' diyen hanımefendiler, akşamüstleri bahçede gül budayan beyefendiler, keten mendiller, Zevaco'nun romanları, bisikletin önüne bindirilerek gezdirilen komşu kızının belli belirsiz temas eden vücudunun sıcaklığı, bahçe sinemaları...

Ağacı gördüğüm vakit duyduğum sevinci birileriyle paylaşmak istedim.

Sonra bu sevinci paylaşacak birini bulmanın o kadar kolay olmadığım hissettim, bunu paylaşabilmek için bir şehri, bir çocukluğu, kaybolmuş bir zamanı paylaşabilmek gerekiyordu.

Gülibrişim ağacına baktığında, bir ağaçtan daha fazla bir şeyler görecek birine ihtiyaç vardı, 'gülibrişimlere bak' diyebilmek için.

Öyle insanlar çok değildi artık.

Kişisel geçmişlerimiz asla kaybolmuyor, asla değişmiyordu ama çok hızlı değişen bir hayattan nasibini almış bir şehirde ortak geçmişler parçalanıp zamana dağılıyordu.

Çok olmasalar da, o sakin, huzurlu, uzun günleri yaşamış, onları kendi geçmişinin içinde yaşatan, 'gülibri-şimleri gördüm' diyen birine rastladığında sevinecek, tramvayları hatırlayacak, hanımlar odaya girdiğinde ayağa kalkacak, 'hanımefendi' ve 'beyefendi' sözcükleri dudaklarına yakışacak, ütülü keten mendiller taşıyan birileri var hâlâ.

Günümüzün içinde o seslerle, o kokularla dolaşıyorlar.

Ve o sesleri seslerinde taşıyarak geleceğe yürüyorlar.

Sayıları az olsa da o insanların, kendi geçmişlerinden ortak hayatlarımıza aktardıkları alışkanlıkların, özlemlerin, davranışların hepimizin hayatına

bir derinlik, bir incelik kattığını, kendi hatıralarıyla herkesin hatıralarını zenginleştirdiklerini sanıyorum.

Hatırlanmadığı zaman bir ölü olan geçmişi, canlı tutuyor onlar.

Işıklı bir kasırga gibi yaklaşan geleceğe uzanan köprünün bir ayağının mümkün olduğunca sağlam kalmasına yardımcı oluyorlar.

Gelecek de geçmiş gibi var olmayan bir varlık.

Geçmişimizi hatıralarımız canlı tuttuğu gibi geleceği de hayallerimiz canlı tutuyor.

Hatıralardan hayallere doğru yürüyoruz.

Geçmişin sesini seslerinde taşıyanlara arada bir rastladığım gibi geleceğin sesini seslerinde taşıyanlara da rastlıyorum,

Garip olan şu ki, onların sayısı da 'gülibrişimleri paylaşanların' sayısı kadar az.

Uzay yolculuklarına, internet uygarlığına, sınırlarla bayrakların yok olduğu devletsiz günlere, mutlak barışa, huzurun sükûnette değil, süratte var olacağı günlere hayallerinde yer vererek, geleceği yaşatanlar da ne yazık ki çok değil.

Yaşadığımız ânı, geçmişle gelecek arasında, iki uçtan da beslenerek büyüyen bir zamana döndürenler, 'an'ı geçmişle ve gelecekle sulayarak zenginleştirenler henüz kalabalıklaşamadılar.

Gelecek de geçmiş de, zihinsel bir faaliyet gerektiriyor çünkü.

Zamana, gövdemizle bağlı olduğumuz tek yer yaşadığımız an ve çoğunlukla insanların zamana zihinleriyle değil gövdeleriyle eklenmeyi tercih ettiklerinde şahit oluyoruz.

Ama insan gövdesi, insan zihnine göre çok çabuk eskiyip yok oluyor ve gövde hiçbir zaman zihin kadar bereketli ve zengin bir hayat sağlamıyor, en azından bana öyle geliyor.

Geçmişten ve gelecekten kopuk, zamanın çok küçük bir parçasına gövdesiyle tutunmuş olanların yaşam biçiminde ben biraz hüzünlü bir yan görüyorum.

Sanki zamanla olan ilişkilerindeki o muazzam eksikliği, 'an'ı yüceltmeye çalışan bir gösterişle kapatmaya çalışıyorlar gibi geliyor bana; geçmişe ve geleceğe bağlanamadan, iki yandan gelen sesleri duyamadan, 'zamanın da arafında' kalmış insanlara bakıyorum duygusuna kapılıyorum.

Yaşadıkları âna o kadar sıkı yapışanların, o anla birlikte kaybolma ihtimalleri çok yüksekmiş gibi gözüküyor.

Biraz da acıklı olan, o şatafatla, o gösterişle, her şeyin en büyüğünü, en pahalısını, en dikkat çekicisini arayan, o 'an'ı ne kadar iyi yaşadıklarını kanıtlayabilmek için özel hayatlarını kalabalıklara açan insanların zamanın içinde yollarını kaybedeceklerinden, kendilerini geleceğe taşıyacak olan köprünün yerini bulamayacaklarından çekmiyorum.

Belki de yanılıyorumdur.

Belki de o insanların seslerinde de geçmişin ve geleceğin yankısı vardır da ben duyamıyorumdur.

Ama gene de ben geleceğe ve geçmişe insanın zihniyle bağlanabildiğine ve zamanı yalnızca gövdesiyle hissetmenin insanı ve hayatı eksilttiğine inanıyorum.

Hatırlamadığınız vakit geçmişiniz, hayal etmediğiniz vakit geleceğiniz yok.

An ise çok kısa, oraya hapsolmak bütün bir hayatı zamanın arafında geçirmeye de yol açabilir.

Geçen sabah bir gülibrişim ağacı gördüm.

Yeşil yapraklarının üstünde yumuşacık pembe bir duman gibi çiçekleri salınıyordu ve geçmişten geleceğe doğru yürüyordu.

Kadın bahçeleri

Birbirlerine yaklaşan yalnızca iki insan, iki sıradan beden değildir; sevgiyle okşanmış çeşitli yüzlerin hayalleriyle, birçoğu unutulmak istenen, birçoğu asla unutula-mayan anılarla, sırlarla, hemen açıklanamayacak gizli arzularla yüklü iki geçmiş birbirine yaklaşmaktadır.

Birbirlerine dokunmak üzere oldukları, neredeyse bütün seslerin sustuğu, renklerin kaybolduğu, yutkunmanın zorlaştığı, ellerin hafifçe terlediği, bedenin, içinde sakladığı bir başka kimliği ortaya çıkarmak üzere yırtılmaya hazırlandığı o âna, bazen uzun, bazen kısa, ama mutlaka yalnızca kendilerine ait özel bir yoldan, şakalardan, bakışlardan, imalardan geçerek gelmişlerdir.

Kadının ellerinin incelip uzadığını, gözlerinin büyüyüp iki ateşli ışığa dönüştüğünü görürsünüz.

Ardı ardına geçip her seferinde biraz daha kendinizden kopup kaybolacağınız kapılardan ilki, gözlerdeki o unutulmaz ışıkla açılmıştır.

O kapıların önüne sizi, bir kadının kendine özgü işaretlerle çizdiği bir yol getirmiştir; siz kendi yaptığınız bir yoldan geçtiğinizi sanırken, o yolun taşları sizden önce oradan geçen kadın tarafından döşenmiştir.

Günlerden bir gün kadın erkekten hoşlanmış, ona dokunmaya karar vermiştir.

Neden o erkekten hoşlandığını ise kimse tam olarak bilemez.

Bir seferinde erkeğin ciddiyetinden hoşlanmışken, bir başka seferinde başka bir erkeğin alaycılığından hoşlan-mıştır; bir seferinde erkeğin her türlü gücü reddeden avareliğinden etkilenmişken bir başka seferinde erkeğin iktidarı onu etkilemiştir; bir seferinde sesi, bir seferinde gülüşü, dalgacılığı, giyinmesi, kalçaları, omuzları, ahlaksız bir nüktesi olabilir kadının dokunmaya karar vermesinin nedeni.

Karar verince bunu hemen kendine söylemez kadın.

Sırlarının çoğunu arkadaşlarıyla paylaşmakta çok da çekingen davranmazken bazen kendine karşı inanılmaz derecede ketumdur; erkek karar verip gelsin diye bekler.

Beklediği süre dolduğunda, kararını kendine açıklar, ince belli bir pars gibi yaylanarak isteğine doğru ilerler.

Amacını çok da saklamayan, hattâ bu amacı ortaya koyan bir bahaneyle yeniden yaklaşır.

O bahaneyi ve sesi duyduğunuzda seçildiğinizi anlarsınız.

Sabırsızdır, ama asla telaşlı değildir.

ilk dokunuştan önce hiç de telaşlanmaz, onu telaşlandıracak biri değilsinizdir; nasıl çözüleceği üstünde yazan küçük bir bulmacasınızdır, gelecek, sizi çözecek, sonra sıkılıp bir başka oyun arayacaktır.

Sabırsız yanı, bulmacayı çabucak çözmek ve başka bir bulmacaya geçmek ister; heyecan ve aşk arayan yanı ise heyecanın ve aşkın zor çözülür bulmacalarda saklı olduğunu hissettiğinden, gizli gizli bulmacanın kolayca çözümlenmemesini diler.

Dokunma kararıyla birlikte mahrem bir dünyanın ipeksi ağlarını örmeye başlar.

Kalabalıkların içindeki görüntüsünün peçelerini yavaşça, en üstten başlayarak kaldırır, atılan her peçenin ve o peçenin ardından çıkan yeni ve beklenmedik her görüntünün sizi etkileyeceğini, bir kadının mahremine girmekten heyecanlanmayacak bir erkek bulunmadığını bilir.

O mahremiyete girmek, atılan peçelerle açılan yollardan geçip kadının esrarlı bahçesine alınmak, kalın duvarlar ardında saklı bir masal dünyasını, tuhaf çiçekleri, çağlayanları, gölgeli kameriyeleri görmek, o bahçenin efsunkâr kokusunu koklamak, o bahçenin sahibinin çok iyi bildiği gibi sarhoş edip başını döndürür orada dolaşanı.

Daha atılacak başka peçeler, daha görülecek başka bahçeler olduğunu da sezdirir kadın.

Bir maceraya dahil olduğunu hissedersin.

Kadın, yalnızca kendisinin bildiği zarif bir ustalıkla sana hem bu bahçede ilk dolaşan sensin duygusunu verir hem de bu bahçede daha önce de dolaşanlar olduğunu, ama onların yaptıkları bir hatadan dolayı bahçeden çıkartıldıklarını anlatır.

O esrarı, o tütsülü çiçekleri, gölgeli kameriyeleri başkalarının da görmüş olmasının senin içini hafifçe kanatacağını, ama senin tedirgin heyecanını daha da artıracağını bilir.

En derindeki, kimsenin henüz görmediği, hüznü ve sevinci bütün bahçelerden daha zengin, gölgesi bütün bahçelerden daha koyu, çiçekleri bütün bahçelerden daha parlak olan en gizli bahçeye girmek arzusunu uyandırır; o en derindeki bahçenin kapısının bir ömürde bazen bir kere bile bir erkeğe açılmadığını, o kapının açıl-

ması için ödenecek bedelin çok yüksek olduğunu, o bahçeyi görebilmek için,Jtendi bahçelerini açman gerektiğini, bazen bütün bahçelerini açıp en saklındakini gös-tersen, hattâ oradakilerin hepsini versen de, o bahçeyi göremeden geri döneceğini bilsen de orayı görme isteğinden kendini alamazsın.

Gördüklerin seni büyülemiştir.

Daha dokunmamışsınızdır birbirinize.

ilk bahçeler dokunulmadan gezilir; belki yan yana yürürken birbirinize değmişsinizdir, belki arabadan inerken dirseğiniz göğsüne sürtünmüştür, o yakıcı temas hissedilmiştir, ama açıkça dokunulmamıştır.

Hâlâ her şey belirsizdir, her an açılan peçeler yeniden örtülebilir, mahremiyetin kapıları kapatılabilir, kalabalıkların içinde dolaşan saygıdeğer kadın ortaya çıkabilir; sizin bu endişeyi yaşadığınızı bilir ve bu endişeyi küçük dokunuşlarla besler; vazgeçeceğinden değil, sizi hareketlendirmek için, çünkü o da bir an önce sizin

bahçelerinizi görmek, orada saklanan sırların ne olduğunu öğrenmek, sizin bulmacanızı çözmek ve sizin oyun oynamaya değer olup olmadığını anlamak ister.

Sonra, biraz bekler.

Çekingenliğinizden ya da kışkırtıcılık oyununda kadınlarla yarışmaktan ahlaksızca zevk aldığınızdan, o yoldan geçmekte oyalanırsanız, usulca, ama kesin bir biçimde dokunmanızı söyler.

İki beden, iki geçmiş, iki yakıcı arzu birbirine değer.

İki beden birbirine değmeden var olan birçok yapı, o iki beden birbirine dokununca parçalanır, o parçalanışın ruhumuzda yarattığı büyük sarsıntıdan muhteşem bir haz yayılır.

Biraz sonra, gündüz gözüyle baktığınızda, kadınların bildiğine asla inanamayacağınız sözcükler fısıldanacak, hattâ çığlıklarla söylenecektir; o dokunuştan önceki görüntü büyük bir duvar gibi yıkılacak, ardından mahrem bahçelerin rayihası en keskin, çiçekleri en eflatun olanı çıkacaktır ortaya.

Kadının ışıklı bakışları büyüyecektir.

Peçelerin çoğu atılacak, yalnızca o bahçeye giren erkeklere söylenen, onlardan başka kimsenin bilmediği, bilemeyeceği sırlar açıklanacak, bir kadının sesinde saklı olabileceğine inanılmayacak sesler duyulacaktır.

"Hayır, biraz daha yukarıya" diyen bir ses, dünyanın en sıradan cümlesi gibi gözüken bir cümleyle size mahrem bahçelerin insanın içini kamaştıran, keskin kokulu meyvelerini sunacaktır.

Bir başka bedenin esrarını çözmenin benzersiz hazzını bağışlayacaktır size.

Sonra dokunuşlar bitecek, bahçeler tek tek kapanacak, yeni ve yüksek duvarlar inşa edilir gibi giyinilecek ve kalabalıkların gördüğü yüzler ve sesler yeniden yerlerine konacaktır.

Aklınızda, arzuyla yaldızlanmış parlak bir ten, kocaman olmuş ışıklı gözler, kimseye tekrarlanamayacak sesler ve tarihinize kaydettiğiniz gizli bir zevk kalacaktır.

Ve en derindeki bahçede ne vardı, sorusu.

Çiçekler ve kibir

Hoyrat, haşin, hırpalayıcı, o ölçüde de önemsiz bir hastalık beni birkaç günlüğüne terli ve yorgun, bir yatakta uykusuz gecelerde kavrandırdıktan sonra kalktığımda, pencereye dayanıp dışan bakınca, ben yatarken kuru ve ölü olan ağaçların beyaz çiçekler açtığını gördüm.

Çocukluğumuzda hayalini kurduğumuz ıssız bir ada gibi, beni geniş denizlerle hayattan ayıran bir şaşkınlık yaşadım.

Ateşli gecelerin yorduğu bir dinamiğin aldatıcılığı ve o aldatıcılığa uymaya hazır bir ruh haliyle, hayatın benden ayrıldığını, uzaklaştığını, hayatla aramdaki ilişkileri sağlayan bütün duyguların bu ayrılış sırasında köklerinden kopup dağıldığını hissettim; bütün duygular öyle nedensiz kalakaldı; keder, ihtiras, arzu, korku, hepsini tek tek seçebiliyor, kokularını alabiliyor, neredeyse hepsine ayrı ayrı dokunabiliyordum.

Hayata değmeden, boşluğa doğru uzayıp giden o duygular, yayıldıkları bu geniş alanda hiçbir şeye temas etmediklerinden varlıklarını haklı kılacak, onları manalı gösterecek bir akis sağlayamıyor; ıssız bir adanın eteklerine biteviye vuran dalgalar gibi hep aynı yere manasızca çarpıp duruyorlardı. Her şeyin tarifi değişiyordu.

Bir yandan, o sırada bana çok uzun gelen o birkaç dakikanın geçeceğini, duyguların yeniden hayata temas edip kendilerine bir mana bulacağını biliyor, bir yandan

da o birkaç dakikanın hayatımın sonuna kadar öyle kalmasını istiyordum.

Bir özgürlük ânıydı yaşadığım.

Duygularımın peşinden koşmak, onların dokunduğu her yere onlarla birlikte varmak, o duygularla hesaplaşmak zorunda değildim.

Duygularım hiçbir yere değmiyordu çünkü. • Duygularımdan kurtuluyor, mutlak bir sessizlikle yalnızlığa kavuşuyordum.

Konuşmak, anlatmak, açıklamak mecburiyeti ortadan kalkıyor, herkes gibi bana da kutsal gözüken bir sükûnette, ilahi bir inzivaya ulaşıyordum.

O olağanüstü birkaç dakika, alnımdan bütün bedenime yayılan serinlik ve yerli yerine oturan görüntülerle geçti, şaşkınlık hayatla aramdan çekildi, yeniden hayata değdim, birbirinden kopup dağılan duygular birbirlerinden zor ayrılır bir biçimde iç içe geçti, hayat her zamanki manası ya da manasızlığıyla belirdi.

Birkaç dakikalığına yaşanan bir sarhoşlukla, o sarhoşlukta bulunan ve tekrar arzulanan bir tatminin özlemi kaldı geriye.

Ve bir de soru tabii.

Neden bir sessizlikten ve yalnızlıktan, bir şey anlatma zorunluğundan kurtulmaktan, hayattan kopuştan böylesine büyük bir zevk ve tatmin almıştım?

Dahası, hiçbir şey anlatmama, sesini duyurmama, yazılarını gizleme, ortadan kaybolma, hayattan çekilme, neredeyse bütün sanat dünyasında, gizli bir kutsallığın ve çekiciliğin zirvesini oluşturuyordu?

Zaman zaman, anlatmamayı anlatmaktan, sessizliği konuşmaktan daha çekici, hattâ daha değerli bulmamızın nedeni neydi?

Tanrı bile, kendi yüceliğinden inip insanlarla konuştuğu, anlattığı, onlara yazılar ve peygamberler gönderip kendi kudretinden, arzularından, kurallarından ve yorumlarından söz ettiği halde, neden biz kendi sessizliğine kapanmayı daha erdemli ve daha önemli buluyorduk?

Neden Kafka, kitaplarını yayınlamaya karşı çıkmış ve sonsuz bir kayboluşun içine dalmayı istemişti?

Niye Rimbaud, şiirlerini yayınlamayacağını söyleyerek, şiirin yayınlanmamasını yüceltmişti?

Salinger niye çekilmişti insanların arasından, niye onlarla konuşmayı reddetmişti?

Stendhal neden gerçek kimliğini hep okuyucularından saklamış, bir yanıyla anlatmak istediklerini anlatırken bir yanıyla bu anlattıklarının sahipliği ve övüncünü kendinden uzak tutmuştu?

Genç sanatçıların çoğu neden bir yanlarıyla anlatmanın ihtirasına kapılırken bir yanlarıyla anlattıklarını göstermeyi küçümsüyordu?

Ve ben niye, bütün duygularımın hayattan çözüldüğü, beklentilerimin kaybolduğu, sessizlikle sarmalandığım birkaç dakikalık bir kopuşta inanılmaz bir tatmin ve huzur bulmuştum?

Kibirdi bu.

Aynı hayatı paylaştığımız insanlara, bu hayatı anlatmanın ve bunu herkesten daha iyi bildiğinin ve herkesten daha iyi anladığının kabul edilmesini beklemenin gizli kibrini aşabilecek tek kibirdi bu; insanlara, onlara hiçbir şeye söylemeyecek, ne kadar iyi olduğunu kanıtlamaya bile çalışmayacak kadar yukarıdan bakmanın kibri.

Kendini beğenmişliğin aşılamaz doruğu.

Kendi eşsizliğini ve tekliğini vurgulamaktan her zaman zevk aldığı anlaşılan Tanrı'nın bile ulaşamadığı bir teklik ve eşsizlik duygusunun yarattığı muhteşem tatmin.

"Ben şiirlerimi yayınlamayacağım" deyip yayınlayanları küçümseyen Rimbaud, Verlaine hayatta en çok neden korktuğunu sorduğunda şöyle cevap veriyordu:

— İnsanların beni, benim onları gördüğüm gibi görmesinden korkarım.

Kibrin en yüksek doruğu, anlatmak ve kendini gösterme ihtirasını da aşan ıssız zirve buydu; insanların senin hakkında bir fikre sahip olmasına bile izin vermediğin takdirde tırmanabildiğin ve kibrin yanında her zaman bulunan korkunun da sonsuza kadar ortadan kalktığı noktaydı.

Üstelik ünden kaçma görüntüsünün etkileyici tevazu-una da kibrinle sahip oluyordun.

Hırpalanmış bir beden ve ateşli birkaç günle yorulmuş bir dimağla o serin pencereye yaslanıp çiçekleri gördüğümde yaşadığım ve beni kısa bir süre hayattan koparan o şaşkınlık sırasında, isteyerek ve bilerek olmasa da, o sonsuz kibrin topraklarına girmiş, kendini beğenmişliğin nihayetsizliğe uzanan çizgilerinde eşsiz tatmini, bir başka yoldan oraya vararak yaşamıştım.

Tanrı bile, konuşup anlatmaya başladığı anda kendi gücünü sorgulamaya açtığı, karşıtlarının ve inançsızların düşünceleriyle yaralanmayı göze aldığı halde, sarındığın sessizliğinle, evrende hayal edilebilecek en büyük kudreti bile aşan bir dokunulmazlığa kavuşmanın ne tür bir lezzet olduğunu sezebilmiştim. Ama bu kısa sürmüştü.

Zaten uzun sürmesi mümkün değildi.

Anlatacak bir şeyleri olanların bunları anlatmadan durması imkânsızdı, Tanrı kendine bile tanımadığı lüksü kimseye tanımazdı ve tanımıyordu.

'Ben konuşmayacağım' diyenler bile konuşmuş, saklananlar bile bu saklanmalarını ancak konuştuktan sonra anlamlandırabildiklerini kavramışlardı.

Kendi kimliğini hep saklayan Stendhal, Balzac'ın öv-güsüyle karşılaşınca kibrini unutup sevinç çığlıkları atmış, Kafka birkaç hikâyesini de olsa yaşarken yayınlamış, Rimbaud şiirlerini Aden'de silah kaçakçılarına karışmadan önce yayınlanacak bir hale getirmiş, Salinger ancak daha önce yazdıklarından daha iyisini yazamadığı zaman insanların arasından kaybolmuştu.

Sonsuz ve el değmemiş bir kibir hepimizi çekiyordu.

Onu özlüyor, ama ona ulaşamıyorduk, Tanrı kendisini geçmemize izin vermiyordu.

Ateşli bir hastalıktan çıkarken, birkaç dakikalığına bir sarhoşluk bizi kibrin doruklarındaki lezzete ulaştırıyordu, ama o sarhoşluk kısa sürüyordu.

Çiçekler açmış, mevsim değişmişti.
Çiçekleri ve şaşırmayı özlemiştim.
Kibrin doruklarını ise hep özleyecektim; onun ne olduğunu biliyordum, ona ulaşamayacağımı da...

Sükûnetten kaçış

Sakin bir hayat istediklerini söyler insanlar çoğunlukla, içinde rahatça hareket edecekleri geniş zamanlar, her şeyin beklenildiği gibi gerçekleştiği, hiçbir şeyin sırasını şaşırmadığı, iyi cilalanmış bir masa gibi pürüzsüz, temiz, telaşsız günler.

Sıcacık, aydınlık, düzenli bir ev gibi insanı güvenle içine alan bir sükûnet.

Ilık bir suya kendini bırakır gibi kendinizi rahatça içine bırakabileceğiniz, alışılmış elbiseler gibi sizi saran bir düzen.

Büyük sarsıntılara, heyecanlara, ihtilaçlı çırpınmalara, kalp çarpıntılarına, ihtiraslı beklentilere yer vermeyen sakin bir yaşam.

Özlediğimiz hep budur.

Böyle söyleriz.

Sonra bir kadının yazdığı ve okuyanın unutamayacağı iki satırla karşılaşırız:

"Bana yaşattığın mutsuzluklar için yüreğimin derinliklerinden teşekkür ediyorum sana; seni tanımadan önce yaşadığım sakin günlerden nefret ediyorum."

Bizim özlediğimiz sakin günlere 'lanet' okuyan bir mektup.

Bu mektubu yazan ve bu mektubuyla Jose Ortega y Gasset'in kitabına giren Portekizli Rahibe Mariana Alco-forado'nun yaşadığı acıları yaşamamamıza, onun gibi ıs-

tırapla kıvranmamamıza rağmen biz sükûneti özlüyoruz, ama acıları çeken kadın o sükûnetten nefret ediyor.

Üstelik hepimizin neredeyse iştiyakla istediği sükûneti manastırında hepimizden daha çok yaşamış biri, 'sakin günlerden' nefret eden.

Yazıldıktan iki yüz yıl sonra bir kitaba girecek kadar unutulmaz o iki satırı yazan kadın bizim bilmediğimiz ne biliyor ki, bizim arzuladığımızı lanetleyerek aşağılıyor.

Bizim ulaşmaya çalıştığımız limandan neden kaçıp, ruhunu kederle hırpalayan bir kasırganın ortasında kalmak ve hayatını orada sürdürmek istiyor?

Biz küçük dalgalardan bile şikâyet edip kaçmak isterken o neden böylesine korunmasız atıyor kendini en haşin dalgaların arasına?

Neyi isteyeceğini bilmeyen bir meczup mu sevdiğine o mektubu yazan kadın?

Peki ondan yıllarca sonra, âşık olduğu kadını ölüme kaptıran Abdülhak Hamid'in şu yazdıklarına ne diyeceğiz?

'Yağsın nesi varsa kâinatın Yeter ki bu sükûn dinsin'

Biz yanlış bir şeyi mi özlüyoruz, onlar yanlış bir şeyden mi kaçıyorlar?

Belki de sükûneti en çok özleyenler, aslında kayıklarını zaten sakin bir suda gezdirenler, minik dertleri büyük sarsıntılar gibi yaşayıp yorulanlar.

Belki de, bir kez açık denizlere açılanlar, boraların, tayfunların estiği, suların canavarlar gibi kabardığı, insanın dayanmak için sürekli dövüşmek zorunda kaldığı diyarlarda dolaşanlar, ancak oralarda görülebilen, sakin sularda kalanların göremeyeceği bir şeyler görüyorlar.

Belki oraların göklerinde öyle renk tayfları, bulutlarında öyle ışık oynaşmaları, mavi kuleler gibi devrilen dalgalarında öyle süt beyaz köpükleri, mercan kayalıklarında öyle göz alan kızıllıkları, yolcuları yok olmaya çağıran 'muse'lerin flütlerinde öyle bir melodileri, deniz kızlarının salınan kuyruklarında öyle bir altın yaldızları, koyu gecelerinde öyle bir kokuları var ki, onları görüp koklayan bir daha eski sakin sulara dönmek fikrine bile tahammül edemiyor.

Belki de onlar, ancak böyle sulardan geçtikten sonra varılabilecek limanlarda yaşanabilecek bir başka sükûnetin varlığını hissettiklerinden, geride bıraktıkları sığ suların durgun sükûnetine dönmeyi bile düşünemiyorlar.

Böyle mi acaba?

Bunu, fırtınaların arasına karışmadan bilebilmek ne kadar zor.

Biz, sükûneti özleriz, üstelik de sakin bir limanın ortasında yaşarken.

Onlar, geride bıraktıkları sükûnete lanet okurlar, üstelik de bir kasırganın ortasında gemileri çatırdarken.

Mariana Alcoforado, "Bana yaşattığın mutsuzluklar için yüreğimin derinliklerinden teşekkür ederim" diyor; bizim yanına bile yaklaşmaktan korktuğumuz mutsuzlukta nasıl bir çekicilik buluyor ki buna teşekkür ediyor ya da daha önce yaşadığı sükûnet nasıl dayanılmaz bir iz bıraktı ki hayatında, mutsuzluklara bile minnettar kalabilecek hale geldi?

Biz sakin bir diyarda heyecansız, kedersiz, üzüntüsüz, coşkusuz, iyi ütülenmiş bir gömlek gibi yaşayıp daha da sakin bir hayatı özlerken acaba hayatın perileri bizi başka bir yerde mi bekliyor?

Bir sükûnetin gerçek ve özlenebilir bir sükûnet olması için, oraya varmadan önce kasırgaların arasından mı geçmek gerekiyor?

Fırtınasız bir sükûnet, sükûnet değil de yalnızca sıradan bir sıkıntı mı acaba?

Alcoforado, bir gün gerçek sükûnete ancak o sırada yaşadığı acıdan geçerek ulaşacağını sezdiği ya da bir sükûnetin ancak bir fırtınanın arasında gerçekten özlenebileceğini hissettiğinden mi mutsuzluğundan bile yakınmıyor?

Biz, yanlış bir şeyi yanlış bir yerde mi özlüyoruz acaba?

Sığ sulara çekildikçe aslında sükûnete değil de durgunluğa mı esir oluyoruz?

Güvenli bir limanda sakin bir hayat sürüyorsanız eğer, kendinize bir sorun 'bu limana nereden geldim' diye; belki de hiçbir yerden gelmediniz, belki hep oradaydınız ve gerçek bir sükûnete ancak büyük bir altüst oluştan sonra varılabileceğini hiç bilmediniz.

Belki de büyük maceralar yaşamamış olanlar sükûnetin kıymetini hiç bilmeyecekler.

Sükûneti özlediklerini en çok onlar söylese de. Elemler içindeki rahibe, "Eski sakin günlerimden nefret ediyorum" diyor.

Belki sakin günlerinizi terk edecek cesareti bir gün bulursanız ya da hayat size sükûneti gerçekten özleyeceğiniz büyük bir fırtına bağışlarsa siz de onun gibi eski sakin günlerinizden nefret edeceksiniz.

Ve o zaman anlayacaksınız, kendisini eski sakin günlerinden kurtaran acılar için bir insanın neden teşekkür ettiğini.

Açık ayakkabılar ve ahlaksızlık

Batı Afrika sahillerinde geceleyin nefes almaya çalıştığımda genzimden aşağıya çürümüş çiçek kokan bir ıslaklık dolardı, hava değil su solurdum sanki. Bir şeytan körlüğüyle cehennemden üfleniyormuş gibi vücuduma dolanan yapışkan sıcaktan bunalır, herkes gibi sürekli tuz hapları yutarak ayakta kalmaya çabalardım.

Bana oraları hatırlatan nemli ve durgun bir öğleden sonra, şimdi burada beni uyuşturuyor.

Düşüncelerim sıcaktan eriyor.

Biçimini kaybeden düşüncelerin boşluğunda ahlaksız hayaller lav külleri gibi kaynaşıyor.

Nedense açık kadın ayakkabıları düşüyor aklıma.

incecik bağlarıyla, pembe topuklu, bakımlı kadın ayaklarına sarılmış ayakkabılar.

Bana öyle geliyor ki, kadınlar açık ayakkabılarını giydiklerinde kendilerini sanki yarı çıplak hissediyorlar, yalnızca o küçük ayakları değil de bedenleri de çıplakmış gibi bir duyguya kapılıyorlar.

Kışkırtıcı bir şeyler olduğunu seziyorlar o çıplak ayaklarda ve erkeklerden önce kendileri kapılıyorlar bu kışkırtıcılığa.

Topuğu bacağa bağlayan, iki yanında derin gamzeler olan ve insanda dişlerinin arasına alma isteği uyandıran o adale köprüsü.

Sonra yuvarlaklaşarak yükselen bacak.

Ayaklar gibi çıplak.

Dizkapaklarının arkasındaki, uçuk bir terle buğulanmış derin ve kuytu çizgi.

Hafifçe kalınlaşarak, kasıklara, ölümcül bir zevke açılan esrarlı karanlığa doğru tırmanan diri baldırlar.

Ahlaksızca bakıyorum kadın bacaklarına.

Yakalanmaktan korkmadan, hattâ yakalanmayı arzu-layıp yakalandığımda kendi ahlaksızlığımı paylaşmaya hazır bir gülümsemeyle bakıyorum.

İnce bağcıklı açık ayakkabıları, çıplak ayaklan, yaz güneşinin altında kahverengi kızıl yakamozlarla parlayan bacakları, onlara bakmayı, bütün ihtiyarlığına rağmen açlığını hiç kaybetmeyen çocuk gözleri, ahlaksızlığı, ahlaksızlığı arsızlıktan ayıran güvenli saldırganlığı, o bacakların hatırlattığı zevkleri, o bacakların sahiplerinin yaşadıklarını hayal etmeyi seviyorum.

Erkekler kadınlarını gecelerden sakınmaya çalışırlar, onlar için günahkâr olan karanlıklardır.

Kadınların öğleden sonralarını pek bilmezler.

Sıcak öğleden sonralarda, kadınların açık ayakkabıla-rıyla yürüyüp girdikleri, perdeleri çekilmiş odaları akıllarına bile getirmezler.

Çıplak kalçaların üstüne giyilmiş bol eteklikler.

Kolsuz bluzlar çıkarılmadan, daha arabada gidilirken, önce bir askısı bir koldan, sonra diğer askısı diğer koldan çıkartıldıktan sonra iki memenin arasından tutulup çekilerek çantaya atılıveren sutyenler.

Kasıklardaki ve göğüslerdeki dantellerden kurtulmuş bedenin biraz sonra yaşayacaklarının heyecanını giysilerinin içinde dolaşan küçük esintilerin dokunuşlarıyla hissedip ürpermesi.

Heyecandan ve sıcaktan beliren minik ter damlaları, arada bir saçların altına sokulup onları yukarı doğru kaldırarak biçimli ensenin biraz serinleyip ferahlamasına yardımcı olmaya çalışan ellerdeki belli belirsiz titremeler.

Saçları havaya atmak için kalkan kolun altından ortaya çıkan, kolla bedenin buluştuğu o gölgeli kuytuluk.

Belki de kadın vücudunun, tanımadığı erkeklerle sokaklarda açıkça paylaşılan tek mahrem bölgesi.

O gölgeli oyuğun parlak ve kaygan bir hale getirilmesi sırasında kadının çırılçıplak bir aynanın karşısında durup, bir kolunu havaya kaldırıp, bileğini başının arka tarafına doğru dayayıp başını kaldırdığı koluna doğru çevirmesi ve bu yaptığının, kadın kolunu her kaldırdığında erkek tarafından, sanki o erkek o kadını bunları yaparken seyrediyormuş gibi hayal edilmesi.

Sıcak, düşüncelerin yasaklarını eritip ahlaksız hayallerin kapısını açıyor.

Soyunmadan çıplaklaşmış kadın vücutları.

Açık ayakkabılar.

Derin gamzeli bilekler.

incecik terlemiş enseler.

Çıplaklığı kumaşın üstünden hissedilen istekli yumuşaklık.

Pencereleri açılıp perdeleri kapanmış, kendi loşluğundan bir serinlik yaratmaya çalışan arka odalar.

Yaz öğleden sonraları.

Kadın bedeninin her gölgeli çizgisinde bir günah gören azgınlık.

Bluzun, her birinin tadına varılarak teker teker yavaşça açılan düğmeleri.

Uçları koyulaşmış ve her defasında biraz şehla bakan memeler.

Kendi duvarlarına çarparak büyüyen istek.

Açık ayakkabıların bağlarından kurtulmuş bakımlı ayaklar.

Bir sıcağın içinde birbirlerine yaklaşırken birbirlerinin sıcaklığını hisseden bedenler.

Küçük dokunuşlar.

Esrarengiz denizlere doğru gitmek üzere hayattan, gerçeklerden ve sıcaktan uzaklaşmaya başlayan bir gemi gibi ağır manevralarla dünyadan ayrılan iki kişi.

Hızlanmaya başlayan hareketler.

Başka bir yerde, başka bir zamanda asla söylenmeyecek sözleri, onların her birini söylemenin ve

duymanın iç kamaştırıcı lezzetini tadarak söyleyen fısıltılar.

Pencereden süzülen hafif bir esinti.

iki kişiyi saran azgınlık.

Ve yatağın dibinde biri yan dönmüş duran bir çift açık ayakkabı.

Mutluluk yollarında

Dağların zirvesi, o geniş, görkemli, engebeli yapının en dar yeri, en küçük parçası, uzun süre kalınması, yerleşilmesi en imkânsız olan bölgesidir. Bir dağa büyük zorluklardan, çilelerden, tehlikelerden geçerek tırmanır, amacınıza ulaşıp zirveye vardıktan sonra, oraya ulaşmak için harcadığınız zamandan çok daha azını orada geçirip yeniden inmeye başlarsınız.

Bütün insanların ulaşmayı amaçladığı mutluluk da, sanırım, duygulardan oluşmuş bir dağın zirvesi, en keskin, en sivri yeridir.

Birçok insan o zirveye varamadan ayrılır hayattan.

"Hayatımda hiç mutlu olmadım" diyen insanlara siz de rastlamışsınızdır.

Zirveye daha önce ulaşma şansını elde etmiş olanlar ise yeniden aynı yere bir kere daha tırmanmaya çalışır, o zirvede yaşadıkları duyguyu yeniden, bir kere daha tatmayı arzularlar.

Daha önce varmamış olanların hayal ettiği, daha önce varmış olanların özlediği mutluluğu ise tam olarak tarif edemeyiz.

Nedir bütün insanlığın tarih boyunca başını kaldırıp baktığı o zirvede yaşanan duygu?

Zirveye ulaşanın, mutlu olanın başına gelen nedir, bütün insanlığı efsunlayan o noktada ne bekler bizi?

Heyecan mı, coşku mu, sevinç mi...

Sanırım, hepsinin en üst noktasının birbiriyle buluştuğu, kesiştiği, hepsinden bir parça taşıyan, ama hepsinden farklı bir şey.

Çetin Altan, "Mutluluk zamanı unutmaktır" diyor.

Düşünürseniz, mutlu olduğunuzda zamanı unuttuğunuzu hatırlarsınız gerçekten.

Mutlu olduğunuz anlarda zaman aklınızdan silinir.

Zamanla ilişkiniz kesilir.

Peki, ne demektir zamanı unutmak, niye insanoğlunun varabileceği en üst noktayı 'zamanı unutmak' olarak tanımlayabiliyoruz?

Zamanı unutmak, arkasında başka hangi unutuşları saklıyor?

Sanırım, zamanı unutmak, ölümü, daha doğrusu ölüm korkusunu unutmak anlamına geliyor.

'Ben mutluyum' dediğiniz an ölüme aldırmadığınız, ölümden korkmadığınız, ölümden kaçmadığınız, ölümü küçümsediğiniz andır.

İnsanoğlunun, kendisini tehdit eden en büyük tehlikenin üstesinden geldiği, onu yendiği âna mutluluk diyoruz, ölümle birlikte her türlü korkudan ve endişeden kurtulduğumuz âna.

Neşenin, sevincin, heyecanın, coşkunun, isteğin oluşturduğu bir dağın zirvesi.

Hepimizin özlediği o korkunç özgürlük ânı.

Ölümle şakalaşabildiğimiz zaman parçası.

Sürekli ağırlığını hissettiğimiz duygusal bir yerçekiminden kurtulup uçtuğumuzu hissetmek.

Bu anlar, kaçınılmaz olarak çok kısadır.

Dağın zirvesidir çünkü en dar yeri, yaşanması mümkün olmayan bir bölge; oraya çıkar, oradan bütün hayata ve ölüme yukardan bakabilir ve tekrar ineriz.

Bizi oraya çıkaracak yolları az çok biliriz.

Bir başkasını kendimizden ve hayattan daha fazla sevmek o yollardan birinin başıdır, onun bizim için aynı duyguları paylaştığını duymak ise o zirveye vardığımız an.

Aşk bizi zirveye taşıyan, ama tırmanırken hep bir uçuruma düşme ihtimalini de hayatımızın içinde tutan yollardan biridir.

Benzer bir duyguyu büyük bir halk ayaklanmasına, bir devrime katıldığımızda da hissedebiliriz.

Birçok insan ölüme, ölümü unuttuğu o büyülenmiş halde, büyük değişimde payı olduğunu düşünerek yürür.

Çaresi bulunmamış bir hastalığın çaresini bulduğumuz, iyi olduğuna inandığımız bir eseri tamamladığımız anlar da ölümü unuttuğumuz, ölüm korkusunu aklımızdan sildiğimiz, ölümü yendiğimiz anlardır.

Büyük bir aşk yaşamış olanlar yeniden bir aşk yaşamak, bir hastalığa çare bulanlar yeni bir hastalığın daha çaresini bulmak, bir eser yaratanlar bir tane daha yaratmak ister.

O zirveye ulaştıktan sonra, dağın başka hiçbir yeri artık onları tatmin etmez.

Zirveye hiç ulaşmamış olanlar ise görmedikleri bir yerin efsanesini dinler, oraya ulaşmayı düşlerler.

Ölüm korkusunu yendiğimiz, korkulardan kurtulduğumuz o korkunç âna neden bütün insanlar ulaşamaz peki, neden o zirveye giden yollar çok kalabalık değildir, neden o dağın patikalarında olması gerekenden daha az insana rastlarız?

Bunca lafı edilen mutluluğun yolları neden bu kadar tenhadır?

Herkes o yollan az çok bildiği halde, neden büyük bir akın yaşanmaz zirveye doğru?

Bir dağa tırmanmak kolay değildir çünkü.

Zirve ne kadar büyülü, ne kadar çekici olursa olsun, oraya giden yollarda insan yiyen canavarlar, keskin kayalar, derin uçurumlar bulunur.

Ölüm korkusunu yenmek için ölümü göze almak gerekebilir, birçok insan o yollarda kaybolur da.

O dağın eteklerinde çok kurban yatar.

Belki de bu yüzden o dağın eteklerinde yaşayan o büyük kalabalık, bir ayaklannın dibinde yatan kurbanlara, bir de dağın gümüş bir çiçek gibi parlayan zirvesine bakıp olduğu yerde kalır.

Hiç kımıldamadan mutluluk üzerine konuşurlar, bir gün kendilerinin de yola koyulacağından söz ederler, kendilerine bir yol arkadaşı, bir rehber ararlar, tehlikesiz bir yol olup olmadığını soruştururlar.

Dağı tırmananlar ise, tırmanırken harcadıkları zamandan çok daha azını geçirebilir zirvede.

Ölüme ve hayata tepeden, aldırmadan, gülümseyerek baktıkları zaman parçası çok kısadır, ama unutulmazdır.

Birçoğu bir daha yaşayamaz o duyguyu.

Ya yeniden yola koyulmaya güçleri yetmez ya çok iyi bildiklerini sandıklan bir yolda kaybolurlar.

Ama zirve hep orada durur.

Gümüş bir çiçek gibi parlar.

Ölüm korkusunun unutulduğu andır o.

Bir dudağın bir sözcüğü fısıldadığı, bir devrimde koştuğunuz, bir hastalığa çare bulduğunuz, unutulmayacak bir konçertonun son notasını yazdığınız andır.

Muhteşemdir.

Ölümü unuttuğunuz ânı hiç unutmazsınız. "Ben mutlu olmuştum" dersiniz. "Nedir mutluluk?" derler. "Ölümü unuttuğunuz andır" dersiniz.

Sana...

Sen, belki de bu mektubu aslında sana yazdığımı hiç bilmeden okuyacaksın.

Ben, senin bunu okurken parmağınla yanağına dokunduğunu, gözlerini hafifçe kıstığını, saçlarını kulağının ardına attığını görmeyeceğim.

Elimin uzanamadığı yerlere kelimelerimle sokulmaya çalışmamın, kırılgan harflerden kurulmuş görünmez bir köprüden sana doğru yürürken düşmekten böylesine korkmamın, sana tek bir bakışla anlatabileceğime inandığım ve birçoğunun belki bir ismi bile olmayan birçok duygunun her birine isimler bulmaya uğraşmamın beni nasıl yaralayıp yorduğunu bilmeyeceksin.

ilerde bir gün bana çok karmaşık ve anlaşılmaz gözükecek olsalar da, şu anda bana, kendime saplamak için elimde tuttuğum çelik bir bıçak gibi sade ve içmeye hazırlandığım zehirli bir su gibi berrak gözüken duygularımın, keskin ve yakıcı tadını onların üstünü örten sözcüklerin altından çıkarıp çıkarmamakta duyduğum kararsızlığı da herhalde sana hiç anlatamayacağım.

Halbuki bütün korkunçluğu sadeliğinde gizli olan duygularım o kadar açık ki.

Ben senin memelerini aklınla birlikte özledim.

Gülüşün, kasıklarının buğday yalazı parlaklığıyla birlikte aklıma geliyor.

Yorulduğumda, bıktığımda, yenilginin tam kıyısında

durduğumu hissettiğimde, beni sadece bana dokunarak iyileştirebileceğini biliyorum.

Değmeden, hattâ bazen seni görmeden, hissettiğim bedeninin o yumuşak sıcaklığını istiyorum.

Yalnızım.

Kendimi yalnız hissediyorum ki, bu yalnızlıktan da

kötü.

Benim yalnızlığımı ve kendimi yalnız hissetmemin yalnızlıktan da kötü olduğunu anlayacak senden başka kimsem yok.

Ve sen de yoksun.

Belki de hiç olmayacaksın.

Sözcüklerden oluşturmaya uğraştığım bir köprüden sana ulaşmaya çalışacağım.

Ve biliyor musun, sen bütün bunları okurken, ben yazdıklarımı şakacı gülüşlerimle reddedeceğim.

Beni bir gün görürsen, gördüğünün bu satırları sana yazan adam olduğuna inanmayacaksın.

Duyduğum aşkı, özlemi ve bunları duymaktan duyduğum korkuyu güvenli bir duruşun ardına saklayacağım.

Yüzümde satırlarımdan bir iz aradığında, onlar orada olmayacak.

Sana nasıl yalvardığımı hiç işitmeyeceksin, sıradan bir 'Nasılsın' sözcüğü saklayacak o yalvarışı.

Ama bütün bunlar, bu sahte kibir, bu şakacı gülüş, bu sıradan 'Nasılsın' sözü, bu güvenli duruş, içimdeki sesi dindirmeyecek.

Bütün bunlara hiç aldırmadan bana sarılmanı bekleyeceğim, bazen benden babandan korktuğun gibi korktuğunu, bazen beni çocuğunu okşar gibi okşadığını görmek isteyeceğim.

Aralarında dolaştığım kalabalıklar içinde benim yalnızlığımı gören ve kendimi yalnız hissetmemin yalnızlıktan da kötü olduğunu sezen bir tek sen varsın.

O kadar sade ki duygularım.

Memelerini aklınla birlikte özledim.

Gülüşün, kasıklarının buğday yalazı parlaklığıyla birlikte aklımda.

Kırılgan bir köprüden sana doğru yürüyorum.

Sana ulaşamazsam, sesim ve kelimelerim sana değ-mezse ve sen bana bir daha dokunmazsan, işte o

zaman, korkarım sonsuz ve sensiz bir boşluğa yapayalnız düşeceğim.

Beni tut, beni her şeye rağmen tut.